

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΥΕΛΙΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ»

**«Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΔΙΑΜΑΝΤΗ ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΛΑΡΙΣΑ, 2022

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του ΠΜΣ Πλήρους Φοίτησης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας «Ευέλικτες Μέθοδοι Διοίκησης» έχει συγγραφεί από εμένα προσωπικά και δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Η εργασία αυτή έχοντας εκπονηθεί από εμένα, αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις επί του θέματος και το κείμενο είναι γραμμένο με τα δικά μου λόγια και δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής από τρίτες πηγές. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης διπλωματικής αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την παρούσα ευκαιρία θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Θεοδοσίου Γεώργιο για τη συμβολή του στην περάτωση της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς επίσης και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας για την ευκαιρία που μου έδωσε να εμπλουτίσω τις ακαδημαϊκές μου γνώσεις μέσω της συμμετοχής μου σε αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου που στάθηκε στο πλάι μου καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Αφιερώνω τη διπλωματική αυτή στην κόρη μου Μαρία και στον πατέρα μου που δεν βρίσκεται κοντά μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο :	9
Εισαγωγή στη θεματική	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο :	16
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο:	33
ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο :	44
Μεθοδολογία.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο :	56
Αποτελέσματα Μελέτης - Ανάλυση & Συζήτηση Αποτελεσμάτων Έρευνας.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο :	112
Συμπεράσματα	112
Περιορισμοί στην Έρευνα	116
Μελλοντική Έρευνα	117
Βιβλιογραφία	118
Παράρτημα Α.....	139

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων εξακολουθεί να αποτελεί μείζονα πρόκληση για τις σύγχρονες κοινωνίες στις αστικές περιοχές ανά τον κόσμο, αλλά ιδιαίτερα, αναδεικνύεται σε θεματική η οποία βρίσκεται υψηλά στην ατζέντα των πολιτειακών θεσμών κυρίως σε ταχέως αναπτυσσόμενες πόλεις και κωμοπόλεις του αναπτυσσόμενου κόσμου. Η ανακύκλωση είναι ίσως, η πιο θετικά αντιληπτή και εφικτή από όλες τις πρακτικές διαχείρισης απορριμμάτων (Noehammer and Byer, 1997).

Στη χώρα μας σύμφωνα με τον Ν.4042/2012, «ανακύκλωση είναι οποιαδήποτε εργασία ανάκτησης με την οποία τα απόβλητα μετατρέπονται εκ νέου σε προϊόντα, υλικά ή ουσίες που προορίζονται είτε να εξυπηρετήσουν και πάλι τον αρχικό τους σκοπό είτε άλλους σκοπούς» και «περιλαμβάνει την επανεπεξεργασία οργανικών υλικών και την επανεπεξεργασία σε υλικά που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως καύσιμα ή σε εργασίες επίχωσης».

Εντούτοις στη βιβλιογραφία εντοπίζεται ένα χάσμα μεταξύ θέσης (υπέρ της ανακύκλωσης) και δράσης. Ακριβώς αυτό το χάσμα μεταξύ πρόθεσης και δράσης το οποίο μπορεί να αποδοθεί σε πλήθος παραγόντων αποτελεί ακριβώς το αντικείμενο της παρούσης έρευνας. Μέσω της εργασίας αυτής θα διερευνηθούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στην απόφαση των νοικοκυριών στο θέμα της ανακύκλωσης.

Η έρευνα επιστράτευσε ένα δείγμα $N=274$ νοικοκυριά που κατοικούν στην Ελλάδα μόνιμα. Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε στη Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς με ένταξη στοιχείων αλτρουισμού, για την ανάδειξη των κινήτρων που οδηγούν από την θέση στη στάση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, η αντιλαμβανόμενη χρησιμότητα, η αξία της ανακύκλωσης, τα ανταποδοτικά κίνητρα και η επίγνωση των συνεπειών για το περιβάλλον επιδρούν θετικά στη στάση των νοικοκυριών. Παράγοντες που εξετάστηκαν είναι η αντιληπτή ανάγκη για τη προστασία του περιβάλλοντος, η παραίνεση από το κοινωνικό σύνολο και η υιοθέτηση πρακτικών για τη μείωση απορριμμάτων.

Τα αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν στην χάραξη στρατηγικών από την τοπική αυτοδιοίκηση και τους δημόσιους φορείς σε συνάρτηση με το Εθνικό Σχέδιο

Διαχείρισης Αποβλήτων το οποίο και θεσπίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2020 (ΦΕΚ 185/Α/29-09-2020) με περίοδο εφαρμογής μεταξύ 2020 και 2030, για να βοηθήσει τη χώρα μας να αναπτύξει στρατηγικές διαχείρισης των απορριμμάτων της και να ενισχύσει τις δράσεις υπέρ του περιβάλλοντος για να επιτευχθούν οι προκαθορισμένοι στόχοι ως το 2030. Η έρευνα δείχνει ότι τα Ελληνικά νοικοκυριά είναι έτοιμα για την νέα «πράσινη» εποχή.

Λέξεις κλειδιά: ανακύκλωση, θεωρία προγραμματισμένης συμπεριφοράς, στερεά αστικά απορρίμματα, ανακύκλωση νοικοκυριών.

ABSTRACT

Solid waste management continues to be a major challenge for modern societies in urban areas around the world and is emerging as a topic that is high on the agenda of state institutions especially in rapidly growing cities and towns in the developing world. Recycling is perhaps the most positively perceived and feasible of all waste management practices (Noehammer and Byer, 1997).

In Greece, according to Law 4042/2012, *"recycling is any recovery work by which waste is transformed again into products, materials or substances intended either to serve their original purpose again or for other purposes"* and *"[this] includes the reprocessing of organic materials and the reprocessing into materials to be used as fuel or in backfill operations"*.

However, in literature there is a gap between stance (in favour of recycling) and action. It is precisely this gap between intention and action which can be attributed to several factors that is precisely the subject of this research. Through this work, all those factors that contribute to the decision of households in the matter of recycling will be investigated.

The survey recruited a sample of N=274 households residing in Greece permanently. The questionnaire was based on the Theory of Planned Behaviour with the inclusion of elements of altruism, aimed at highlighting the motivations that lead from position to attitude. The results showed that the perceived usefulness, the opportunity for compensation and the value of recycling as well as knowledge of the impact of consumerism and littering to the environment has a positive effect on the attitude of households. Factors examined are the perceived need to protect the environment, community advocacy and the adoption of waste reduction practices.

The results can be used in the formulation of strategies by the local government and public bodies in connection with the National Waste Management Plan which was established in September 2020 (Government Gazette 185/A/29-09-2020) with an application period between 2020 and 2030 help the country develop its waste management strategies and strengthen pro-environmental actions to achieve the predetermined goals by 2030.

The research shows that Greek households are ready for the new "green" era. The results can be used in the formulation of strategies by the local government and public bodies in connection with the National Waste Management Plan which was established in September 2020 (Official Gazette 185/A/29-09-2020) with an implementation period between 2020 and 2030 help the country develop its waste management strategies and strengthen pro-environmental actions to achieve the predetermined goals by 2030. The research shows that Greek households are ready for the new "green" era.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

Εισαγωγή στη θεματική

1.1 Το Πρόβλημα των Αστικών Στερεών Αποβλήτων και η Ανακύκλωση ως Απάντηση

Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων εξακολουθεί να αποτελεί μείζονα πρόκληση για τις σύγχρονες κοινωνίες στις αστικές περιοχές ανά τον κόσμο, αλλά ιδιαίτερα, αναδεικνύεται σε θεματική η οποία βρίσκεται υψηλά στην ατζέντα των πολιτειακών θεσμών κυρίως σε ταχέως αναπτυσσόμενες πόλεις και κωμοπόλεις του αναπτυσσόμενου κόσμου. Η ατελέσφορος και αναποτελεσματική διαχείριση των στερεών αποβλήτων μπορεί να οδηγήσει σε κινδύνους για την υγεία τόσο του περιβάλλοντος (χλωρίδα και πανίδα), όσο και των κατοίκων μιας γεωγραφικής περιοχής και μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο άμεσο αλλά και σε μεσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Τα στερεά απόβλητα παρουσιάζουν ένα βασικό πρόβλημα το οποίο δεν είναι άλλο από την απόρριψη τους. Εντούτοις στις μέρες μας θεωρούνται επίσης, και ως ένας πιθανός πόρος παραγωγής ενέργειας, προϊόντων και δημιουργίας ευκαιριών για πλουτισμό. Αυτές οι δυνατότητες απαιτούν κατανόηση της διαφοράς μεταξύ απορριμμάτων (στερεών αποβλήτων και υγρών λυμάτων) και σκουπιδιών. Τα απορρίμματα, γνωστά και με τον όρο Στερεά Αστικά Απόβλητα (εφεξής, ΣΑΑ), αποτελούν μη βλαβερά στέρεα υλικά τα οποία συλλέγονται και μεταφέρονται σε χώρους διαλογής ή υγειονομικής ταφής, ή άλλης διαδικασίας απόρριψης διαθέσιμης σε ένα δήμο ή περιφέρεια. Τα ΣΑΑ περιλαμβάνουν αποσυνθέσιμα απόβλητα τροφίμων ή απορρίμματα που προέρχονται από κήπους τα οποία και είναι εξαιρετικά επιρρεπή στη σήψη, αλλά και από στερεής μορφής μη βιοδιασπώμενα και δύσκολως αποσυντιθέμενα υλικά όπως τα γυαλί, χαρτί, ύφασμα ή το ξύλο. Τα τελευταία, αποτελούν υλικά τα οποία χαρακτηρίζονται ως ανακυκλώσιμα, μπορούν δηλαδή μετά από επεξεργασία να παρατείνουν το χρόνο χρήσης τους στην ίδια ή σε άλλη μορφή, ή μπορούν να διασπαστούν και να κομποστοποιηθούν με αποτέλεσμα η απόρριψη τους να μην είναι επιβλαβής για το περιβάλλον και τον άνθρωπο. Σκουπίδια που περιλαμβάνουν ογκώδη αντικείμενα όπως παλιά ψυγεία, καναπέδες ή μεγάλα κούτσουρα δέντρων αλλά και τεχνολογικά σκουπίδια, ειδικά τα ηλεκτρονικά απόβλητα, απαιτούν ειδική συλλογή και χειρισμό τα οποία αναλαμβάνουν συνήθως δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς συλλογής.

Επιστρέφοντας στα προαναφερθέντα αποσυνθέσιμα απόβλητα τροφίμων, πρέπει να αναφερθεί ότι αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο μέρος των ΣΑΑ τα οποία παράγουν τα νοικοκυριά. Μελέτες έχουν δείξει ότι το ποσοστό των απορριμμάτων τροφίμων σε αναλογία με τα ΣΑΑ που παράγει ένα νοικοκυριό ισούται με το 38%-41% σε χώρες της Ευρώπης ενώ φτάνουν και ξεπερνούν το 50% σε χώρες της Λατινικής Αμερικής (Schott and Andersson, 2015; Riber and Christensen, 2006; Mahler et al., 2002).

Η ανακύκλωση είναι ίσως η πιο θετικά αντιληπτή και εφικτή από όλες τις πρακτικές διαχείρισης απορριμμάτων (Noehammer and Byer, 1997). Αποτελεί μια στρατηγική διαχείρισης των ΣΑΑ και επί της ουσίας επιστρέφει τις πρώτες ύλες στην αγορά διαχωρίζοντας τα επαναχρησιμοποιήσιμα προϊόντα από την υπόλοιπη ροή απορριμμάτων (Seik, 1997) και περιλαμβάνει την επεξεργασία των υπολειμμάτων για την παραγωγή των ίδιων πρώτων υλών που χρησιμοποιούνται στην αρχική κατασκευή του τελικού προϊόντος (Struwig, 2010).

Το βασικότερο πρόβλημα αναφορικά με τα ΣΑΑ είναι ότι, σε επίπεδο νοικοκυριού, όταν δεν υφίστανται διαλογή προ της απόρριψής τους και άρα πετιούνται στον ίδιο κάδο μαζί με υπολείμματα τροφών και άλλων ειδών προκαλούν δυσάρεστες οσμές και ρύπανση και καθιστούν αδύνατη την επαναχρησιμοποίηση ορισμένων εκ των ειδών και υλικών που διαφορετικά θα μπορούσαν να ανακυκλωθούν. Καθίσταται λοιπόν, σαφές ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα που σχετίζονται με την παραγωγή και την απόρριψη αποβλήτων αποτελούν σημαντική πρόκληση που γεννάται μέσα στον κοινωνικό ιστό και άρα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη δομή και τη σύνθεση μιας δεδομένης οικογενειακής μονάδας (εφεξής νοικοκυριό) (Ojeda-Benítez et al., 2008). Η ίδια η σύσταση της οικογένειας (μονογονεϊκή, πυρηνική ή διευρυμένη) σε συνάρτηση με τις μορφές οργάνωσης και συνύπαρξης στις οποίες εντάσσεται μέσα σε μια δεδομένη κοινωνία, σε δεδομένο χώρο και χρόνο, υπαγορεύει την ένταξη της στους κοινωνικούς μετασχηματισμούς μέσω των καθημερινών τους δραστηριοτήτων, και αλληλεπιδρά με τα κοινωνικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους (Ojeda-Benítez et al., 2008). Με λίγα λόγια τα νοικοκυριά αποτελούν βασικό παράγοντα που συμβάλλει στον όλο και αυξανόμενο ρυθμό των οικιακών απορριμμάτων που εντείνουν δυνητικά την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

1.2 Παράγοντες Αναχαίτισης της Ανακύκλωσης – Το Χάσμα Μεταξύ Πρόθεσης και Πράξης

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι πόλεις, οι κοινωνίες σε όλο τον κόσμο παράγουν πολύ περισσότερα απόβλητα από όσα μπορούν να διαχειριστούν και γι' αυτό το λόγο καθίσταται επιτακτική η ανάγκη διερεύνησης του τρόπου μείωσης των αποβλήτων μέσω της ανακύκλωσης. Στη χώρα μας σύμφωνα με τον Ν.4042/2012, «ανακύκλωση είναι οποιαδήποτε εργασία ανάκτησης με την οποία τα απόβλητα μετατρέπονται εκ νέου σε προϊόντα, υλικά ή ουσίες που προορίζονται είτε να εξυπηρετήσουν και πάλι τον αρχικό τους σκοπό είτε άλλους σκοπούς» και «περιλαμβάνει την επανεπεξεργασία οργανικών υλικών και την επανεπεξεργασία σε υλικά που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως καύσιμα ή σε εργασίες επίχωσης».

Η ανακύκλωση, λοιπόν είναι μια διαδικασία σημαντική και ουσιώδης, γιατί μέσω αυτής προστατεύεται η υγεία όλων των ανθρώπων, μειώνεται η σπατάλη πόρων και η κατανάλωση πρώτων υλών και επίσης, μέσω της διαδικασίας της ανακύκλωσης πολλές βλαβερές ουσίες μετατρέπονται σε λιγότερο ή καθόλου βλαβερές για το περιβάλλον. Η οικιακή ανακύκλωση, η οποία περιλαμβάνει τον διαχωρισμό επί παραδείγματι εφημερίδων, χαρτονιού, γυάλινων φιαλών, δοχείων αλουμινίου, πλαστικών δοχείων και άλλων ανακυκλώσιμων υλικών στην πηγή, είναι υψίστης σημασίας για την προστασία του περιβάλλοντος .

Όπως όμως είναι εμφανές, δια της αντίστοιχης επισκόπησης της βιβλιογραφίας (η οποία θα αναλυθεί περαιτέρω στα επόμενα δύο Κεφάλαια, 2ο και 3ο), όπως και σε κάθε περίπτωση όπου απαιτείται δράση σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο, υπάρχουν εμπόδια τα οποία θα πρέπει να καμφθούν και να παρακαμφθούν. Συμπεριληπτικά κάποιοι εκ των ανασταλτικών παραγόντων που εντοπίζονται παγκοσμίως αφορούν μεταβλητές που έχουν επίδραση στη συμπεριφορά ανακύκλωσης του νοικοκυριού και εδράζονται σε προσωπικούς παράγοντες (στάση και πεποιθήσεις για το περιβάλλον, γνώση για την ανακύκλωση, ανάλυση υπευθυνότητας, περιθώριο ελέγχου συμπεριφοράς αλλά και δημογραφικές μεταβλητές όπως ηλικία, φύλο, εισόδημα, εκπαίδευση κ.λπ.) και περιστασιακούς παράγοντες (μέθοδος συλλογής ανακύκλωσης και απορριμμάτων, καθορισμός στόχων, κανονιστικούς παράγοντες, άρση τυχόν φραγμών, προτροπής από τον κοινωνικό περίγυρο, συνέπειας και ανταμοιβών κ.λπ.) (Godfrey et al., 2013; Schultz et al., 1995). Η περιβαλλοντική αξία της ανακύκλωσης, συχνά διαχωρίζεται από τους ανασταλτικούς παράγοντες όμως στην πραγματικότητα, η μη αντιλαμβανόμενη περιβαλλοντική αξία συμπεριλαμβάνεται στους περιστασιακούς παράγοντες καθώς περιλαμβάνει το συμπεριφορικό πλαίσιο. Το τελευταίο περιλαμβάνει όλες τις κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές όπως η ηλικία, το φύλο, η

εκπαίδευση και το εισόδημα, οι μεταβλητές γνώσης και εμπειρίας, τους ψυχολογικούς παράγοντες, όπως η ανάληψη ευθύνης, ο αλτρουισμός, τα εγγενή κίνητρα, η συμμόρφωση με τους κοινωνικούς κανόνες και τον αντιληπτό έλεγχο επί της συμπεριφοράς, ο οποίος περιλαμβάνει μεταξύ άλλων χρόνο, χώρο και ευκολία (Barr, 2007). Ο συνδυασμός δύο ή και περισσότερων ψυχολογικών και περιστασιακών παραγόντων αυξάνουν τις πιθανότητες να υπερκεραστούν τα εμπόδια και είναι πιθανό να αυξήσουν τόσο την πρόθεση ανακύκλωσης όσο και τη συμπεριφορά ανακύκλωσης (το να ανακυκλώνεις, ως στάση ζωής του νοικοκυριού).

Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) πραγματοποίησε δημοσκόπηση με σκοπό τη διερεύνηση της στάσης των Ευρωπαίων πολιτών απέναντι στο περιβάλλον εκ της οποίας δημοσιεύτηκε έρευνα η οποία εμπεριείχε τα αποτελέσματα και τα ευρήματα της. Σε αυτήν εξετάστηκαν τα περιβαλλοντικά ζητήματα που απασχολούν κυρίως τους ευρωπαίους πολίτες με το 33% να αναφέρει ότι η ολοένα αυξανόμενη ποσότητα απορριμμάτων που παράγονται είναι μια σημαντική ανησυχία. Η έρευνα εστίασε και στις περιβαλλοντικές δραστηριότητες στις οποίες οι πολίτες συμμετείχαν και πραγματοποιούσαν σε τακτική βάση, με τον διαχωρισμό των οικιακών απορριμμάτων αν είναι το πιο δημοφιλές μέτρο που αναφέρεται (Eurobarometer, 2011). Στην πραγματικότητα όμως, την ίδια περίοδο, οι δείκτες της Eurostat (2014) εμφανίζουν τα μέσα ποσοστά ανακύκλωσης στη Ευρωπαϊκή Ένωση για το 2011 περίπου στο 40%, κάτι το οποίο έρχεται εξόφθαλμα σε αντιδιαστολή με τα ευρήματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Τι συνέβη πραγματικά το 2011 και από που απορρέει η ασυμφωνία μεταξύ των αναφερθέντων αποτελεσμάτων, είναι εύλογα ερωτήματα στα οποία οι πιθανές εξηγήσεις περιέχουν αιτίες που μπορούν να αποδοθούν σε διάφορους παράγοντες όπως σε διαφορές και περιορισμούς των ερωτηματολογίων ανάμεσα στις δύο έρευνες, περιορισμούς των ερευνητικών εργαλείων εκάστης, ή ακόμα και την επικαιρότητα των ημερών που μεσολάβησαν μεταξύ των δύο. Αξίζει λοιπόν, να σημειωθεί ότι το 2011 δύο μεγάλης κλίμακας τραγικά περιβαλλοντικά γεγονότα έλαβαν χώρα, το μεν ένα στον Κόλπο του Μεξικού όπου δημιουργήθηκε μια πετρελαιοκηλίδα που προκλήθηκε από μια έκρηξη στα τέλη Απριλίου του 2010 στην εξέδρα πετρελαίου Deepwater Horizon 41 μίλια (66 χλμ.) από τις ακτές της Λουιζιάνα και στην πυρηνική καταστροφή της Φουκουσίμα η οποία προκλήθηκε από ισχυρή σεισμική δόνηση που προκάλεσε τσουνάμι 15 μέτρων το οποίο έφτασε στο εργοστάσιο και απενεργοποίησε την παροχή ρεύματος και την ψύξη τριών αντιδραστήρων Fukushima Daiichi, προκαλώντας πυρηνικό ατύχημα στις αρχές Μαρτίου

του 2011 (Britannica, 2022; Pallardy, 2022). Είναι λοιπόν εύλογο να ειπωθεί ότι οι δύο αυτές τραγικές καταστροφές λειτούργησαν σαν επαγρύπνηση στη συνείδηση των Ευρωπαίων πολιτών, επηρεάζοντας έτσι την πρόθεση τους και την αντιλαμβανόμενη ανάγκη και υποχρέωση της συμμετοχής τους σε δράσεις που λειτουργούν εξισορροπητικά απέναντι στα γεγονότα αυτά.

Επιπροσθέτως, η διαφορά και η διάσταση μεταξύ θέσης και πράξης, θα μπορούσε να αποδοθεί σε παράγοντες που σχετίζονται με τα μέσα της εκάστοτε δημοτικής/περιφερειακής διοίκησης και το κατά πόσο διευκολύνουν την ανακύκλωση αυξάνοντας ταυτόχρονα την ικανοποίηση και τη ζήτηση για τέτοιου είδους υπηρεσίες μεταξύ των νοικοκυριών. Περισσότερα σε σχέση με τις προαναφερθείσες θεωρητικές προσεγγίσεις, λέγονται παρακάτω στο Κεφάλαιο 2 και 3 της παρούσης.

1.3 Η Παρούσα Έρευνα- Ερευνητικά Ερωτήματα και Υποθέσεις

Ακριβώς αυτό το χάσμα μεταξύ πρόθεσης και δράσης το οποίο μπορεί να αποδοθεί σε πλήθος παραγόντων αποτελεί ακριβώς το αντικείμενο της παρούσης έρευνας. Μέσω της εργασίας αυτής θα διερευνηθούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στην απόφαση των νοικοκυριών στο θέμα της ανακύκλωσης. Πιο συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα που απαντώνται μέσω της έρευνας για την άποψη των νοικοκυριών σχετικά με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι τα ακόλουθα:

Ερευνητικό ερώτημα 1^ο: Τα νοικοκυριά ανακυκλώνουν στον ίδιο βαθμό στο σπίτι, στην εργασία και στις διακοπές;

Ερευνητική Υπόθεση 1^η: Η ανακύκλωση ως συνήθεια των νοικοκυριών παραμένει σταθερή ανεξάρτητα από το χώρο δράσης (σπίτι, εργασία, διακοπές).

Η άνωθεν υπόθεση θεωρεί ως δεδομένο ότι η πρόθεση για ανακύκλωση των νοικοκυριών δεν αλλάζει σύμφωνα με το περιβάλλον, εντούτοις η στάση και η πράξη μπορεί να αλλάξουν εάν δεν υπάρχουν δομές που να υποστηρίζουν την διαδικασία της ανακύκλωσης (παραδειγμα, ειδικοί διαχωριστικοί κάδοι στο χώρο εργασίας ή στο κατάλυμα διακοπών).

Ερευνητικό ερώτημα 2^ο: Η εκπαίδευση για την προστασία του περιβάλλοντος συμβάλλει στην προστασία του;

Ερευνητική Υπόθεση 2^η: Τα νοικοκυριά που έχουν λάβει γνώση/εκπαίδευση γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος αναλαμβάνουν δράση(εις) που ενισχύουν την προστασία του.

Η άνωθεν υπόθεση θεωρεί ότι η γνώση/εκπαίδευση επί των περιβαλλοντικών ζητημάτων είναι θετικά συνδεδεμένη με την δραστηριοποίηση υπέρ της προστασίας του. Η δραστηριοποίηση ενέχει την ανακύκλωση ως πράξη αλλά και άλλες δράσεις όπως η συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο για φιλοπεριβαλλοντικά ζητήματα, η ενεργή δράση στα πλαίσια του κοινωνικού ιστού (παράδειγμα, συλλογή σκουπιδιών στο δρόμο, δενδροφυτεύσεις, καμπάνιες και προωθητικές ενέργειες ενημέρωσης κ.λπ.), ή και την προσφυγή του πολίτη στα δημόσια μέσα προστασίας με καταγγελτικό χαρακτήρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο όρος «ενεργός συμμετοχή του πολίτη» καθιερώθηκε για να περιγράψει το σύνολο των δραστηριοτήτων και εργασιών που αναλαμβάνονται από τους πολίτες ενός κράτους και οι οποίες απορρέουν από τους δημοκρατικούς θεσμούς του κράτους, από την συμμετοχή του πολίτη στην εκπαιδευτική διαδικασία, όπως και σε μηχανισμούς και μέσα έκφρασης συλλογικής κοινωνικής δράσης. Ο βασικός στόχος αυτών είναι να πραγματώνουν την έννομη αξίωσή του πολίτη στο να λαμβάνει γνώση και να συμμετέχει στην διαδικασία λήψης αποφάσεων που τον αφορούν τόσο σε τοπικό, όσο και σε εθνικό και διεθνές επίπεδο διαμέσου της έκφρασης της ατομικής γνώμης, της στάσης και της ανάληψης πρωτοβουλιών που επηρεάζουν τους προαναφερθέντες θεσμούς (Παυλάκη, 2016).

Ερευνητικό ερώτημα 3^ο: Η μείωση της κατανάλωσης συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος;

Ερευνητική Υπόθεση 3^η: Η μείωση της κατανάλωσης είναι αντιληπτή ως μέθοδος συμβολής στην προστασία του περιβάλλοντος.

Η άνωθεν υπόθεση θεωρεί ότι τα νοικοκυριά που αντιλαμβάνονται ότι η επιλογές κατανάλωσης έχουν αντίκτυπο στην προστασία του περιβάλλοντος είναι και πρόθυμα να αναλάβουν στάση η οποία να στοχεύει στη μείωση του όγκου σκουπιδιών που παράγεται μέσα από καταναλωτικές και υπερκαταναλωτικές συνήθειες (παράδειγμα, η χρήση τσάντας πολλαπλών χρήσεων για τις αγορές, η επιλογή χύμα προϊόντων όπου αυτό είναι εφικτό, η μείωση κατανάλωσης σε προϊόντα που δεν εμπίπτουν στη λίστα ειδών πρώτης ανάγκης, η χρήση, μεταποίηση και επαναχρησιμοποίηση ειδών τα οποία βρίσκονται στην κατοχή των ατόμων όπου δεν παρουσιάζεται άμεση ανάγκη για αντικατάσταση κ.λπ.).

Ερευνητικό ερώτημα 4^ο: Είναι η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος;

Ερευνητική Υπόθεση 4^η: Η αντίληψη ότι η ανακύκλωση είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος επηρεάζει τη στάση των νοικοκυριών.

Η άνωθεν υπόθεση θεωρεί ότι τα νοικοκυριά που αντιλαμβάνονται το κέρδος από την οικονομική ανταπόδοση ως θεμιτό κέρδος, ικανό να αντισταθμίσει την προσπάθεια για την πραγματοποίηση ανακύκλωσης και να την ανταμείψει, είναι πιο πιθανό να συμμετέχουν στην διαδικασία.

Ερευνητικό ερώτημα 5^ο: Η αποζημίωση για την ανακύκλωση μπορεί να αποτελέσει κίνητρο;

Ερευνητική Υπόθεση 5^η: Τα ανταποδοτικά οικονομικά κίνητρα επηρεάζουν θετικά τη στάση υπέρ της ανακύκλωσης.

Η άνωθεν υπόθεση θεωρεί ότι τα νοικοκυριά που αντιλαμβάνονται το κέρδος από την οικονομική ανταπόδοση ως θεμιτό κέρδος, ικανό να αντισταθμίσει την προσπάθεια για την πραγματοποίηση ανακύκλωσης και να την ανταμείψει, είναι πιο πιθανό να συμμετέχουν στην διαδικασία.

Τα εις άνω ερευνητικά ερωτήματα και οι απορρέουσες ερευνητικές υποθέσεις απαντώνται μέσα από το πρακτικό μέρος της παρούσας έρευνας, το οποίο χρησιμοποίησε δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσα από διενέργεια έρευνας δημοσκόπησης με τη μέθοδο ερωτηματολογίων. Οι ερωτήσεις που απαρτίζουν το εν λόγω ερωτηματολόγιο στοχεύουν στο να διερευνηθεί η φύση του κενού μεταξύ στάσης και πράξης των νοικοκυριών. Σκοπός είναι να προταθεί μια συνεκτική θεωρητική βάση πάνω στην οποία η αποτελεσματικότητα μιας ποικιλίας στρατηγικών παρακίνησης προς την πράξη να μπορεί να συζητηθεί ως απάντηση στο πως και με ποιες μεθόδους μπορεί το χάσμα να γεφυρωθεί.

1.4 Διάρθρωση της Έρευνας

Η έρευνα χωρίζεται σε 6 κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται εισαγωγή του αναγνώστη στη θεματική. Στο κεφάλαιο 2 γίνεται εισαγωγή στη βιβλιογραφία, ενώ το κεφάλαιο 3 εξετάζει ένα μέρος ειδικής βιβλιογραφίας στενά συνδεδεμένης με τη θεματική. Στο κεφάλαιο 4 απαντάται η μεθοδολογία της έρευνας και στο κεφάλαιο 5 παρουσιάζονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Το κεφάλαιο 6 παραθέτει τα συμπεράσματα, εξετάζει περιορισμούς στην έρευνα και προτείνει τρόπους επέκτασης της μελλοντικής έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγικά

Οι σύγχρονες κοινωνίες χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, λόγω του ότι χαρακτηρίζονται από υπερπληθυσμό, υψηλά οικονομικά έξοδα και κατανάλωση, σύνθετη τεχνολογία και μεγάλη κατανάλωση ενέργειας. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά θα πρέπει να περιοριστούν όσο πιο άμεσα γίνεται, έτσι ώστε να μειωθεί η αρνητική τους επίδραση στο περιβάλλον (Takács-Sánta, 2007). Τα περισσότερα προβλήματα αειφορίας που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας, όπως η ρύπανση των υδάτων και του αέρα, η υπερθέρμανση του πλανήτη και η αποψίλωση των δασών, έχουν τις ρίζες τους στην ανθρώπινη συμπεριφορά (Vlek and Steg, 2007). Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (2016) κάθε χρόνο ο πλανήτης επιβαρύνεται με 2,01 δισεκατομμύρια τόνους αστικών στερεών αποβλήτων, τα οποία στην πλειοψηφία τους υπόκεινται σε περιβαλλοντικά ασφαλείς μεθόδους συλλογής και διαχείρισης. Αναλογιζόμενοι ότι περί το 33% αυτών αποτελεί εξαίρεση, αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις για επαύξηση του συνολικού αριθμού σε 3.4 δις τόνους ως το 2050, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι οικονομικά εύρωστες χώρες παράγουν συνολικά το 34% των απορριμμάτων, συντίθεται μια ζοφερή εικόνα για το μέλλον του πλανήτη. Οι συνέπειες της μη επαρκούς διαδικασίας αποκομιδής και υγειονομικής ταφής των απορριμμάτων είναι συνυφασμένη με δυσμενείς περιβαλλοντικές, υγειονομικές και οικονομικές συνέπειες, οι οποίες επηρεάζουν τους υδάτινους πόρους και την γεωλογία του εδάφους (Pegels et al., 2022).

Η προώθηση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς μεταξύ των κατοίκων των πόλεων αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις βιωσιμότητας του σήμερα. Η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά εμπερικλείει ποικίλες δραστηριότητες, οι οποίες έχουν ως στόχο την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, καθώς και τον περιορισμό της επίδρασης των πράξεων κάποιου στο περιβάλλον. Η ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων αποτελεί παράδειγμα μιας φιλοπεριβαλλοντικής δραστηριότητας. Στην Ελλάδα, όπως άλλωστε και στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, η διενέργεια ανακύκλωσης σε επίπεδο ατομικό, επαφίεται στη συμπεριφορά των νοικοκυριών και στην απόφαση τους αναφορικά με το εάν και σε τι βαθμό επιθυμούν να εφαρμόζουν πρακτικές ανακύκλωσης. Τι είναι όμως αυτό που επηρεάζει θετικά την ανάληψη στάσης υπέρ της ανακύκλωσης και ποιοι

είναι οι παράγοντες που οδηγούν στην απόφαση του να υιοθετηθεί από ένα νοικοκυριό μια θετική στάση υπέρ του περιβάλλοντος, να αναπτύξει περιβαλλοντική συνείδηση και να αποτελέσει κοινωνό της ανακύκλωσης στο άμεσο κοινωνικό περιβάλλον;

2.2 Ορισμοί

Ο όρος ανακύκλωση ορίζεται ως η διαδικασία μέσω της οποίας τα υλικά που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί συλλέγονται, υποβάλλονται σε επεξεργασία, ανακατασκευάζονται και επαναχρησιμοποιούνται (Clay, 2005). Ως ανακύκλωση, συνεπώς, ορίζεται η επανεπεξεργασία υλικών τα οποία μπορούν να ανακτηθούν στο τέλος του κύκλου ζωής ενός προϊόντος, όταν αυτό δεν εξυπηρετεί πλέον επαρκώς την αρχική του χρήση/ρόλο. Τα ανακτηθέντα αυτά υλικά επιστρέφουν διά της διαδικασίας της ανακύκλωσης στην εφοδιαστική αλυσίδα. Επιπροσθέτως, κάθε υλικό το οποίο προκύπτει μέσα από αυτή τη διαδικασία διαχωρίζεται από τα υλικά που εξάγονται από το περιβάλλον. Τα μεν πρώτα καλούνται δευτερεύοντα ενώ τα άλλα πρωτεύοντα χωρίς παρόλα αυτά ο διαχωρισμός αυτός να συνάδει με διαφορά στην ποιότητα των υλικών (Worrell and Reuter, 2014). Φυσικά θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανακύκλωση στοχεύει στην μείωση των απορριμμάτων που διαφορετικά θα κατέληγαν σε χώρους υγειονομικής ταφής και σε χωματερές, ή ακόμη χειρότερα, στην ίδια τη φύση (μέσω μη ευσυνειδήτων πρακτικών απόρριψης) και ως εκ τούτου δε θα πρέπει να λογίζεται ως ένα μέσο για την προώθηση του υπερκαταναλωτισμού και της απόρριψης/αντικατάστασης αντικειμένων και συσκευών που δεν έχουν υπερβεί το μέγιστο δυνατό χρόνο χρήσης τους. Ο Clay (2005) χαρακτηρίζει τη σημασία της ανακύκλωσης όχι μόνο λογική πρακτική, αλλά ουσιαστική και απαραίτητη για την πρόοδο μιας κοινωνίας.

Ωστόσο, η ανακύκλωση δεν είναι στόχος από μόνη της, αλλά μάλλον αποτελεί ένα απαραίτητο εργαλείο στη διάθεση του ανθρώπου μέσα από μια ολόκληρη ευρύτερη εργαλειοθήκη με λύσεις για την καλύτερη διαχείριση των φυσικών πόρων του περιβάλλοντος (Worrell and Reuter, 2014). Ως τέτοιο εργαλείο, στόχος του συνόλου που εφαρμόζει την ανακύκλωση σαν πρακτική, είναι να μειωθεί το σύνολο των πόρων που απαιτούνται για την κάλυψη αγαθών και διεκπεραίωση υπηρεσιών απαραίτητων στο κοινωνικό σύνολο, οι οποίες με τη σειρά τους παρέχονται από υλικά και πόρους του περιβάλλοντος (Von Weizsacker et al., 2009). Δεν αποτελεί παράδοξο δε, το γεγονός ότι ερευνητές (βλ., Von Weizsacker et al., 2009) τονίζουν ότι η σχολαστική ενασχόληση με τον/τους ορισμό(ους) της ανακύκλωσης αποσπά την κοινωνία από τα πραγματικά καίρια ζητήματα της περιβαλλοντικής ποιότητας

και της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Συνεπώς ο ορισμός έχει μόνο νόημα σαν πλαίσιο καθορισμού των στόχων της ανακύκλωσης. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι οι στόχοι δεν είναι θα πρέπει να περιορίζονται στην ποσοτική αύξηση της ανακύκλωσης, με άλλα λόγια στο πόσοι ανακυκλώνουν αλλά στη βελτίωση της ποιότητας και της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος, δηλαδή στο να γίνεται ορθά η ανακύκλωση ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι της και να συνηγορεί στην επαύξηση ποιότητας του περιβαλλοντικού ιστού. Η ανακύκλωση λοιπόν, όποιος κι αν είναι ο ορισμός που εν τέλει αποδίδεται, είναι ένας πιθανός τρόπος για την επίτευξη αυτών των στόχων (Lave et al., 1999).

Σημαίνων ορισμός που συνδέεται άμεσα με την ανακύκλωση είναι αυτός της έννοιας της αποσύνδεσης (decoupling), σύμφωνα με την οποία η οικονομική ανάπτυξη και η αύξηση της κατανάλωσης δεν απαιτούν απαραίτητα την παράλληλη αύξηση στην εξόρυξη νέων πρωτογενών πόρων και την επερχόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση που συχνά την συνοδεύει (Bowyer et al., 2015). Αναλογιζόμενοι ότι η ανακύκλωση μειώνει την ανάγκη για την εξόρυξη πρωτογενών υλικών, γίνεται αντιληπτό ότι σαν διαδικασία απαιτεί πολύ λιγότερη κατανάλωση ενέργειας από ότι κατά την επεξεργασία πρώτων υλών, μειώνοντας έτσι τις εκπομπές λημμάτων όπως και άλλες επιβλαβείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις (Bowyer et al., 2015).

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας στη διαδικασία της ανακύκλωσης είναι το ποσοστό ανακύκλωσης (recycling rate) το οποίο και καθορίζεται από τον όγκο του υλικού που ανακτάται ή πραγματικά ανακυκλώνεται (UNEP, 2011). Το ποσοστό απορρέει από παράγοντες όπως ο υπάρχων όγκος ενός υλικού που πωλείται στην αγορά, όγκος του υλικού που παράγεται σε μια χώρα ή σε μια δεδομένη περιοχή και επηρεάζεται και από τη συνολική ποσότητα του υλικού που είναι διαθέσιμη στα απορρίμματα. Στην περίπτωση των μετάλλων και της ανακύκλωσης αυτών, οι σχέσεις μεταξύ των τιμών (ποσοτικά) των παραπάνω είναι καθοριστικής σημασίας για το ποσοστό και τον ρυθμό ανακύκλωσης (Worrell and Reuter, 2014).

Όπως είναι αναμενόμενο στη σημερινή εποχή, πολλές προσεγγίσεις και πολλές μελέτες εστιάζονται στη βελτίωση της διαχείρισης αστικών οικιακών απορριμμάτων (Municipal Household Waste Management) η οποία σε συνάρτηση με την ανακύκλωση, τη διαχείριση και συντήρηση μη ανακυκλώσιμων αποβλήτων, τη μείωση των εκπομπών αερίων και την αναζήτηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αποτελούν στόχους με ανάγκη για άμεση επίτευξη (βλ., Chen & Gao, 2020; Setiawan, 2020; Awan et al., 2019; Sarkis et al. 2011).

Στρέφοντας και πάλι το βλέμμα στα νοικοκυριά, είναι προφανές ότι όσα εξ αυτών συμμετέχουν εθελοντικά και συστηματικά σε συστήματα ανακύκλωσης, συμβάλλουν στην εσωτερίκευση των εξωτερικών επιπτώσεων που σχετίζονται με τη συμβατική διαχείριση απορριμμάτων, έχοντας έτσι θετική επίδραση στην συμπεριφορά, στις πρακτικές που εφαρμόζουν στην καθημερινότητα τους και στην γενικότερη στάση τους απέναντι στο περιβάλλον (Menges et al., 2020). Πληθώρα ερευνών έχουν προσεγγίσει τη συμπεριφορά των νοικοκυριών στην ανακύκλωση, την πρόθεση και τα κίνητρα πίσω από αυτή (βλ., Knickmeyer, 2020; Czajkowski et al., 2017; Byrne & O'Regan, 2014; Miasodzyeva & Brandt, 2013; Thøgersen, 2003)

2.3 Κίνητρα υπέρ της ανακύκλωσης

Ο Pratarelli (2010) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η ανακύκλωση αποτελεί, πέρα από διαδικασία, η ίδια μια συμπεριφορά του ατόμου η οποία, όπως και κάθε άλλου τύπου συμπεριφορά, για να υιοθετηθεί από το άτομο και την οικογένεια του κατ' επέκταση, θα πρέπει το άτομο να είναι σε θέση να αντιληφθεί και να εκτιμήσει τα συσσωρευμένα μακροπρόθεσμα οφέλη της. Αυτά τα οφέλη, τόσο για το ίδιο το νοικοκυριό του ατόμου και κατ' επέκταση την κοινωνία της οποίας αποτελεί μέρος, πρέπει να έχουν την έννοια του θεμιτού, του σωστού προτύπου συμπεριφοράς για να αναγνωρίζονται ως θετικού προσήμου κανόνες/νόρμες. Ακόμη, η ανακύκλωση είναι μια συμπεριφορά που καλλιεργείται, μαθαίνεται παρά ενυπάρχει μέσα στο άτομο ως αξία και εξαρτάται από την ικανότητα του ατόμου να δείχνει ευαισθησία και να δίνει σημασία σε βραχυπρόθεσμους στόχους επιβίωσης του εαυτού του, της κοινωνίας και του παγκοσμίου οικοσυστήματος (Pratarelli, 2010).

Πληθώρα ερευνών επισημαίνουν μεταξύ άλλων παράγοντες, που επηρεάζουν το άτομο - υπέρ ή κατά. Το κόστος για την υιοθέτηση εναλλακτικών επιλογών διάθεσης απορριμμάτων, η κατάσταση των εγκαταστάσεων ανακύκλωσης αλλά και των χώρων εναπόθεσης ανακυκλώσιμων υλικών, η παιδεία και η ευαισθητοποίηση γύρω από θέματα που άπτονται της κοινωνικής ευθύνης και συνείδησης, ο ρόλος της αυτοεικόνας, η πίεση και η επιρροή από τον κοινωνικό περίγυρο (social and peer pressure) (Aboelmaged, 2021; Aguiar Castillo et al., 2018; Kirakozian, 2016; Thomas and Sharp, 2013; Nigbur et al. 2010; Pratarelli, 2010; Nixon and Saphores, 2009; Iyer and Kashyap 2007). Οι Li et al., (2021) εντοπίζουν ότι για τα άτομα που δεν έχουν ιδιαίτερη ενσυναίσθηση στα θέματα περιβαλλοντικής αρωγής το να ενισχυθεί η καλλιέργεια της συναισθηματικής εμπλοκής μέσα από τον συστηματικό ορισμό της ανακύκλωσης και την εκπαίδευση αποτελεί μία πιθανή λύση που θα οδηγήσει στη σωστή

κατεύθυνση. Οι Miałodzyńska και Brandt (2013) εντοπίζουν, σε εκτεταμένη έρευνα μετα-ανάλυσης τους, ισχυρή σχέση μεταξύ ευκολίας, ηθικών κανόνων και συμπεριφοράς υπέρ της ανακύκλωσης από τα νοικοκυριά. Καταλήγουν δε στην παρατήρηση ότι στην τεχνολογικά προηγμένη κοινωνία μας είναι επιτακτική η ανάγκη να αναπτυχθούν «έξυπνα», ελκυστικά και βολικά συστήματα βασισμένα στις ανάγκες των σημερινών νοικοκυριών προκειμένου να ενισχύσουν την συμμετοχή τους στην ανακύκλωση. Έρευνα των Gibovic και Bikfalvi (2021) έδειξε ότι η ανεύρεση καινοτόμων κινήτρων (για παράδειγμα, κληρώσεις, λοταρίες, διαδραστικές εφαρμογές όπου τα νοικοκυριά να μπορούν να εκφράσουν άποψη και σχόλια με αμεσότητα) είναι πιθανό να αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στην ανακύκλωση.

Επιπροσθέτως, οι Sidique et al. (2010) αναφέρουν ως σημαντικό παράγοντα, την υποχρεωτικότητα ή μη, της ανακύκλωσης από την ηγεσία/πολιτεία/τοπικούς φορείς, που καθορίζει τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και το βαθμό/ένταση στον οποίο τα νοικοκυριά ανακυκλώνουν.

Συμπερασματικά μπορεί κανείς να εικάσει πως ο βαθμός της επιρροής στις συμπεριφορές των νοικοκυριών είναι αυτός ο οποίος μπορεί να εξασφαλίσει την επιτυχία των προγραμμάτων ανακύκλωσης και παράλληλα τη μείωση της συνολικής παραγωγής απορριμμάτων. Αναφορικά με το τελευταίο, η οριζόντια μείωση της παραγωγής απορριμμάτων κατά κεφαλή είναι και αδιαμφισβήτητη η πιο αποτελεσματική και οικονομική λύση για την επίτευξη καλύτερης διαχείρισης των απορριμμάτων σωρευτικά αλλά και για την ενίσχυση της αποδοτικότητας της διαδικασίας διαχωρισμού και ανακύκλωσης από τα νοικοκυριά (Farrelly and Tucker, 2014; Keramitsoglou and Tsagarakis, 2013). Δεδομένου ότι τα νοικοκυριά αποτελούν ένα πολυάριθμο και εξατομικευμένο τμήμα της παραγωγής απορριμμάτων, ο προσδιορισμός στρατηγικών υψηλού αντίκτυπου για την προώθηση της ανακύκλωσης είναι να μεν δύσκολος αλλά συνάμα και αναπόφευκτος. Παρά το γεγονός ότι περισσότερο από τα μισά στερεά απόβλητα είναι ανακυκλώσιμα και άρα θα μπορούσε να φανταστεί κανείς ότι η διαλογή τους από τα λοιπά απορρίμματα με σκοπό την ανακύκλωση τους είναι μια απλή διαδικασία, αποτελεί παράδοξο ότι μια σημαντική ποσότητα ανακυκλώσιμων απορριμμάτων απορρίπτεται στα σκουπίδια καταλήγοντας έτσι στους κοινούς κάδους και κατ' επέκταση, στις χωματερές (Donnini Mancini et al., 2007).

Σύμφωνα με τους Varotto και Spagnolli (2017), η όλη διαδικασία ανακύκλωσης δεν είναι δυνατή χωρίς τον ζωτικής σημασίας διαχωρισμό των απορριμμάτων στο σπίτι. Προχωρώντας ένα βήμα παρακάτω, εξετάζοντας παράλληλα διάφορες στρατηγικές ψυχολογικές

παρέμβασης για την προώθηση και την εφαρμογή της οικιακής ανακύκλωσης (ανάμεσα στις οποίες η πληροφόρηση, η ανάδραση με τα άτομα, η πρόσδοση κίνητρων, δεσμεύσεων, η μοντελοποίηση συμπεριφοράς των ατόμων και η προώθηση της ανακύκλωσης ως άμεσα αναγκαίας περιβαλλοντικής αλλαγής), καταλήγουν ότι σημαντικοί παράγοντες στην απόφαση και στην κινητοποίηση των νοικοκυριών είναι τα κίνητρα που λαμβάνουν από τις τοπικές ηγεσίες και η βελτιστοποίηση των παρεχόμενων εγκαταστάσεων ανακύκλωσης (Varotto and Spagnolli, 2017). Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, οι Hole και Hole (2020), υπογραμμίζουν το γεγονός πως ένα είδος αποτελεσματικής στρατηγικής το οποίο παρακινεί τα άτομα να ξεκινήσουν την οικιακή ανακύκλωση είναι τα οικονομικά κίνητρα. Συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι ένας συνδυασμός φορολογικών ελαφρύνσεων και οι πολιτικών επιβράβευσης αποδεικνύονται αποτελεσματικά κίνητρα τόσο για την φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή υλικών όσο και για τη βελτίωση της συμπεριφοράς των καταναλωτών. Γενικά, η παροχή ανταμοιβών και η μείωση των δημοτικών τελών στα νοικοκυριά που εφαρμόζουν την ανακύκλωση απορριμμάτων έχει αποδειχθεί πως ωθούν όλο και περισσότερους ιδιώτες στο να ανακυκλώσουν τα απόβλητα τους. Ο Yau (2010) αναφέρει ακόμη, πως συστήματα ανταμοιβής, στα οποία το νοικοκυριό επωφελείται αναλογικά με το μέγεθος (βάρος) του όγκου των υλικών που ανακυκλώνει, έχουν σαφώς περαιτέρω κίνητρα να υιοθετήσουν την συμπεριφορά αυτή μακροπρόθεσμα.

Οι De Feo και De Gisi (2010) τονίζουν δε ότι η δημόσια εκπαίδευση και η ενθάρρυνση των πολιτών να συμμετάσχουν στο σχεδιασμό των διαδικασιών οικιακής ανακύκλωσης της τοπικής τους κοινωνίας ενισχύουν το φρόνημα και την αίσθηση κοινωνικής ευθύνης και υπερηφάνειας και συνδράμουν ανέξοδα στην προτροπή για ανακύκλωση. Οι Byrne και O'Regan (2014) σε μελέτη στάσης και δράσης απέναντι στις συμπεριφορές ανακύκλωσης στην περιοχή Λίμερικ της Ιρλανδίας αναφέρουν ότι η κινητοποίηση περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης διαμέσου εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχει αποδειχθεί ότι βελτιώνει τη συμπεριφορά ανακύκλωσης στο επίπεδο του νοικοκυριού.

2.4 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Για να κατανοηθούν εις βάθος οι μηχανισμοί που είναι υπεύθυνοι για την ανάληψη της απόφασης υιοθέτησης πρακτικών ανακύκλωσης και συμμετοχής σε προγράμματα διαχείρισης απορριμμάτων, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε τις θεωρητικές δομές που εντοπίζονται στην έρευνα και βιβλιογραφία. Η θεωρητική προσέγγιση της απόφασης για τη

συμμετοχή σε πρακτικές και προγράμματα, έχει τα θεμέλια της στον τομέα της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας, αλλά και της μελέτης της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, η πρόθεση του νοικοκυριού, αναδύεται μέσα από συγκεκριμένα και δεδομένα πλαίσια, εγκατεστημένα στις κοινωνικές δομές στις οποίες βρίσκεται. Έτσι λοιπόν, η πρόθεση αυτή αποτελεί απόρροια του συνόλου των αξιών και των πεποιθήσεων που τη διέπουν. Είναι όμως αλληλοεξαρτώμενη με τις συνθήκες και τις δομές που παρέχονται μέσα στον κοινωνικό ιστό για την πρακτική εκπλήρωση της πρόθεσης. Τοιουτοτρόπως, σε κάποιες κοινωνίες και κατ' επέκταση χώρες, παρατηρείται αξιοσημείωτη ασυμφωνία μεταξύ της πρόθεσης των νοικοκυριών στο να ανακυκλώνει και των ενεργειών στις οποίες προβαίνουν οι πολιτειακοί φορείς για να συνδράμουν και να διευκολύνουν περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες (Zhang et al., 2022; Liu et al., 2022; Wang et al., 2021; Chen & Gao, 2020; Zhang et al., 2019).

Σε αυτή την ενότητα, θα εξεταστεί περιληπτικά ένας μεγάλος όγκος πληροφοριών αναφορικά με το πως επηρεάζεται η πρόθεση και η συμπεριφορά του ατόμου και εν προκειμένω του νοικοκυριού. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να συνδεθεί η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά μέσω της διάδρασης και του παιχνιδιού, αν στον κοινωνικό ιστό υπάρχουν ή μπορούν να υπάρξουν οι συνθήκες αυτές που το επιτρέπουν (Liu and Hsu, 2022). Θα αντληθούν παρακάτω πληροφορίες γύρω από τις κοινωνικές κανονιστικές συμπεριφορές/νόρμες (subjective norms), την κοινωνική συμμόρφωση (conformism) ή υποτακτικότητα (compliance) και τον αλτρουισμό (altruism). Σκοπός είναι να ερμηνεύσουμε τη πρόθεση και τη συμπεριφορά μέσα από το πρίσμα του σκοπού/στόχου του ατόμου/νοικοκυριού να χτίσει, να κατακτήσει και να διατηρήσει σχέσεις αλλά και να αυτοπροσδιοριστεί μέσα από αυτές.

2.4.1 Οντολογία, Αντικειμενισμός και Υποκειμενισμός

Όπως προαναφέρθηκε, η κατανόηση του φιλοσοφικού υποβάθρου που υποκινεί τη συμπεριφορά των νοικοκυριών είναι απαραίτητο εργαλείο στις επιστήμες διοίκησης, καθώς μέσα από αυτό, αντλείται πολύτιμο υλικό για τη σύνθεση της στρατηγικής μιας έρευνας (Johnson and Clark, 2006) καθώς και καταλυτικής σημασίας για την ποιότητα της έρευνας (Easterby-Smith et al., 2002). Οι φιλοσοφικές προεκτάσεις έχουν σημαντικό αντίκτυπο όχι μόνο στη διερεύνηση μιας θεματικής, αλλά και στην κατανόηση του τι είναι πραγματικά αυτό που ερευνάται.

Σύμφωνα με τους Saunders et al. (2009) ο Ερμηνευτισμός (interpretivism) είναι η επιστημολογική προσέγγιση του ερευνητή που συνηγορεί στην κατανόηση των διαφορών στη συμπεριφορά των ατόμων ως μέρους του ρόλου τους ως κοινωνικοί παράγοντες. Ο ερμηνευτής/ερευνητής δρα ως κοινωνικός παράγων, υπό την έννοια ότι μπορεί να ερμηνεύσει την συμπεριφορά του ατόμου με βάση τους καθημερινούς κοινωνικούς ρόλους που το άτομο καλείται να επιτελέσει, σύμφωνα με το νόημα που δίνει το ίδιο το άτομο σε αυτούς τους ρόλους αλλά και με βάση την ερμηνεία που δίνει το άτομο στους κοινωνικούς ρόλους των άλλων σύμφωνα με το δικό του σύνολο νοημάτων και ερμηνειών (Saunders et al., 2007). Με λίγα λόγια, ο ερευνητής καλείται να κατανοήσει τον κόσμο μέσα από τα μάτια του ατόμου/πλήθους που ερευνά, όπως αυτός έχει διαμορφώσει από τον τρόπο με τον οποίο το άτομο/πλήθος ερμηνεύει τον κόσμο μέσα από τους κοινωνικούς παράγοντες και ρόλους τους οποίους αναλαμβάνει στην καθημερινότητα του.

Από την αντίπερα όχθη, ο Θετικισμός (positivism) υποθέτει ότι υπάρχουν κοινωνικά δεδομένα που συνδέονται με μια αντικειμενική πραγματικότητα, εκτός και πέρα από τις πεποιθήσεις του ατόμου (Easterby-Smith et al., 2002). Η γνώση που βασίζεται στην παρατήρηση αυτής της εξωτερικής πραγματικότητας είναι και η πιο ασφαλής πηγή για την εξαγωγή συμπερασμάτων σε σχέση με το άτομο και το πλήθος στο οποίο εντάσσεται (Staiton-Rogers, 2006). Με λίγα λόγια, ο θετικιστής/ερευνητής αντιλαμβάνεται μια ξεκάθαρη σχέση μεταξύ γεγονότων και δράσεων στον έξω κόσμο και της γνώσης και αντίληψης του ατόμου σε σχέση με αυτά.

Η Οντολογία (ontology), είναι ο θεωρητικός κλάδος που ασχολείται με τη φύση της πραγματικότητας και σχετίζεται άμεσα με τα ερωτήματα που εγείρονται σχετικά με τις υποθέσεις αναφορικά με τον τρόπο που λειτουργεί ο κόσμος και το πως δημιουργούνται οι δεσμεύσεις που προκαλούν τη σύνταξη του ατόμου με συγκεκριμένες απόψεις (Saunders et al., 2009). Είναι με άλλα λόγια, η θεωρία γύρω από την φύση των κοινωνικών οντοτήτων (Bryman, 2016). Ο Αντικειμενισμός (objectivism) αποτελεί πτυχή της οντολογίας, βάση της οποίας, οι κοινωνικές οντότητες δημιουργούνται και υπάρχουν στην πραγματικότητα έξω από τους κοινωνικούς παράγοντες και τα κοινωνικά πλαίσια τα οποία ασχολούνται με την ύπαρξή τους. Η άλλη πτυχή της οντολογίας, ο Υποκειμενισμός (subjectivism), υποστηρίζει ότι τα κοινωνικά φαινόμενα δημιουργούνται και αναπτύσσονται μέσα από τις αντιλήψεις και τις ενέργειες των κοινωνικών παραγόντων που ασχολούνται με την ύπαρξή τους (Saunders et al., 2009). Με άλλα λόγια, θεωρεί ότι η κοινωνική ζωή είναι προϊόν των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και των πεποιθήσεων των κοινωνικών παραγόντων και -πηγαίνοντας ένα

βήμα παραπέρα- μέσα από τη διαδικασία των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα βρίσκονται σε μια κατάσταση συνεχούς αναθεώρησης και βελτίωσης.

2.4.2 Θεωρία της Κανονιστικής Συμπεριφοράς

Το άτομο, αναμφισβήτητα επηρεάζεται από την θέση που έχουν οι κανόνες που απορρέουν από κοινές αντιλήψεις και αλληλεπιδράσεις μέσα σε ένα δεδομένο κοινωνικό πλαίσιο. Η Θεωρία της Κανονιστικής Συμπεριφοράς (Theory of Normative Behaviour) αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα των κανόνων που λειτουργούν εντός του πλαισίου αυτού, συνδέοντας αυτή με την θέση που έχουν οι κανόνες στη ζωή του ατόμου (Stok & de Ridder, 2019; Mead et al., 2014; Cialdini et al., 1991; Cialdini et al., 1990; Cialdini & Trost, 1998). Ο Cialdini (2003) αναφέρει ότι η συνέπεια των περιγραφικών κανόνων (δηλαδή για παράδειγμα - σε μια πολύ απλοϊκή και εκλαϊκευμένη βάση - το να ισχύουν για όλα τα μέλη της κοινωνίας, να εφαρμόζονται με συγκεκριμένο τρόπο και να είναι υπόλογοι στον ίδιο βαθμό όσοι δεν τους εφαρμόζουν κ.α.) είναι σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τη θέση τους στη ζωή του ατόμου. Έρευνα στον τομέα, δείχνει ότι η δυνατότητα των περιγραφικών κοινωνικών κανόνων στο να επιφέρουν αλλαγή στη συμπεριφορά του ατόμου (Lewis and Neighbors, 2006), είναι πιο αποτελεσματική όταν συντάσσονται με κοινωνικά ανεπιθύμητες συμπεριφορές οι οποίες είναι κοινές και ευρέως διαδεδομένες (Cialdini, 2009; Cialdini et al., 2006). Με άλλα λόγια, το άτομο είναι πιο πιθανό να σεβαστεί και να ακολουθήσει κανόνες, όταν αυτοί είναι εφαρμοστέοι σε όλο τον κοινωνικό ιστό και συνάδουν με συμπεριφορές που η κοινωνία επικροτεί (βλέπε παρακάτω 1.4 υποκειμενικοί κανόνες -subjective norms). Ούτως ή άλλως, το άτομο, σαν κομμάτι του κοινωνικού συνόλου επηρεάζεται κατά βάση από τις συμπεριφορές του ευρύτερου συνόλου (Stok & de Ridder, 2019).

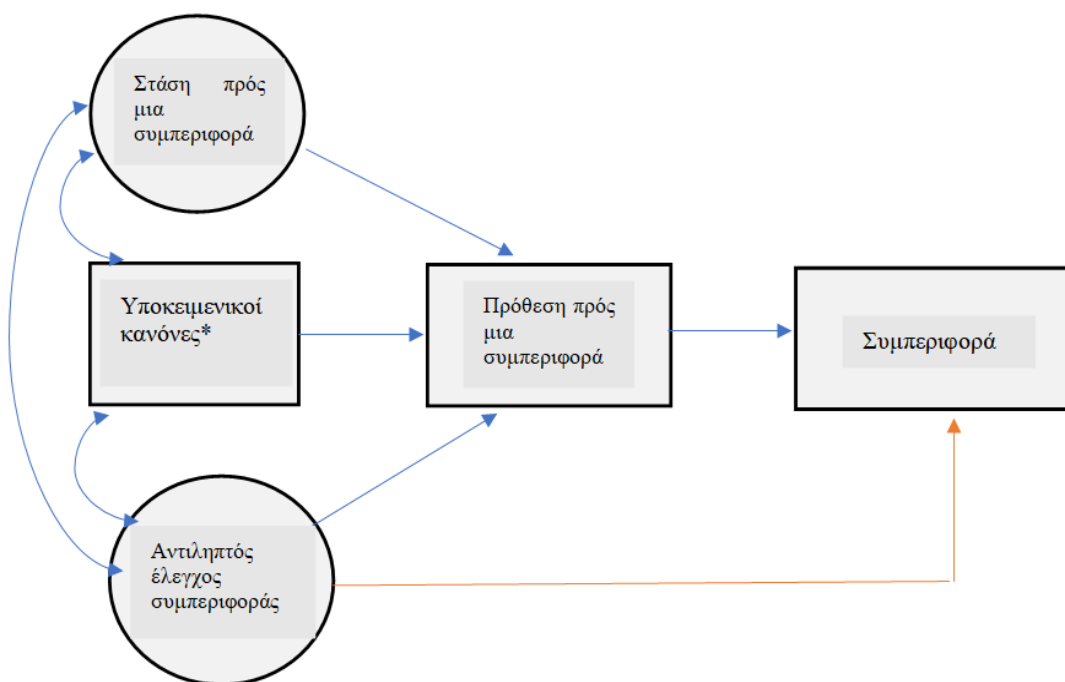
2.4.3 Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς

Είναι γεγονός πως οι αντιλήψεις και οι διαθέσεις των ατόμων, όταν εξετάζονται μεμονωμένα τείνουν να είναι κακοί προγνωστικοί παράγοντες γενικευμένης συμπεριφοράς σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Για να αντιπαρέλθει ο ερευνητής αυτή την ελλειπή και συνάμα αδύναμη εξαγωγή συμπερασμάτων από τις στάσεις, αντιλήψεις και διαθέσεις, ο Epstein (1983) πρότεινε τη συγκέντρωση/ομαδοποίηση συγκεκριμένων συμπεριφορών σε περιπτώσεις, καταστάσεις και μορφές δράσης. Η ιδέα πίσω από την συγκέντρωση/ομαδοποίηση είναι η υπόθεση ότι σε κάθε μεμονωμένο δείγμα συμπεριφοράς αντανακλάται τόσο η επίδραση μιας γενικής διάθεσης, αλλά όσο κι αυτή που προέρχεται από

διαφόρους άλλους παράγοντες μοναδικούς για τη συγκεκριμένη περίπτωση, κατάσταση και δράση που τίθεται υπό παρατηρήσεως. Τοιουτοτρόπως, η συγκέντρωση/ομαδοποίηση των τάσεων και των συμπεριφορών δίνουν τη δυνατότητα να προβλεφθούν στοιχεία συμπεριφοράς πολύ ασφαλέστερα (και άρα να εξαχθούν συμπεράσματα τα οποία θα είναι δυνατόν να γενικευθούν) από ότι να προβλέπουν οι συγκεκριμένες συμπεριφορές (ως μεμονωμένες παρατηρήσεις). Σύμφωνα με αυτή την παραδοχή, η συμπεριφορά ενός μέλους μιας οικογένειας για τις πρακτικές της ανακύκλωσης, είναι συνισταμένη όλων των ενεργειών των μελών της οικογένειας και άρα η συμπεριφορά του ενός (μέλους της οικογένειας) εκπροσωπεί και αντιπροσωπεύει αυτή και του συνόλου, δηλαδή του νοικοκυριού.

Μολαταύτα, η θεωρία του Epstein δεν εξηγεί επαρκώς τη ρευστότητα και τη μεταβλητότητα συμπεριφορών σε διαφορετικές καταστάσεις, ούτε επιτρέπει την πρόβλεψη μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς σε μια δεδομένη κατάσταση. Την απάντηση για αυτή τη μεταβλητότητα, η θεωρία την αναζητά στη φύση ειδικών παραγόντων στο πλαίσιο της προγραμματισμένης συμπεριφοράς, μιας θεωρίας που έχει σχεδιαστεί για να προβλέπει και να εξηγεί την ανθρώπινη συμπεριφορά σε συγκεκριμένα πλαίσια (Ajzen, 1991).

Σύμφωνα με τον Ajzen (1991), η Θεωρία της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς (Theory of Planned Behaviour) έρχεται να συμπληρώσει τη πρόβλεψη αντιδράσεων και την αντιμετώπιση συμπεριφορών επί των οποίων τα άτομα έχουν ελλιπή ή περιορισμένο βουλητικό έλεγχο. Το παρακάτω σχήμα (Σχήμα 1) εξηγεί τη θεωρία παραστατικά.

Σχήμα 1- Θεωρία της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς (Ajzen, 1991)

***Subjective norm:** η πεποίθηση ότι ένα σημαντικό άτομο ή ομάδα ανθρώπων θα εγκρίνει και θα υποστηρίξει μια συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Όπως φαίνεται στο παραπάνω σχήμα, η συμπεριφορά του ατόμου ορμάται της προθέσεως του προς την συμπεριφορά αυτή, ενώ η πρόθεση αποτελεί συνισταμένη της στάσης του απέναντι στη συμπεριφορά (όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του, οι αντιλήψεις του αλλά και οι διαθέσεις του). Η πρόθεση, αλληλοεξαρτάται με υποκειμενικούς κανόνες και με γενικευμένα αποδεκτές συμπεριφορές από το κοινωνικό σύνολο ή από υπο-ομάδες αυτού με τις οποίες το άτομο ταυτίζεται. Τέλος, η πρόθεση αλληλοεξαρτάται και με τον αντιληπτό έλεγχο του ιδίου του ατόμου επί της συμπεριφοράς του (κατά πόσο πιστεύει το άτομο στην ικανότητα του να οριοθετεί και να ελέγχει τη συμπεριφορά του). Συλλογικά, αυτοί οι παράγοντες αντιπροσωπεύουν τον πραγματικό έλεγχο των ατόμων επί της συμπεριφοράς τους. Αν λοιπόν, στο άτομο δοθεί το κατάλληλο έναυσμα (κατάλληλοι παράγοντες για να υποκινήσουν μια συμπεριφορά) τότε δεν έχει περιθώρια να παρεκκλίνει από την αναμενόμενη συμπεριφορά.

Περνώντας λοιπόν, στο συσχετισμό της Θεωρίας της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς και στην απόφαση του ατόμου να κάνει ανακύκλωση (είτε μέσω της διαλογής των απορριμμάτων του, είτε μέσω της συμμετοχής σε δράσεις εντός της περιοχής κατοικίας/κοινότητας του, ή και τα δύο συνδυαστικά), είναι διακριτό ότι απαιτείται η κατανόηση των παραγόντων που στηρίζουν τις επιλογές του ατόμου/νοικοκυριού επί της πρόθεσης τους να ανακυκλώνουν (Tonglet et al., 2004).

Θα πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι η Θεωρία της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς υπόκειται σε περιορισμούς που πηγάζουν από την κριτική που έχει δεχθεί. Οι Eagly και Chaiken (1993) αναφέρουν ότι, το θεωρητικό αυτό μοντέλο αδυνατεί να προβλέψει επιτυχώς συμπεριφορά που δεν βρίσκεται εκτός επιλογής ή προτίμησης του ατόμου ή που απαιτεί για την έκφραση της επιπρόσθετους πόρους και δεξιότητες, ενώ ο Manstead (2000) προσθέτει ότι το μοντέλο δε λαμβάνει υπόψη ορισμένες ηθικές προεκτάσεις, όπως η λύπη που αναμένεται να προκληθεί στο άτομο για παράδειγμα σε σχέση με την απόρριψη τροφής που δεν καταναλώθηκε (food waste) (αναφορικά με την ανακύκλωση τροφίμων).

2.4.4 Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς

Όπως προαναφέρθηκε, η στάση των νοικοκυριών απέναντι στο περιβάλλον (η περιβαλλοντική τους συνείδηση) σε συνδυασμό με την ψυχολογική τους κατάσταση και την κοινωνική τους συμπεριφορά σε μια δεδομένη χρονική στιγμή είναι σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης των επιλογών τους. Πάνω σε αυτό βασίζεται και το Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς (Norm Activation Model of Altruistic Behaviour) το οποίο σύμφωνα με τον Schwartz (1977) συμπεραίνει ότι, η συμπεριφορά εξηγείται από τέσσερις βασικούς παράγοντες: τους προσωπικούς κανόνες, τους κοινωνικούς κανόνες/νόρμες, την επίγνωση του ατόμου επί των συνεπειών των πράξεων του και την απόδοση ευθύνης. Οι προσωπικοί κανόνες είναι αυτοί που επιτρέπουν στο άτομο να εξετάσει μια συμπεριφορά και να αποφανθεί αν είναι σωστή ή όχι στα πλαίσια του αισθήματος δικαίου και σε αυτά του ηθικώς αποδεκτού. Ο αντίκτυπος της επιρροής των κοινωνικών κανόνων/νορμών στην ατομική συμπεριφορά αλληλεπιδρά και γεννάται μέσα από τα προσωπικά πρότυπα αλτρουιστικής συμπεριφοράς (συμπεριφορά απαλλαγμένη από ίδιον τέλος).

Τέλος, η επίγνωση των συνεπειών και η απόδοση ευθύνης των πράξεων συντελούν, σε αυτό το μοντέλο, στην επιλογή συμπεριφοράς. Αξίζει να τονιστεί ότι οι νόρμες για τις οποίες γίνεται λόγος, αναφέρονται στις ανησυχίες του ατόμου σχετικά με την ηθική και κοινωνική του ευθύνη κατά την τέλεση μιας πράξης και την έκφανση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς (Chen and Tung, 2010; Tonglet et al., 2004).

2.4.5 Διασταυρούμενο Θεωρητικό, Εννοιολογικό Πλαίσιο

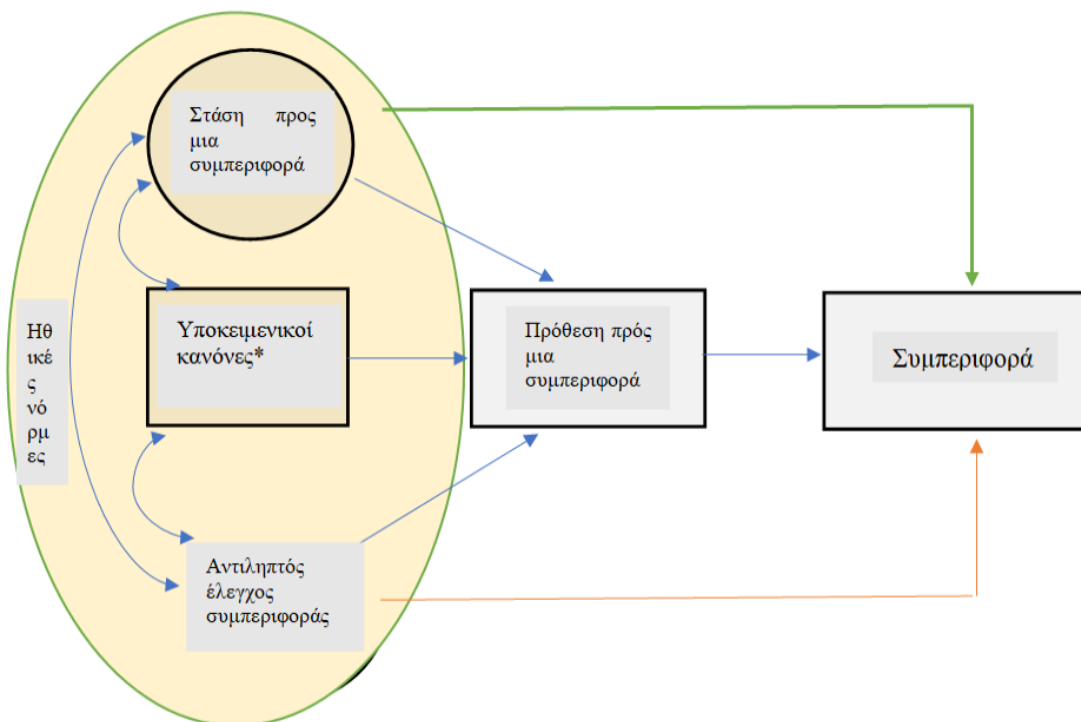
Επιστέφοντας λοιπόν στο κενό που αφήνει η Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς αναφορικά με τον ηθικό δισταγμό (moral bias) ή την μη λήψη του υπόψιν ως παράγοντα επιλογής μιας συμπεριφοράς, το Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς προτείνει ότι η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, δεν βασίζεται στο ζύγισμα του κόστους και οφέλους που αποκτά το άτομο, αλλά στις προσωπικές αντιλήψεις και ηθικές πεποιθήσεις του (Thøgersen, 2009).

Συνδυάζοντας λοιπόν, την Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς και το Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς λαμβάνουμε ένα μοντέλο στο οποίο το άτομο εκτιθέμενο σε θετικά πρότυπα από το κοινωνικό του περίγυρο,

λαμβάνει μηνύματα προς κανόνες/νόρμες που είναι ηθικά ορθές και συντάσσονται με τους κοινωνικούς και τους υποκειμενικούς κανόνες.

Στη Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς, οι υποκειμενικοί κανόνες αντιπροσωπεύουν πίεση και επιρροή από τη γνώμη του άμεσου και του έμμεσου κοινωνικού περιγύρου (όπως είναι οι συνομήλικοι, τα μέλη της οικογένειας και οι γείτονες). Οι κανόνες/νόρμες εδώ έχουν θετική επίδραση στη πρόθεση προς την εκδήλωση μιας ορισμένης συμπεριφοράς. Στο Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς, οι κοινωνικοί κανόνες/νόρμες αναφέρονται στις αξίες και τις στάσεις των μελών της κοινωνίας και είναι κοινά αποδεκτοί από όλους όσους μετέχουν αυτής (Hopper and Nielsen, 1991). Έτσι σε αυτό το πλαίσιο, τόσο οι υποκειμενικοί κανόνες όσο και οι κοινωνικοί συμπίπτουν εννοιολογικά, κατανοούνται με παρόμοιο τρόπο και είναι δυνητικά αποδεκτοί στο ίδιο επίπεδο.

Τα αποτελέσματα έρευνας των Park και Ha (2014) έδειξαν ότι οι προσωπικοί κανόνες (Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς) μαζί με τη στάση και τον αντιληπτό έλεγχο συμπεριφοράς (Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς) επηρεάζουν την πρόθεση για ανακύκλωση. Επιπλέον, οι υποκειμενικοί κανόνες (Θεωρία της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς) επηρέασαν την πρόθεση ανακύκλωσης των συμμετεχόντων στην έρευνα, έμμεσα μέσω της στάσης, των προσωπικών κανόνων και του αντιληπτού ελέγχου συμπεριφοράς. Επίσης, τόνισαν ότι η επίγνωση των συνεπειών (Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς) επηρέασε την πρόθεση για ανακύκλωση έμμεσα μέσω της στάσης, των υποκειμενικών κανόνων και των προσωπικών κανόνων. Τα παραπάνω οδηγούν στην επαύξηση του μοντέλου της Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς που παρουσιάστηκε στο Σχήμα 1, το οποίο παρουσιάζεται παραστατικά παρακάτω (Σχήμα 2).

Σχήμα 2 - Διασταυρούμενο Θεωρητικό, Εννοιολογικό Πλαίσιο- Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς & Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς

2.4.6 Ορθολογική Επιλογή και Συλλογικότητα (Collectivism) στην Ανακύκλωση

Σύμφωνα με την θεωρία της ορθολογικής επιλογής, τα άτομα δρουν ορθολογιστικά, υπολογίζοντας (όπως προαναφέρθηκε) τη σχέση μεταξύ κόστους και οφέλους οποιασδήποτε ενέργειας πριν αποφασίσουν ποια συμπεριφορά θα εκδηλώσουν (Scott, 2000). Παράλληλα λαμβάνουν υπόψη και το ποια εναλλακτική πρόκειται να τους αποφέρει μεγαλύτερη απόλαυση (Coleman, 2017). Ο Olson (1971) αναφέρει, ορμώμενος από τα παραπάνω, ότι η αποτυχία ή η επιτυχία μιας ομάδας να εργαστεί προς ένα κοινό στόχο με ομαδικό όφελος, εξαρτάται από τα προσωπικά συμφέροντα και τον ορθολογισμό του κάθε ατόμου μεμονωμένα. Πρέπει να υπάρξει συλλογική προσπάθεια για να επιτευχθεί ένας στόχος. Όταν το άτομο πιστεύει ότι το σύνολο θα καρπωθεί τον κόπο του και δεν θα συνδράμει, τότε είναι πιθανόν να θεωρήσει την ατομική προσπάθεια μάταιη.

Ο Yau (2010) αποδεχόμενος την θεωρία της ορθολογικής επιλογής καταλήγει ότι η ανακύκλωση και κατ' επέκταση η προστασία του περιβάλλοντος για να είναι επιτυχείς ενέργειες, προϋποθέτουν την συνεργασία ετερογενών ομάδων ατόμων (μέλη της κοινωνίας), τα οποία δεν έχουν μεταξύ τους σχέσεις να αποφασίσουν, να αλλάξουν τις συνήθειες τους

και την συμπεριφορά τους -και άρα να υιοθετήσουν την ανακύκλωση- χωρίς να μπορούν να υπολογίσουν αν η αλλαγή αυτή θα επιτύχει τα βέλτιστα σε συλλογικό επίπεδο και σε μεγαλύτερη κλίμακα (μικρό έως κανένα αναμενόμενο όφελος). Οι Huber et al., (2020) αναφέρουν ότι, όπου οι συνεργασίες αυτές είναι άκαρπες (κάποια μέλη δεν φέρονται ορθολογιστικά) τα μέλη που εφαρμόζουν σωστές πρακτικές θυμώνουν μαζί τους.

Γίνεται έτσι λοιπόν αντιληπτό ότι η μεμονωμένη δραστηριότητα χάνει την ικανότητα της να επιφέρει αλλαγή, όταν δεν αποτελεί μέρος συντονισμένης προσπάθειας. Ωστόσο, το δίλημμα της συλλογικής δράσης μπορεί να επιτύχει θετική επίδραση, όταν ένα μέρος της ομάδας αποφασίζει να υιοθετήσει μια συμπεριφορά παράγοντας έργο, σε ατομικό επίπεδο, ικανό να αξιοποιηθεί μέσα από κατάλληλους μηχανισμούς. Για παράδειγμα, αν εφαρμόζεται από την πολιτεία ένα ή περισσότερα συστήματα ανταποδοτικότητας της συμπεριφοράς, όπως η εισαγωγή τέλους υπηρεσιών σύμφωνα με την ποσότητα απορριμμάτων που δημιουργεί ένα νοικοκυριό ή αντίστροφα με την εφαρμογή συστημάτων επιβράβευσης της ανακύκλωσης όπου το νοικοκυριό θα μπορεί να ανταλλάσσει πόντους που κερδίζει μέσα από την ανακύκλωση με αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι διαμέσου χρήσης οικονομικών μέσων επιτυγχάνονται συλλογικοί στόχοι που άπτονται της περιβαλλοντικής πολιτικής ενός κράτους.

2.5 Καθοριστικοί Παράγοντες Επιρροής στην Υιοθέτηση Συμπεριφοράς Οικιακής Ανακύκλωσης

Η κατανόηση των πιθανών επιπτώσεων θετικών και αρνητικών, μιας υιοθετούμενης συμπεριφοράς και εν προκειμένω αυτής της ανακύκλωσης, απαιτεί την εκτίμηση του συνόλου των παραγόντων που καθορίζουν τη συμπεριφορά ενός νοικοκυριού. Σε συνδυασμό με τις πληροφορίες που παρατέθηκαν παραπάνω, σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες που κατευθύνουν το άτομο στο να αναπτύξει ή να υιοθετήσει μια συμπεριφορά, οι Viscusi et al. (2011) παραθέτουν τρεις παράγοντες, συνδυαστικά, στους οποίους τα νοικοκυριά υπακούουν, τους οικονομικούς, τους ηθικούς και τους κοινωνικούς. Οι οικονομικοί παράγοντες περιλαμβάνουν το κόστος και το χρόνο που δαπανάται από τα άτομα σε συνάρτηση με τη χρησιμοθηρικότητα της πράξης. Οι ηθικοί παράγοντες, όπως έχει αναφερθεί εκτενώς, αναφέρονται στο αίσθημα προσωπικής ευθύνης για την σπατάλη πόρων. Τέλος, οι κοινωνικοί παράγοντες έχουν να κάνουν με την πίεση του κοινωνικού συνόλου προς μια συγκεκριμένη πράξη και άρα το αν και κατά πόσο οι γείτονες, οι φίλοι κλπ. ανακυκλώνουν άλλα και το κατά πόσο αφορά το άτομο το τι κάνουν οι άλλοι (αν θέλουν να

συντάσσονται με κοινά αποδεκτές πρακτικές). Η ισχύς και η ισορροπία μεταξύ αυτών των παραγόντων είναι που καθορίζουν τη θέληση του νοικοκυριού να ανακυκλώσει, να συμμετάσχει σε προγράμματα ανακύκλωσης, αλλά και να πληρώσει ενδεχομένως για βέλτιστες υπηρεσίες ανακύκλωσης και συγκομιδής απορριμμάτων.

Παρά το γεγονός ότι η ανακύκλωση αποτελεί σπουδαία πράξη, ενδεικτική φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς, είναι εντούτοις και κοστοβόρος και χρονοβόρος διαδικασία που απαιτεί κάποιο επίπεδο δέσμευσης χώρου και χρόνου στη ζωή του νοικοκυριού (Bruvoll et al., 2002). Όπως σχολιάστηκε και παραπάνω, η ανακύκλωση απαιτεί το διαχωρισμό των υλικών στέρεων και μη απορριμμάτων. Προϋποθέτει την ύπαρξη ξεχωριστών χώρων/δοχείων εναπόθεσης των διαχωρισμένων υλικών (ο οποίος εντός της οικίας στην Ελλάδα δεν προβλέπεται και άρα επιβαρύνει οικονομικά τον προϋπολογισμό του νοικοκυριού), την μεταφορά των ανακυκλώσιμων υλικών στους ειδικούς κάδους, οι οποίοι συχνά δεν βρίσκονται εντός κοντινής απόστασης από την κατοικία (με εξαίρεση τους μπλε κάδους ανακύκλωσης που δεν απαιτούν περαιτέρω επιμερισμό σε διαφορετικά υλικά). Επίσης, προϋποθέτει και την ευθύνη του νοικοκυριού για τυχόν λάθη που ενδεχομένως να επηρεάσουν αρνητικά την προσπάθεια των γύρω τους (για παράδειγμα, τυχαία ανάμιξη μη ανακυκλώσιμων απορριμμάτων ή ακόμη και θραύσματα όπως αυτά από σπασμένο γυαλί που δυσχεραίνουν την ανακύκλωση στα κέντρα συλλογής). Είναι πολύ σημαντικό να έχει το κάθε νοικοκυριό μια πλήρη εικόνα για το πως ευοδώνεται η προσπάθεια του και σε ποιά στάδια περνούν τα υλικά που ανακυκλώνουν μόλις αυτά φύγουν από τα χέρια τους (βλ. US EPA Report, 2020). Παρά ταύτα για πολλούς η ανακύκλωση ακόμα και αν δεν έχει οικονομικό κέρδος, είναι μια πράξη που συνδέεται με μια προσωπική αίσθηση ικανοποίησης ή με την πεποίθηση ότι τα άτομα μπορούν να προσφέρουν και να επαυξήσουν το έργο του διαχωρισμού των απορριμμάτων που συντελείται στις κεντρικές εγκαταστάσεις ανακύκλωσης (Elegba et al., 2015).

2.6 Σύνοψη Κεφαλαίου

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο, διαφαίνεται ότι η απόφαση του ατόμου και κατ' επέκταση, ενός νοικοκυριού να συμμετέχει στην διαδικασία της ανακύκλωσης τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο συλλογικών δράσεων, είναι αποτέλεσμα πολλών και πολυεπίπεδων παραγόντων. Η ανακύκλωση αποτελεί, πέρα από διαδικασία, η ίδια μια συμπεριφορά του ατόμου που καλλιεργείται μέσα από την διασταύρωση των προσωπικών κανόνων, των ηθικών πεποιθήσεων, της αντίληψης του μακροπρόθεσμου οφέλους για το

περιβάλλον και την ζωή. Τα άτομα, τείνουν να αντικατοπτρίζουν τις συμπεριφορές του κοινωνικού περιβάλλοντος τους και είναι σημαντικός παράγοντας για την υιοθέτηση της ανακύκλωσης σαν πρακτική, η έκθεση στην πίεση του κοινωνικού περιγύρου. Μολαταύτα είναι καίριας σημασίας το να μπορεί το άτομο να αντιληφθεί και τα οφέλη της ανακύκλωσης πρακτικά (βλέπε ανταποδοτικότητα) και να μπορεί, δίχως πρότερη συνομολογία, να επαφίεται στην ικανότητα του περιγύρου του να λειτουργεί το ίδιο ορθολογικά και να εφαρμόζει μεθόδους διαχωρισμού των απορριμμάτων του με σκοπό την προστασία των φυσικών πόρων και τον περιορισμό των μη διασπώμενων λημμάτων που ρυπαίνουν τον πλανήτη και απειλούν τα κατά τόπους οικοσυστήματα.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν προηγούμενες, συναφείς με την παρούσα, μελέτες οι οποίες συνάδουν με τα θεωρητικά σχήματα που παρουσιάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο. Σκοπός είναι να αναδειχθούν τα ευρήματα τους σχετικά με την αποτελεσματικότητα ή μη στην εφαρμογή ανακύκλωσης και περιβαλλοντικά φίλα προσκείμενων πρακτικών, αλλά και να διερευνηθούν τα εμπόδια ή οι ανασταλτικοί παράγοντες που την περιορίζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο:

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

3.1 Εισαγωγικά

Όπως προαναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (2ο), η υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς και κυρίως πρακτικών ανακύκλωσης μεταξύ των νοικοκυριών αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις βιωσιμότητας του σήμερα και ταυτόχρονα μια επιτακτική ανάγκη του αύριο. Η διαχείριση των αστικών οικιακών απορριμμάτων και η ανακύκλωση αποτελούν απαιτητικές δραστηριότητες κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες και αυτό συνάδει με τα υψηλά επίπεδα αστικοποίησης, με τα πρότυπα υπερκατανάλωσης και με την κατασπατάληση παρθένων περιβαλλοντικών πόρων σε αναντιστοιχία με την προσπάθεια να συντηρηθούν και να αντικατασταθούν. Ο φαύλος κύκλος κατασπατάλησης των φυσικών πόρων φέρνει καθημερινά την ανθρωπότητα προ των ευθυνών της. Η ραγδαία κλιματική αλλαγή, οι φυσικές καταστροφές που επιφέρει και η αδυναμία για επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης γίνεται όλο και πιο έκδηλη. Οι δυσμενείς περιβαλλοντικές, υγειονομικές και οικονομικές συνέπειες, όπως η μόλυνση του νερού και του εδάφους δείχνουν πια να έχουν κινητοποιήσει μεγάλη μερίδα του παγκόσμιου κοινού αλλά και των κρατών σε όλο τον κόσμο (Chen et al., 2020). Οι περιβαλλοντικές συνθήκες έχουν άμεσο αντίκτυπο στη συμπεριφορά των νοικοκυριών και επηρεάζουν τις αποφάσεις τους σε ευρεία κλίμακα, σε τομείς όπως, η εκπαίδευση και η επιχειρηματικότητα (Shirokova et al., 2016).

Απόρροια της κινητοποίησης είναι η προσπάθεια βελτίωσης της διαχείρισης αποβλήτων αλλά και ενίσχυσης των πρακτικών δράσεων ανακύκλωσης σε ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων και υλικών. Όπως συμβαίνει σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, η συμμετοχή των νοικοκυριών στο διαχωρισμό των απορριμμάτων και στην ανακύκλωση είναι καθαρά εθελοντική. Σε κάποιες περιπτώσεις δίνονται κάποια οικονομικά κίνητρα αλλά όχι πρόστιμα ή άλλες κυρώσεις για μη συμμόρφωση (με εξαίρεση αυτά που στοχεύουν την παραβατική συμπεριφορά της απόρριψης λημμάτων και ρύπων στο φυσικό περιβάλλον ή και μέσα στον αστικό ιστό και αποτελούν μη αποδεκτή κοινωνική συμπεριφορά). Τα εν λόγω κίνητρα έχουν συμβολικό χαρακτήρα και ενισχύουν την θετική προδιάθεση προς την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά.

Τα τελευταία πενήντα χρόνια τουλάχιστον, έχει διερευνηθεί σε μεγάλο αριθμό των εμπειρικών μελετών, η συμπεριφορά των νοικοκυριών που σχετίζεται με την ανακύκλωση (βλ. Omotayo et al., 2020; Wang et al., 2019; Strydom, 2018; Gilli et al., 2018) . Κάποιες εξ αυτών μάλιστα, κατέγραψαν τους παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της πρόθεσης και της εφαρμογής πρακτικών ανακύκλωσης. Μια μερίδα αυτής της βιβλιογραφίας θα παρουσιαστεί στις παρακάτω υποενότητες.

3.2 Έρευνες με Βάση τη Θεωρία Κανονιστικής Συμπεριφοράς

Όπως έχει προαναφερθεί εκτενώς στο προηγούμενο κεφάλαιο, η Θεωρία Κανονιστικής Συμπεριφοράς (ΘΚΣ) (Theory of Normative Behaviour) περιγράφει την πρόβλεψη των στάσεων του ατόμου μέσα από την παραδοχή ότι το άτομο θα πράξει αυτό που το μεγαλύτερο μέρος της κοινότητας του αποδέχεται ως «λογικό» (Cialdini et al., 1990). Σε έρευνα τους οι Cialdini et al., (1990) επί της απόφασης του ατόμου να λερώσει δημόσιους χώρους (πετώντας σκουπίδια), έδωσαν την επιλογή σε 139 άτομα να ρίξουν σκουπίδια είτε σε ένα προηγουμένως καθαρό είτε σε ένα πλήρως γεμάτο σκουπίδια περιβάλλον. Στη συνθήκη ενέταξαν ένα συμπολίτη τους τον οποίο είδαν στη μια περίπτωση να πετά σκουπίδια στο περιβάλλοντα χώρο και στην άλλη απλά να τον διασχίζει. Η εναλλαγή του περιβάλλοντος από καθαρό σε βρόμικο (γεμάτο σκουπίδια) είχε ως στόχο να εναλλάξει και τον αντιληπτό περιγραφικό/κανονιστικό κανόνα σε σχέση με τη ρύπανση του χώρου. Η έρευνα έδειξε ότι τα άτομα που είδαν κάποιον να ρυπαίνει καθαρό περιβάλλον δεν ενήργησαν με τον ίδιο τρόπο (δεν πέταξαν σκουπίδια) περισσότερο από ότι όταν είδαν κάποιον να ρυπαίνει ένα περιβάλλον ήδη γεμάτο σκουπίδια. Τα άτομα, λοιπόν έπραξαν αυτό που αντιλήφθηκαν ως λογικό μέσα από αυτό που αντιλαμβανόταν ως κοινά αποδεκτή πράξη. Στον μεν βρόμικο χώρο είδαν την συμπεριφορά του συμπολίτη τους (που πέταξε σκουπίδια) ως μέρος ευρύτερης συμπεριφοράς του συνόλου, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, στον καθαρό χώρο, αυτή η ίδια συμπεριφορά του έγινε αντιληπτή ως αποκλίνουσα από το γενικό λογικό πλαίσιο αποδεκτής συμπεριφοράς.

Με βάση την ίδια θεωρητική προσέγγιση ΘΚΣ οι Matthies et al. (2012) εξέτασαν το πώς μπορούν να επηρεάσουν οι γονείς συγκεκριμένες φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές (όπως η επαναχρησιμοποίηση χαρτιού και η ανακύκλωση) των παιδιών τους ηλικίας μεταξύ 8-10. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η επικοινωνιακή συμπεριφορά των γονέων είχε επιρροή στις στάσεις των παιδιών. Στην περίπτωση ανακύκλωσης τα παιδιά μιμήθηκαν τους γονείς ή συμμορφώθηκαν μέσω κυρώσεων. Στην περίπτωση της επαναχρησιμοποίησης χαρτιού τα

παιδιά επηρεάστηκαν μέσω της επικοινωνίας δηλαδή, εφόσον οι γονείς εξήγησαν ποια είναι τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τους έδωσαν πληροφορίες για τις συνέπειες της συμπεριφοράς τους και τον αντίκτυπο στο περιβάλλον. Οι ερευνητές αναφέρουν ότι η διαφορά ενδέχεται να έγκειται στο γεγονός ότι η ανακύκλωση σαν διαδικασία που λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα σπίτι, είναι πιο εύκολα αντιληπτή από τα παιδιά (παρατηρούν το διαχωρισμό, τους διαφορετικούς κάδους) και σαν πρακτική είναι πιο πιθανό να θέλουν να συμμετάσχουν σε αυτή μαζί με τους γονείς τους. Από την άλλη, η επαναχρησιμοποίηση χαρτιού είναι λιγότερο εμφανής, όπως είναι και ο περιορισμός της χρήσης ρεύματος ή νερού κλπ. Σε γενικά πλαίσια τα παιδιά τείνουν να μιμούνται τη συμπεριφορά των γονέων και άρα οι γονείς επιδεικνύοντας συμμετοχή και ενεργό δράση, μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον το οποίο όχι μόνο θα τους επιτρέψει να μεταλαμπαδεύουν τις συνήθειες αυτές στα παιδιά αλλά και θα κινητοποιήσει τα παιδιά να αναπτύξουν σεβασμό, αντίληψη, γνώση, ενεργό συμμετοχή (Loebach & Cox, 2022; Jia and Hu, 2021; Collado et al., 2019).

Στο ίδιο συμπέρασμα με το τελευταίο, καταλήγει και η έρευνα των Park και Ha (2014) η οποία έδειξε ότι η επίγνωση των συνεπειών των πράξεων (από το μοντέλο ΘΚΣ) επηρέασε την πρόθεση για ανακύκλωση έμμεσα μέσω της στάσης, των υποκειμενικών κανόνων και των προσωπικών κανόνων των ατόμων.

3.3 Έρευνες με Βάση τη Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς

Όπως προαναφέρθηκε, η Θεωρία της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς (εφεξής ΘΠΣ) έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως για να αναγνωριστούν τα κίνητρα των νοικοκυριών στο να ανακυκλώνουν (Ajzen, 2011; Ajzen, 1987) αλλά και αυτά που εξετάζουν την πρόθεση του ατόμου άσχετα με την τελική απόφαση και δράση (Adu-Gyamfi et al., 2022a). Σε έρευνα των Knusse et al. (2004) που αφορούσε τη Γλασκόβη (Σκοτία, Ηνωμένο Βασίλειο), η οποία διέθετε μάλλον ελλείψεις υποδομές ανακύκλωσης κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όσοι συμμετέχοντες δεν έκαναν ανακύκλωση στο παρελθόν δεν είχαν πρόθεση να ανακυκλώσουν στο μέλλον. Αυτό εξηγείται από το ότι δεν διέθεταν αντιληπτή συνήθεια της ανακύκλωσης, ενώ στον αντίποδα, όσοι διέθεταν τη συνήθεια στο παρελθόν επεδείκνυαν ισχυρότερη πρόθεση να κάνουν ανακύκλωση. Η έρευνα λαμβάνει υπόψη τον παράγοντα της συνήθειας (habit), ενώ η σχέση φαίνεται να γίνεται πιο αδύναμη όταν τα νοικοκυριά θεωρούσαν ότι οι υποδομές ήταν ελλείψεις και ακατάλληλες. Η εν λόγω έρευνα έδειξε ακόμη ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία συμμετέχοντες είχαν ισχυρότερη πρόθεση να ανακυκλώσουν και ήταν πιο πιθανό να το είχαν κάνει στο παρελθόν. Βασικός περιορισμός

της έρευνας είναι ότι δεν ελήφθησαν μέτρα για τον υπολογισμό μελλοντικής συμπεριφοράς των ατόμων και λόγω του ότι τα δεδομένα ήταν διατομεακής φύσης (cross-sectional) δεν διαχωρίστηκε η αιτία από το αποτέλεσμα. Οι ερευνητές καταλήγουν στο ότι για να αντιμετωπιστεί η ασυνέπεια μεταξύ των θετικών πεποιθήσεων και της ανάλογης συμπεριφοράς είναι να δοθεί έμφαση στην σημαντικότητα της ενεργής συμμετοχής στην ανακύκλωση ώστε να αποφευχθεί η μαζική αίσθηση ότι δεν υπάρχουν κίνητρα για να ανακυκλώνουν στο μέλλον (κυρίως οι νεότερες γενιές).

Η έρευνα των Tonglet, Phillips και Read (2004), εστιάζοντας και αυτοί στην υποχωρητικότητα που ολοένα και επεκτείνεται στο Ηνωμένο Βασίλειο αναφορικά με την οικιακή ανακύκλωση (μέσω των αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης), εξετάζει την ενεργή συμμετοχή των νοικοκυριών ως κλειδί στην επίτευξη αυτών των στόχων της ανακύκλωσης. Η έρευνα διεξήχθη στο Μπρίξγουορθ (Νορθάμπτονσαιρ) σε διάστημα 16 εβδομάδων. Τα ευρήματα της δείχνουν σχέση μεταξύ της στάσης υπέρ της ανακύκλωσης και την πρόθεση και ενεργή συμμετοχή σε αυτή. Υποδεικνύεται μάλιστα ότι η στάση επηρεάζεται από της κατάλληλες ευκαιρίες για τη συμμετοχή, από την ύπαρξη υποδομών/εγκαταστάσεων για ανακύκλωση, ενώ στον αντίποδα τα νοικοκυριά αποθαρρύνονται από την έλλειψη χρόνου, χώρου και την ταλαιπωρία που προκαλεί η ανακύκλωση σαν διαδικασία. Βασικός περιορισμός στην έρευνα αυτή είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος το οποίο αποτελούν κατά μεγαλύτερα ποσοστά από γυναίκες, ζευγάρια και ηλικίες μεταξύ 40-64 που αναμένεται να έχουν μια πιο υπεύθυνη στάση απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Σε έρευνα των Nigbur, Lyons και Uzzell (2010), χρησιμοποιήθηκε η ΘΠΣ για την πρόβλεψη της πρόθεσης ανακύκλωσης σε οικιστικού τύπου κάδους (διαθέσιμους στα πεζοδρόμια έξωθεν των οικιών). Η πρόθεση για ανακύκλωση εξετάστηκε σε συνάρτηση με την ταυτότητα του εαυτού/προσωπικότητα, τα προσωπικά πρότυπα συμπεριφοράς, τον προσδιορισμό της γειτονιάς ως οικείο χώρο αλλά και τους προστακτικούς, κανονιστικούς παράγοντες (νόρμες) και τα κοινωνικά πρότυπα ως πρόσθετους παράγοντες πρόβλεψης της πρόθεσης. Η έρευνα διενεργήθηκε στο Γκίλντφορντ (Σάρι, Ηνωμένο Βασίλειο), όπου η τοπική αυτοδιοίκηση λειτουργούσε πρόγραμμα δεκαπενθήμερης συλλογής για την ανακύκλωση χαρτιού, γυαλιού και κασσίτερου σε πράσινους κάδους στα πεζοδρόμια, ανάμεσα σε δείγμα 527 νοικοκυριών. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν τη θεωρία δείχνοντας ότι η πρόθεση για ανακύκλωση προδιαγράφει τη συμπεριφορά/πρακτική εφαρμογή και ότι ο αντιληπτός έλεγχος επί της συμπεριφοράς (perceived control) και οι κανονιστικοί παράγοντες (νόρμες) προέβλεπαν την πρόθεση για ανακύκλωση. Η σχέση ταυτότητας και

αυτοπροσδιορισμού μέσα από το ανοίγειν στη γειτονιά και η συνέπεια προς τους κανονιστικούς κοινωνικούς κανόνες προέβλεψαν με τη σειρά τους προσωπικούς κανόνες (προσωπικές νόρμες). Έτσι οι ερευνητές καταλήγουν ότι η επίκληση στην ταυτότητα, δηλαδή το να έχει το νοικοκυριό την ταυτότητα του ανακυκλωτή, τονώνει σημαντικά τους κανονιστικούς κοινωνικούς κανόνες της γειτονιάς δημιουργώντας θα λέγαμε την ανάγκη να διατηρείται αυτή τακτική, καθαρή και να αναδεικνύεται ως φιλοπεριβαλλοντικό πρότυπο.

Οι Botetzagias, Dima και Malesios (2015) στην έρευνα που πραγματοποίησαν το 2013 στην Ελλάδα (μέσω διαδικτύου) σε δείγμα 293 ατόμων με βάση τη ΘΠΣ διαπίστωσαν ότι ο Αντιλαμβανόμενος Έλεγχος επί της Συμπεριφοράς του ατόμου εξηγεί την πρόθεση ανακύκλωσης και είναι σημαντικός προγνωστικός παράγοντας σε αυτή (Hui et al., 2020; Ioannou et al., 2013; Cheung et al., 1999; Boldero, 1995). Η ηθική του ατόμου έχει μεγαλύτερη επίδραση στην πρόθεση από ότι η στάση του απέναντι στην ανακύκλωση. Βασικός περιορισμός της έρευνας αυτής είναι ότι το δείγμα προσεγγίστηκε μέσω διαδικτύου και ενδεχομένως θα λέγαμε ότι οι μετέχοντες στην έρευνα είναι άτομα που εκ πρυμνίου έχουν θετική πρόθεση και ευαισθησία σε θέματα που άπτονται περιβαλλοντικής προστασίας.

Προχωρώντας, στην έρευνα των Whitmarsh, Hagggar και Thomas (2018), δίνεται έμφαση στην συμπεριφορά των νοικοκυριών σε μια σειρά διαφορετικών συνθηκών της καθημερινότητας τους (στο σπίτι, στο χώρο εργασίας και στις διακοπές). Με βάση την ΘΠΣ η οποία εφαρμόστηκε επί διαφόρων φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών, η έρευνα επιχειρεί να επιβεβαιώσει τη σχετική σημασία των προγνωστικών παραγόντων του μοντέλου ΘΠΣ από τους ίδιους δρώντες σε διαφορετικά πλαίσια δράσης. Η έρευνα εντοπίζει μια σειρά από κίνητρα και εμπόδια στην ανακύκλωση στο χώρο εργασίας, αναφέροντας ασυνέπεια μεταξύ των συμπεριφορών. Συμπεριλαμβάνοντας και τις διακοπές, η έρευνα έδειξε ότι εκεί το ποσοστό ανακύκλωσης πέφτει στο 38%, με το ποσοστό να είναι μόλις 1% υψηλότερο στο χώρο εργασίας και σχεδόν διπλάσιο στο οικιακό περιβάλλον (67%). Εντοπίζεται ότι η ασυνέπεια μεταξύ οικιακού περιβάλλοντος και διακοπών δεν επεξηγείται αρκούντως από τη θεωρία και εφιστά προσοχή στους παράγοντες που περιλαμβάνουν την ύπαρξη εγκαταστάσεων ανακύκλωσης και την ευκολία στην πρόσβαση σε αυτές στο χώρο εργασίας όσο και στις διακοπές. Επιπροσθέτως, έννοιες όπως αυτή της ταυτότητας, του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου ως ανακυκλωτή είναι σημαντικοί παράγοντες πρόβλεψης της συμπεριφοράς υπέρ της ανακύκλωσης. Η έρευνα έδειξε ακόμη σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ διαφορετικών συμπεριφορών μείωσης των απορριμμάτων εντός αλλά και μεταξύ των τριών διαφορετικών πλαισίων δραστηριοποίησης που εξετάστηκαν. Επί παραδείγματι,

παράγοντες μείωσης των απορριμμάτων και συμμετοχής σε δραστηριότητες ανακύκλωσης στο χώρο εργασίας περιλάμβαναν τις προσωπικές αξίες, τις συνήθειες των ατόμων (από το σπίτι), τους κοινωνικούς κανόνες και την οργανωτική πολιτική της εργασίας ή την ενθάρρυνση από τους συναδέλφους.

Σε πρόσφατη έρευνα οι Juliana et al., (2022), εξέτασαν τους παράγοντες που είναι καθοριστικοί στη διαμόρφωση συμπεριφοράς ανακύκλωσης. Χρησιμοποίησαν την ΘΠΣ ως βασικό μοντέλο, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό τους αποδεκτούς ηθικούς κανόνες, την ευκολία και το κόστος της ανακύκλωσης. Η έρευνα διενεργήθηκε στη πόλη Σαμπάχ (Μαλαισία) και 170 νοικοκυριά συμμετείχαν σε αυτή. Σε αυτή την έρευνα τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι υποκειμενικοί κανόνες, οι ηθικοί κανόνες, η ευκολία, και το κόστος ανακύκλωσης επηρέασαν θετικά τη συμπεριφορά των νοικοκυριών που συμμετείχαν εν τέλει στην ανακύκλωση. Ακόμη, η περιβαλλοντική συνείδηση φάνηκε να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την στάση και πρόθεση, χωρίς αυτό όμως να μεταφράζει τη στάση σε συμπεριφορά. Βασικός περιορισμός της παραπάνω έρευνας είναι ότι τα αποτελέσματα της αφορούν μόνο νοικοκυριά στην συγκεκριμένη περιοχή και έτσι οι ερευνητές προτείνουν στο μέλλον μια διαπολιτισμική σύγκριση μεταξύ δειγμάτων από διαφορετικές χώρες με διαφορετικές κουλτούρες. Αυτό θα διευκόλυνε να εξεταστεί, αν διαφορετικά δείγματα επιβεβαιώνουν τη θεωρία σε πολλαπλές ομάδες νοικοκυριών και άρα επιβεβαιώνουν τις γενικεύσεις της μελέτης (McEachern & McClean, 2002).

Στην προέκταση του παράγοντα ηθική με βάση την ΘΠΣ εστιάζει και η έρευνα των Chan και Bishop (2013), η οποία βασίζεται στο συλλογισμό ότι αφού έρευνες έχουν δείξει ότι οι ηθικοί κανόνες είναι σημαντικοί παράγοντες θετικής πρόθεσης υπέρ μιας περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς του ατόμου (βλ., προθυμία για χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς για μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος στους Bamberg, Hunecke & Blöbaum, 2007; Harland, Staats & Wilke, 2007) είναι πιθανό να έχουν την ίδια θετική επίδραση και στην πρόθεση να κάνουν ανακύκλωση (Chen & Tung, 2010). Η έρευνα διεξήχθη μέσω διαδικτύου στην Αυστραλία. Τα αποτελέσματα υποστήριξαν τη χρησιμότητα της επίκλησης σε ηθικούς κανόνες, καθώς αυτό είχε θετικό αντίκτυπο στην πρόθεση ανακύκλωσης και τελικά, στη πρακτική εφαρμογή μεθόδων ανακύκλωσης.

3.4 Έρευνες με Βάση το Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς

Η ανακύκλωση ως συμπεριφορά, σύμφωνα με το μοντέλο αλτρουισμού του Schwartz (1977), επηρεάζεται από κοινωνικούς κανόνες, προσωπικούς κανόνες και επίγνωση των συνεπειών των πράξεων του ατόμου. Η έρευνα των Hopper και Nielsen (1991) έδειξε ότι, ένα πρόγραμμα block-leader, όπου ένας κάτοικος μιας περιοχής είχε αναλάβει το ρόλο του να ηγείται της προσπάθειας να αυξηθεί η ανακύκλωση στην περιοχή, επηρέασε γείτονες μέσω της ενεργοποίησης αλτρουιστικών κανόνων αυξάνοντας έτσι τη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης.

Οι Davies, Foxall και Pallister (2002) σε έρευνα τους εφάρμοσαν το κοινωνικό-ψυχολογικό μοντέλο αλτρουιστικής συμπεριφοράς σε μελέτη περίπτωσης στην περιοχή Κοτσγουόλντ (Ηνωμένο Βασίλειο). Κατέληξαν στο συμπέρασμα (διά των αποτελεσμάτων της έρευνας) ότι η συμπεριφορά ανακύκλωσης είναι αλτρουιστική συμπεριφορά. Το μοντέλο Schwartz λαμβάνει υπόψη την αντιληπτή ηθική υποχρέωση. Αναφέρουν επιπροσθέτως ότι, η αποτελεσματικότητα της ανακύκλωσης είναι αποδεκτή τόσο από τα άτομα που κάνουν ανακύκλωση όσο και από αυτούς που δε συμμετέχουν σε αυτή. Τα ευρήματα καταδεικνύουν έναν σημαντικό βαθμό μεροληψίας κοινωνικής επιθυμίας στην ανακύκλωση σαν αυτοαναφερόμενη συμπεριφορά, με συνέπεια όσοι ανακυκλώνουν να θεωρούν αντίθετο με τις αρχές τους να σπαταλούν οτιδήποτε που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ξανά. Μέσω ανάλυσης παλινδρόμησης, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι προσωπικοί κανόνες είχαν σημαντική και άμεση επίδραση στη συμπεριφορά της ανακύκλωσης. Η έννοια της ηθικής ορθότητας της συμπεριφοράς έδρασε καταλυτικά στην απόφαση τους να ανακυκλώσουν. Θα μπορούσε να λεχθεί συνεπώς, ότι για να μεγιστοποιηθεί η συμμετοχή σε προγράμματα ανακύκλωσης θα ήταν σκόπιμο να καλλιεργηθεί αυτή η αίσθηση ηθικής υποχρέωσης για ελαχιστοποίηση της σπατάλης των πόρων. Η επίκληση δε στην επίγνωση των συνεπειών και στην απόδοση ατομικής ευθύνης απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα και στο μέλλον του φυσικού περιβάλλοντος θα ενισχύσει ακόμα περισσότερο την αντιληπτή ηθική υποχρέωση και άρα την ενεργοποίηση του αλτρουισμού.

Προς την ίδια κατεύθυνση οι Valle et al., (2005) σε έρευνα τους στην Πορτογαλία, με βάση το μοντέλο ΘΠΣ με προέκταση της ενεργοποίησης αλτρουιστικής συμπεριφοράς έφτασαν στο συμπέρασμα ότι η συμπεριφορά ανακύκλωσης καθορίζεται έμμεσα από προσωπικά ψυχολογικά χαρακτηριστικά, όπως η κοινωνική συνείδηση και η ατομική ευθύνη, αλλά όχι από γενικές οικολογικές συμπεριφορές. Έτσι, ο αλτρουισμός δεν φαίνεται να είναι τόσο σημαντικός παράγοντας όσο οι υποκειμενικοί κανόνες που δρουν άμεσα και

αλληλεπιδρούν με τους προσωπικούς κανόνες για να επηρεάσουν στο τέλος τη συμπεριφορά προς μια κατεύθυνση.

Σε παρόμοιο θεωρητικό υπόβαθρο η έρευνα των Bezzina και Dimech (2011) διερεύνησε διαφορετικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης μεταξύ νοικοκυριών στη Μάλτα προκειμένου να διαφανεί ποιοι εξ αυτών αποτελούσαν σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες. Η έρευνα καταλήγει ότι ανάμεσα σε άλλους, οι παράγοντες που ενεργοποιούνται από το μοντέλο αλτρουιστικής συμπεριφοράς δηλαδή η συνείδηση των συνεπειών για το περιβάλλον, η γνώση επί των θεμάτων που άπτονται της φιλοπεριβαλλοντικότητας και η κοινωνική στάση και συνείδηση αποτέλεσαν μέρος του 68,5 τοις εκατό της μεταβλητότητας στη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης. Η έρευνα συστήνει την ενίσχυση μέσω της επικοινωνίας στην επίκληση αυτών των ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων για την διάδοση της ανακύκλωσης ως πρακτικής σε μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας.

Στην έρευνα των Pinto et al., (2019) η οποία στόχο είχε να συμβιβάσει προηγούμενες έρευνες που παρείχαν μικτά αποτελέσματα σχετικά με τα κίνητρα της ανακύκλωσης, εξετάστηκαν ο αλτρουισμός στα πλαίσια της συνεργασίας και ο ανταγωνιστικός αλτρουισμός (η κατάσταση στην οποία τα άτομα εκφράζουν επιμονή σε συνεργατικές συμπεριφορές και που αναμένεται να εκτελούνται άνευ όρων). Το πλαίσιο στο οποίο τίθεται ο προβληματισμός περιλαμβάνει την ανακύκλωση και τις πράσινες αγορές (όπου επιδεικνύεται περιβαλλοντική συνείδηση π.χ., αγορά χύμα προϊόντων, χωρίς συσκευασία κ.α. Βλ., Mainieri et al., 1997 σε σχέση με αυτό τον τύπο κατανάλωσης). Η έρευνα καταλήγει ότι ο καθαρός αλτρουισμός συνδέεται με την ανακύκλωση αλλά όχι με την πράσινη αγορά και επίσης ότι ο ανταγωνιστικός αλτρουισμός και οι ατομικιστικοί (αλλά συλλογικοί) στόχοι οδηγούν σε υψηλότερες προθέσεις ανακύκλωσης και σε πράσινες αγορές.

Τέλος, σε πιο πρόσφατη έρευνα των Yin και Ma (2022), εξετάστηκαν οι επιπτώσεις των παραγόντων της ορθολογικής επιλογής και του αλτρουισμού συμπεριφορά των κατοίκων της Ξιαν (Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας) αναφορικά με τον διαχωρισμό των οικιακών απορριμμάτων. Η έρευνα ανέδειξε ότι, ο παράγοντας αλτρουισμού δεν μπορεί να επηρεάσει άμεσα συμπεριφορά αναφορικά με το διαχωρισμό οικιακών απορριμμάτων και ότι ο παράγοντας αλτρουισμού συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό έμμεσα με τη στάση του ατόμου ως καθοριστικό στοιχείο της συμπεριφοράς του. Αναφέρεται ότι η ενσωμάτωση του παράγοντα

αλτρουισμού στο μοντέλο ορθολογικής επιλογής μπορεί να έχει καλύτερη ερμηνευτική αποτελεσματικότητα αναφορικά με τις εκτιμώμενες συμπεριφορές.

3.5 Έρευνες με Βάση την Ορθολογική Επιλογή και Συλλογικότητα (Collectivism) στην Ανακύκλωση

Επιστρέφοντας στην Ορθολογική Επιλογή και Συλλογικότητα, όπως προαναφέρθηκε, η θεωρητική αυτή προσέγγιση θέλει τα άτομα να συνεργάζονται σε κοινοτικό (και κατ' επέκταση διακρατικό) επίπεδο για την προστασία του περιβάλλοντος (Yau, 2010). Τα νοικοκυριά επομένως αντιλαμβάνονται ότι η συμμετοχή τους στην ανακύκλωση είναι εθελοντική μεν αλλά συνεισφέρει στο κοινό καλό δε, έχουν περισσότερα κίνητρα να εργαστούν ατομικά προς κοινή κατεύθυνση. Σύμφωνα με τον Olson (1971) η ουσία βρίσκεται στην εκπλήρωση των προσωπικών συμφερόντων δηλαδή στον ορθολογισμό των ατόμων (rationality). Με εφιαλτήριο το συλλογισμό ότι οι άλλοι γύρω του επιδίδονται σε μια συμπεριφορά - βλ., ανακύκλωση - που είναι απαραίτητη για την επίτευξη ενός συλλογικού στόχου - βλ., φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος κ.λ.π. - ένα λογικό άτομο - βλ., νοικοκυριό - που επιδιώκει να μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητα των προσπαθειών αυτών, συμμετέχει ενεργά, ενώ κερδίζει από τα οφέλη της συμπεριφοράς του. Ταυτόχρονα, το ίδιο λογικό άτομο - βλ., νοικοκυριό - εάν ενεργήσει για να επιτύχει το συλλογικό καλό, μπορεί να σκεφτεί ότι οι άλλοι θα καρπωθούν τις προσπάθειές του ή ακόμη και ότι δεν χρειάζεται να προσπαθήσει αφού προσπαθούν οι άλλοι. Έτσι η επίτευξη των συλλογικών στόχων επαφίεται στην ορθολογική στάση και στην συλλογικότητα των κινήτρων και των απολαβών.

Στα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποίησε ο Yau (2010) σε 122 ιδιωτικές κατοικίες στο Χονγκ Κονγκ (Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας), η μέθοδος χρήσης συστημάτων επιβράβευσης είχε στατιστικά σημαντική σχέση με το βάρος ανακυκλώσιμων που συλλέγονται ανά νοικοκυριό. Καθώς τα νοικοκυριά αντιλαμβάνονταν ορθολογικά τα οφέλη της ανακύκλωσης επιδιδόταν ενεργά σε αυτή. Ο ερευνητής επίσης, αναφέρει στα αποτελέσματα ότι κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες όπως το μορφωτικό επίπεδο, το φύλο και το μέγεθος του νοικοκυριού δεν έχουν στατιστικά σημαντική επιρροή στη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης.

Σε έρευνα του ο Ho (2002), καταλήγει ότι η προσβασιμότητα σε εγκαταστάσεις ανακύκλωσης σε μια πόλη της Σουηδίας επηρέασε θετικά την συμπεριφορά μιας ομάδας

Σιγκαπούριων που ζούσαν προσωρινά εκεί ενώ παράλληλα η πρόθεση μεταφράστηκε σε πρακτική ανακύκλωση.

Παρόμοια συστήματα επιβράβευσης εξέτασαν μέσα από το πρίσμα του ορθολογισμού και της συλλογικότητας οι Puigvert et al., (2020). Σε μελέτη δείγματος Ισπανών καταναλωτών που χρησιμοποιούσαν ένα σύστημα κατάθεσης και επιστροφής χρημάτων συσκευασίας (packaging Deposit and Refund System), σύμφωνα με το οποίο εφαρμόζεται ένα πρόσθετο κόστος στην αγορά αγαθών το οποίο μπορεί να ανακτηθεί με την επιστροφή της χρησιμοποιημένης συσκευασίας στο σημείο πώλησης αν αυτή είναι σε άριστη κατάσταση. Η έρευνα καταλήγει ότι οι μη επαρκείς πληροφορίες και η αδυναμία του κοινού να αντιληφθεί τα πρακτικά οφέλη (και άρα να χαρακτηρίσει την πρακτική αυτή ως ορθολογική και άξια συλλογικής εφαρμογής) οδηγούν σε αρνητική πρόθεση και μειωμένη προδιάθεση για συμμετοχή στη συλλογή και ανακύκλωση των συσκευασιών αυτών.

3.6 Σύνοψη Κεφαλαίου

Όπως προαναφέρθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, τα τελευταία πενήντα χρόνια, έχει διερευνηθεί σε μεγάλο αριθμό εμπειρικών μελετών, η συμπεριφορά των νοικοκυριών που σχετίζεται με την ανακύκλωση. Οι έρευνες στοχεύουν να καταγράψουν τους παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της πρόθεσης και της εφαρμογής πρακτικών ανακύκλωσης. Μια μερίδα αυτής της βιβλιογραφίας παρουσιάστηκε στις προηγούμενες υποενότητες. Οι έρευνες που παρατέθηκαν χωρίστηκαν σε τέσσερις υποενότητες με βάση τη θεωρητική κατεύθυνση που εφάρμοσαν στα ερευνητικά τους μοντέλα. Τα συμπεράσματα αυτών συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα.

	Θεωρία Κανονιστικής Συμπεριφοράς	Θεωρία Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς	Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς	Ορθολογική Επιλογή και Συλλογικότητα (Collectivism)
Αποτελέσματα ερευνών	<p>Το άτομο επηρεάζεται από τους κοινά αποδεκτούς κανόνες και από τις «λογικές» στάσεις που το μεγαλύτερο μέρος της κοινότητας του αποδέχεται (Cialdini et al., 1990).</p> <p>Η επικοινωνιακή συμπεριφορά των ατόμων με θέση ισχύος στην κοινωνική δομή (π.χ., των γονέων προς τα παιδιά) και η επικοινωνία των συνεπειών μιας στάσης είναι παράγοντες προτροπής μιας θετικής στάσης (Matthies et al., 2012)</p> <p>Η επίγνωση των συνεπειών των πράξεων επηρεάζει την πρόθεση για ανακύκλωση έμμεσα μέσω της στάσης, των υποκειμενικών κανόνων και των προσωπικών κανόνων των ατόμων (Park & Ha, 2014).</p>	<p>Η αντιληπτή συνήθεια της ανακύκλωσης στο παρελθόν συνδέεται με ισχυρότερη πρόθεση για ανακύκλωση στο μέλλον (Knusse et al., 2004).</p> <p>Ο αντιληπτός έλεγχος επί της συμπεριφοράς και οι κανονιστικοί παράγοντες (νόρμες) προβλέπουν την πρόθεση για ανακύκλωση (Nigbur, Lyons & Uzzell, 2010).</p> <p>Ο αντιληπτός έλεγχος επί της συμπεριφοράς και η ηθική του ατόμου έχουν μεγαλύτερη επίδραση στην πρόθεση (Botetzagias, Dima & Malesios, 2015).</p> <p>Οι έννοιες της ταυτότητας, και του αυτοπροσδιορισμού ως ανακυκλωτή επηρεάζουν τη στάση του ατόμου. Οι προσωπικές αξίες, οι συνήθειες, οι κοινωνικοί κανόνες και η οργανωτική πολιτική στο χώρο εργασίας και η ενθάρρυνση από τους συναδέλφους (peer pressure) επηρεάζουν τη στάση του ατόμου (Whitmarsh et al., 2018).</p> <p>Οι υποκειμενικοί κανόνες, οι ηθικοί κανόνες, η ευκολία, και το κόστος ανακύκλωσης επηρέασαν θετικά τη συμπεριφορά των νοικοκυριών (Juliana et al., 2022).</p> <p>Οι ηθικοί κανόνες έχουν θετικό αντίκτυπο στην πρόθεση ανακύκλωσης (Chan & Bishop, 2013).</p>	<p>Οι αλτρουιστικοί κανόνες αυξάνουν τη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης (Hopper & Nielsen, 1991).</p> <p>Η αντιληπτή ηθική υποχρέωση και οι προσωπικοί κανόνες έχουν σημαντική και άμεση επίδραση στη συμπεριφορά της ανακύκλωσης (Davies, Foxall και Pallister, 2002).</p> <p>Η συνείδηση των συνεπειών για το περιβάλλον, η γνώση επί των θεμάτων που άπτονται της φιλοπεριβαλλοντικότητας και η κοινωνική στάση και συνείδηση βοηθούν στην συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης (Bezzina & Dimech, 2011).</p> <p>Ο καθαρός αλτρουισμός συνδέεται με την ανακύκλωση αλλά όχι με την πράσινη αγορά και επίσης, ο ανταγωνιστικός αλτρουισμός και οι ατομικιστικοί (αλλά συλλογικοί) στόχοι οδηγούν σε υψηλότερες προθέσεις ανακύκλωσης και σε πράσινες αγορές (Pinto et al., 2019).</p> <p>Ο αλτρουισμός συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη στάση του ατόμου ως καθοριστικό στοιχείο της συμπεριφοράς του (Yin και Ma, 2022).</p>	<p>Τα άτομα συνεργάζονται σε συλλογικό επίπεδο προς μια δράση που είναι ωφέλιμη για όλους ως προς την προστασία του περιβάλλοντος (Yau, 2010).</p> <p>Η χρήσης συστημάτων επιβράβευσης συνδέεται με ισχυρότερη πρόθεση για ανακύκλωση (i Puigvert et al., 2020; Yau, 2010).</p> <p>Η προσβασιμότητα στη δράση αυξάνει τη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης (Ho, 2002).</p>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο :

Μεθοδολογία

4.1 Εισαγωγικά

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η εισαγωγή στην μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής έρευνας. Στο παρόν κεφάλαιο περνάμε στον τρόπο με τον οποίο η συγγραφέας της παρούσας μελέτης, παρακινούμενη από τα ερευνητικά ερωτήματα και τις ερευνητικές υποθέσεις που ήθελε να δοκιμάσει και να ελέγξει την εγκυρότητα τους, χρησιμοποίησε κοινές μεθόδους στατιστικής ανάλυσης που συναντώνται συχνά στην έρευνα των επιστημών διοίκησης με σκοπό να επιτευχθούν οι στόχοι που έθεσε διαμέσου αυτής της μελέτης.

4.2 Η Έρευνα στις Επιστήμες Διοίκησης

Ο ουσιαστικός σκοπός της έρευνας στις επιστήμες διοίκησης είναι να δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες που θα επιτρέψουν τη λήψη ορθώς τεκμηριωμένων αποφάσεων και θα οδηγήσουν τον στρατηγικό σχεδιασμό που θα μεθοδεύσει μελλοντικές εξελίξεις, βελτιώσεις και καλύτερα αποτελέσματα για τις επιχειρήσεις και κατ' επέκταση και για το ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό σύνολο (συνοπτικά θα αναφέρονται εφεξής ως μονάδες διοίκησης). Σύμφωνα με τον Taylor, θιασώτη και θεμελιωτή των επιστημών οργάνωσης και διοίκησης, καμία πρόοδος και επαύξηση παραγωγικότητας δεν είναι εφικτή έξω και πέρα από τα πλαίσια της έρευνας με χρήση επιστημονικών μεθόδων (Κοψιδάς, 2021) .

Για να λάβουν τις εν λόγω αποφάσεις και να σχεδιάσουν τις στρατηγικές τους κινήσεις, οι εκάστοτε μονάδες διοίκησης θα πρέπει να έχουν πληροφορίες για όλες τις πτυχές που επιδιώκουν να βελτιώσουν ή ακόμη και να κατανοήσουν καλύτερα. Αυτό θα επιτρέψει την πρόταση βελτιώσεων και τον απαραίτητο βαθμό ευελιξίας και προσαρμοστικότητας για να επαυξήσουν την ανθεκτικότητά τους και να βρεθούν σε ισχυρότερη θέση (Ghauri, Gronhaug and Strange, 2020). Εν προκειμένω, αν παρομοιάσουμε το νοικοκυριό ως μια μονάδα λήψης αποφάσεων, σε πρακτικό επίπεδο, διερευνώντας τα κίνητρα και τους ανασταλτικούς παράγοντες ως προς τη συμμετοχή τους σε δράσεις ανακύκλωσης θα μπορεί κανείς να

προτείνει δράσεις και παρεμβολές που να βελτιώνουν τόσο τη στάση τους όσο και την παραγωγικότητα της συμμετοχής τους.

Η συστηματική συλλογή και ανάλυση δεδομένων, λοιπόν, θέτει τα θεμέλια για την ανάπτυξη κριτικής στάσης και αντίληψης στη λήψη αποφάσεων, αλλά επιτρέπει επίσης να ρίξει φως σε κενά που μπορεί να υπάρχουν σε διάφορες πτυχές ή επίπεδα της όλης διαδικασίας. Με λίγα λόγια, η έρευνα όχι μόνο θα δείξει τι δεν είναι γνωστό για ένα θέμα ή πού υπάρχουν αδυναμίες, αλλά θα αναδείξει ότι είναι ήδη γνωστό, πώς λειτουργούν οι δρώντες και θα δημιουργήσει το απαραίτητο πλαίσιο εμπιστοσύνης στις προβλέψεις και τις παρατηρήσεις που εξάγονται από αυτή. Ένα ισχυρό πλαίσιο εμπιστοσύνης θα οδηγήσει σε ασφαλέστερες αποφάσεις για την ανάπτυξη και εφαρμογή μελλοντικών στρατηγικών και δράσεων. Προς αυτή την κατεύθυνση, η παρούσα μελέτη στοχεύει να εξετάσει την ανακύκλωση ως μια σύγχρονη πρακτική μέσα από το πρίσμα όσων είναι ήδη γνωστά από παλαιότερες έρευνες (που συνδέονται με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια) και να ελέγξει τις υποθέσεις που έγιναν αναφορικά με τη στάση και τη συμπεριφορά των νοικοκυριών απέναντι στην ανακύκλωση.

4.3 Οι στόχοι της Έρευνας

Όπως έχει λεχθεί ήδη στο πρώτο Κεφάλαιο της παρούσης, η μελέτη επιχειρεί να αποκαλύψει πτυχές του χάσματος μεταξύ πρόθεσης και δράσης αναφορικά με την ανακύκλωση. Όπως ήδη αναφέρθηκε εκτενώς το χάσμα αυτό μπορεί να αποδοθεί σε πλήθος παραγόντων. Μέσω της εργασίας αυτής θα διερευνηθούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στην απόφαση των νοικοκυριών στο θέμα της ανακύκλωσης.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι της έρευνας, επιστρατεύτηκε η συμμετοχή ατόμων τα οποία κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια έρευνα μορφής ερωτηματολογίου. Τα πρωτογενή αυτά δεδομένα συλλέχθηκαν διανέμοντας τα ερωτηματολόγια μέσω των κοινωνικών δικτύων (με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και μέσω προώθησης σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης) και έλαβε χώρα μεταξύ Αυγούστου και Σεπτεμβρίου του 2022. Μερικές σύντομες εισαγωγικές πληροφορίες σχετικά με τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για αυτήν τη μελέτη ακολουθούν παρακάτω. Η έρευνα χρησιμοποίησε μεθόδους ποσοτικής έρευνας για τη συλλογή δεδομένων από τα οποία προκύπτουν και οι απαντήσεις στις ερευνητικές υποθέσεις. Οι ερευνητικές υποθέσεις αναπτύχθηκαν μέσα από παρατηρήσεις της βιβλιογραφίας σε

σχέση με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση απέναντι στην ανακύκλωση, όπως αυτή παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια (2 και 3).

4.4 Μεθοδολογική Προσέγγιση

4.4.1 Από τη Φιλοσοφική Θεώρηση στην Πρακτική Εφαρμογή

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να εξετάσει την πρόθεση και στάση των νοικοκυριών απέναντι στην ανακύκλωση ως ένα φαινόμενο που λαμβάνει χώρα σε πραγματικό χρόνο μέσα σε μια κοινωνική πραγματικότητα που μπορεί να παρατηρηθεί και όπου οι παρατηρήσεις μπορούν φυσικά να επεκταθούν σε έναν ευρύτερο πληθυσμό με αυτόν της μελέτης. Αυτού του είδους η έρευνα ανήκει στο φιλοσοφικό ρεύμα του Θετικισμού (Saunders et al., 2009). Οι Gill και Johnson (2002) σημειώνουν ότι η δομημένη μεθοδολογία είναι ένας σωστός χάρτης που μπορεί να οδηγήσει σε ευρύτερη εφαρμογή μιας μελέτης και επίσης, να επιτρέψει την αναπαραγωγή της όπως και των παρατηρήσεών της (Saunders et al., 2009). Σύμφωνα με τα παραπάνω, η παρούσα μελέτη βασίζεται στη διαδικασία συλλογής δεδομένων για να επιτρέψει την ανάδυση συνδέσμων μεταξύ των μεταβλητών που εξετάζονται και οι οποίες εκφράζονται με τη μορφή των ερευνητικών υποθέσεων.

Επιπλέον, η μεθοδολογία της έρευνας σχετίζεται με τις τεχνικές που χρησιμοποιούν οι ερευνητές για να λάβουν απαντήσεις σε ερωτήματα που έχουν ήδη νοητικά συλλάβει, αλλά επίσης είναι ένας τρόπος επικύρωσης της ικανότητας ενός ερευνητή να καταλήξει σε τεκμηριωμένα συμπεράσματα σχετικά με την έρευνά του. Αυτό καθίσταται δυνατό χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που έχουν στη διάθεση τους για να αναλύσουν τα δεδομένα που προέρχονται από τις απαντήσεις που έχουν λάβει (Ghauri, et. al, 2020). Ο Kaplan (1973) πρότεινε ότι ο σκοπός της μεθοδολογίας δεν είναι απλώς να αναπτύξει την κατανόηση των ευρημάτων και των αποτελεσμάτων της έρευνας, αλλά πολύ περισσότερο να συλλαμβάνει σε μια πιο ολιστική προσέγγιση που περιλαμβάνει την αντίληψη του τρόπου με τον οποίο διεξάγεται η έρευνα, τον εντοπισμό περιορισμών που προκύπτουν από διαφορετικές πτυχές μιας έρευνας, την κατανόηση των διαθέσιμων πόρων για τη διεξαγωγή μιας μελέτης καθώς και των προϋποθέσεων και των συνεπειών που περιλαμβάνονται σε αυτές.

Περαιτέρω, στο παρόν κεφάλαιο, εξετάζονται και συζητούνται η μέθοδος και το είδος των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση των βασικών ερευνητικών υποθέσεων τόσο ως προς το σκεπτικό πίσω από τη χρήση συγκεκριμένων εργαλείων, όσο και ειδικότερα, γύρω από την κατασκευή του βασικού εργαλείου της μελέτης, δηλαδή του ερωτηματολογίου και της σύνθεσης του. Αυτό που επίσης συζητείται σε υποενότητες είναι η

στρατηγική που χρησιμοποιείται για τη συλλογή των δεδομένων, το δείγμα της μελέτης αλλά και το μέγεθος του δείγματος.

Για να χαρακτηριστεί μια έρευνα ως μελέτη υψηλής ποιότητας πρέπει να ικανοποιεί ορισμένες συγκεκριμένες προϋποθέσεις, οι οποίες σύμφωνα με τον Scapens (2008) είναι το να είναι θεωρητικά θεμελιωμένη, να βασίζεται δηλαδή σε αποδεκτά θεωρητικά πλαίσια, να έχει κάτι να προσθέσει στην υπάρχουσα γνώση ενός συγκεκριμένου αντικειμένου και τέλος να εξετάζει τις παραμέτρους που συνιστούν πρακτικές επιπτώσεις και να τις φέρνει στο προσκήνιο ώστε να μπορούν να αξιολογηθούν ως περιορισμοί και τροφή για περαιτέρω μελέτη και έρευνα.

4.4.2 Ποιοτική και Ποσοτική Έρευνα

Η έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες χωρίζεται ευρέως σε δύο κατηγορίες, την ποιοτική και την ποσοτική (Creswell, 2014; Barton, 2000). Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η έρευνα επιδιώκει να μεγιστοποιήσει την υπάρχουσα γνώση και να δημιουργήσει νέα γνώση στον τομέα διοίκησης.

Η ποιοτική έρευνα προέρχεται μέσω μοντέλων σχεδιασμού έρευνας που θέτουν δύο τύπους ερωτήσεων: α) ένα κύριο ή βασικό ερευνητικό ερώτημα και β) σχετικά υποερωτήματα. Από την άλλη πλευρά, η ποσοτική έρευνα προκύπτει από ένα σύνολο ερευνητικών υποθέσεων και επιδιώκει να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ των μεταβλητών που σχετίζονται με τις υποθέσεις που διατυπώνει ο ερευνητής και μπορούν να παρέχουν μια αφήγηση γύρω από το θέμα υπό εξέταση (Creswell, 2014). Το θέμα υπό εξέταση μπορεί ακόμα να έχει υποενότητες και υποερωτήματα που στοχεύουν σε συγκεκριμένα στοιχεία της μελέτης για να τονιστεί πώς αυτά αλληλεπιδρούν με τις μεταβλητές. Επιπλέον, η ποιοτική έρευνα είναι μια μέθοδος ανοιχτού τύπου, ενώ η ποσοτική είναι μια προσέγγιση κλειστού τύπου. Με άλλα λόγια η πρώτη επιδιώκει να παρατηρήσει ένα φαινόμενο στη φυσική του σφαίρα ύπαρξής και να δώσει μια αφηγηματική εξήγηση του φαινομένου και συναντάται κυρίως σε μορφή μελετών περιπτώσεων, ενώ η δεύτερη επιδιώκει να συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με ένα συγκεκριμένο φαινόμενο που ανακύπτει για μια συγκεκριμένη μερίδα πλήθους και να χρησιμοποιήσει τα συμπεράσματα με απαγωγικό τρόπο για να ελέγξει μια θεωρία και συχνά διατυπώνεται μέσω της χρήσης ερευνών με διανομή ερωτηματολογίων (McLeod, 2019; Creswell, 2014). Έτσι η ποιοτική έρευνα ασχολείται με το σύμπαν των νοημάτων, των πεποιθήσεων, των κινήτρων, των φιλοδοξιών, των αξιών, των αντιλήψεων και των ανθρώπινων συναισθημάτων που συλλέγονται ως δεδομένα μιας έρευνας. Για τη

μελέτη αυτή χρησιμοποιήθηκαν ποσοτικές μέθοδοι προκειμένου να ληφθούν απαντήσεις στις βασικές υποθέσεις.

Το ερευνητικό σχέδιο για αυτή την παρούσα μελέτη ακολούθησε ένα ορισμένο πλαίσιο που χώρισε τις δραστηριότητες σε στάδια και ορόσημα όπως αυτά αναφέρονται παρακάτω:

- Η σύλληψη της μελέτης: η κύρια ιδέα που πυροδότησε την ανάγκη να εξεταστεί αυτό το φαινόμενο, δηλαδή η ανακύκλωση των νοικοκυριών.
- Η ανάπτυξη του θεωρητικού υποβάθρου και κατανόηση του θέματος, δηλαδή το στάδιο στο οποίο συγκεντρώνεται όλο εκείνο το διαθέσιμο υλικό άλλων μελετών και βιβλιογραφίας γύρω από την ανακύκλωση των νοικοκυριών ως θεματική ενότητα.
- Οι αποφάσεις για το μέγεθος της μελέτης - το δείγμα. Σε αυτό το στάδιο επιλέχθηκε το δείγμα της μελέτης το οποίο αποτελείτο από νοικοκυριά που έχουν μόνιμη κατοικία στην Ελλάδα.
- Η επιλογή των μεθόδων που θα χρησιμοποιηθούν για τη διεξαγωγή της εν λόγω μελέτης. Σε αυτό το στάδιο αποφασίστηκε ότι η συλλογή δεδομένων θα διεξαγόταν με τη μέθοδο διαμοιρασμού ερωτηματολογίων.
- Συλλογή και οργάνωση δεδομένων. Σε αυτή τη φάση και ενώ τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν, πραγματοποιήθηκε η οργάνωση τους και η συνολική καταγραφή τους σε ένα αρχείο οργάνωσης δεδομένων.
- Ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν. Στο στάδιο αυτό τα δεδομένα αναλύθηκαν με μεθόδους στατιστικής ανάλυσης ώστε να μπορούν να ερμηνευτούν οι καταγεγραμμένες απαντήσεις.
- Παρατηρήσεις στα δεδομένα που αναλύθηκαν. Σε αυτή την τελευταία δραστηριότητα, τα δεδομένα παρουσιάστηκαν σε συνάρτηση με τις παρατηρήσεις της βιβλιογραφίας που εξετάστηκε (Babbie, 2011).

4.5 Οι Ερευνητικές Υποθέσεις

Συνοπτικά υπενθυμίζονται οι ερευνητικές υποθέσεις της παρούσης μελέτης:

Ερευνητική Υπόθεση 1^η: Η ανακύκλωση ως συνήθεια των νοικοκυριών παραμένει σταθερή ανεξάρτητα από το χώρο δράσης (σπίτι, εργασία, διακοπές).

Ερευνητική Υπόθεση 2^η: Τα νοικοκυριά που έχουν λάβει γνώση/εκπαίδευση γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος αναλαμβάνουν δράση(εις) που ενισχύουν την προστασία του.

Ερευνητική Υπόθεση 3^η: Η μείωση της κατανάλωσης είναι αντιληπτή ως μέθοδος συμβολής στην προστασία του περιβάλλοντος.

Ερευνητική Υπόθεση 4^η: Η αντίληψη ότι η ανακύκλωση είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος επηρεάζει τη στάση των νοικοκυριών.

Ερευνητική Υπόθεση 5^η: Τα ανταποδοτικά οικονομικά κίνητρα επηρεάζουν θετικά τη στάση υπέρ της ανακύκλωσης.

4.6 Ερωτηματολόγιο - Το Ερευνητικό Εργαλείο

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, για τη συγκέντρωση δεδομένων για τον έλεγχο των υποθέσεων, αναπτύχθηκε ένα ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Α, σελίδα 140) προσαρμόστηκε για να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις αυτής της μελέτης σχετικά με το πώς ανταποκρίνονται τα νοικοκυριά στο ζητούμενο της ανακύκλωσης. Το ερωτηματολόγιο που χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες αποτελούνταν από τα ακόλουθα μέρη:

α) Δημογραφικά χαρακτηριστικά (ερωτήσεις 1-6):

1 Φύλο- ερώτηση κλειστού τύπου με επιλογές: άνδρας, γυναίκα, δεν δηλώνω.

2 Ηλικία- ερώτηση με ομαδοποιημένες επιλογές: 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65+

3 Κοινωνικό - οικονομική κατηγοριοποίηση νοικοκυριού με επιλογές: ανώτερη/ανώτερη μεσαία τάξη, μεσαία τάξη, χαμηλή μεσαία τάξη, ελεύθερος επαγγελματίας, εργατική τάξη, αγρότης, άνεργος.

4 Διερεύνηση επιπέδου εκπαίδευσης, με επιλογές: απολυτήριο δημοτικού, απολυτήριο γυμνασίου – λυκείου, πτυχίο πανεπιστημίου, μεταπτυχιακό- διδακτορικό.

5 Τόπος διαμονής, με επιλογές: αστική περιοχή ή αγροτική περιοχή.

6 Τύπος κατοικίας, με επιλογές: διαμέρισμα σε πολυκατοικία ή μονοκατοικία.

β) Κυρίως ερωτηματολόγιο (ερωτήσεις 7 – 10 και υποενότητες εκάστης)

Ερωτήσεις της κλίμακας Likert χρησιμοποιήθηκαν καθώς αυτός ο τύπος ερωτήσεων έχει χρησιμοποιηθεί στη βιβλιογραφία για τη μέτρηση του χαρακτήρα των συμμετεχόντων και επίσης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους (Likert, 1932). Επίσης χρησιμοποιήθηκε για την αντιμετώπιση των περιορισμών της μέτρησης αυτών των χαρακτηριστικών και στάσεων των συμμετεχόντων με ποσοτικοποιήσιμο τρόπο, ο οποίος γίνεται εφικτός με τη μέτρηση των κλιμάκων αυτών των στάσεων (Likert, 1932) και όχι με την ανάλυση μεμονωμένων ερωτήσεων. Το παραδοσιακό σύστημα κλίμακας 7 (επτά) σημείων χρησιμοποιήθηκε σε αυτό το ερωτηματολόγιο με τις παρακάτω τιμές διαβάθμισης:

- 1= Διαφωνώ απόλυτα
- 2= Διαφωνώ
- 3= Διαφωνώ λίγο
- 4= Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ
- 5= Συμφωνώ λίγο
- 6= Συμφωνώ
- 7=Συμφωνώ απόλυτα

7. Ποια από τα παρακάτω θέματα σας απασχολούν περισσότερο στη καθημερινότητά σας:

- 7.1 Βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας
- 7.2 Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, όλων των βαθμίδων
- 7.3 Ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος
- 7.4 Η αντιμετώπιση έκνομων δραστηριοτήτων
- 7.5 Ορθή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών
- 7.6 Η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα
- 7.7 Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια στη χώρα

8. Σε πιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω παράγοντες σχετικά με την συμπεριφορά σας για την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων:

8.1 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί δεν έχω χρόνο

8.2 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί θεωρώ ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες

8.3 Συμμετέχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων. Σκοπεύω να συμμετάσχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

8.4 Σκοπεύω να προωθήσω την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στους φίλους, την οικογένεια και τους συνομήλικούς μου

8.5 Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι

8.6 Συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στις διακοπές μου

8.7 Κάνω ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί το κάνουν και άλλοι άνθρωποι

8.8 Κάνω ανακύκλωση γιατί πιστεύω ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον

8.9 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα έδειχνα μεγαλύτερο ενδιαφέρον

8.10 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα προσπαθούσα να οργανώσω και άλλους συμπολίτες μου

8.11 Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων

8.12 Εμπιστεύομαι μόνο τους επίσημους φορείς συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων

8.13 Θεωρώ το δίκτυο και τη διαχείριση των σημείων συγκέντρωσής (κάδοι) μη λειτουργικά

9. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω απόψεις σχετικά με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

9.1 Οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους

9.2 Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος

9.3 Η ανακύκλωση είναι μια προσπάθεια που γίνεται από εμένα, χωρίς άμεση αποζημίωση

9.4 Η «ιεραρχία των αποβλήτων» είναι: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση

9.5 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων

9.6 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η αποφυγή προϊόντων με υπερβολική συσκευασία·

9.7 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: κατανάλωση λιγότερων προϊόντων

9.8 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων

9.9 Η δραστηριότητα της ανακύκλωσης σχετίζεται με το ενδιαφέρον μου για τη δικιά μου ευημερία μου αλλά και των άλλων ανθρώπων

9.10 Πιστεύω στον κανόνα «κάνε στους άλλους» αυτό που θέλεις να σου κάνουν»

9.11 Τα πανεπιστήμια πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους

10. Για ένα σοβαρό κοινωνικό θέμα όπως η ανακύκλωση, ποιους εμπιστεύεσθε για την πληροφόρησή σας;

10.1 Δημοσιογράφους- Μέσα μαζικής Ενημέρωσης

10.2 Δήμους, Δημόσιους οργανισμούς & Υπουργεία

10.3 Επιστήμονες/ Πανεπιστημιακούς/Ερευνητές

10.4 Οικογένεια και φίλους

10.5 Πολιτικούς

10.6 Πολυεθνικές επιχειρήσεις

10.7 Τοπικές Επιχειρήσεις

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση ανοιχτού τύπου ερωτήσεων παρόλο που φαντάζει ελκυστική υπό την έννοια ότι επιτρέπει στο άτομο να εκφράσει τις προσωπικές σκέψεις και πεποιθήσεις σύμφωνα με τα βιώματα και τις αντιλήψεις του, εντούτοις υπόκειται σε πληθώρα περιορισμών όπως την αδυναμία σύγκρισης των απαντήσεων που συγκεντρώνονται από τις απαντήσεις χωρίς προηγούμενη επεξεργασία (για παράδειγμα θεματική ομαδοποίηση) (Connor Desai and Reimers, 2019). Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα χειρισμού των δεδομένων που οφείλονται στην αδυναμία ανεύρεσης ρητών οδηγιών στη βιβλιογραφία που θα επέτρεπαν τον μετριασμό αυτής της πρόκλησης (Porring, 2015).

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που πρέπει να αναγνωριστεί είναι αυτός των υποκειμενικών εμπειριών του ατόμου που συμμετέχει σε μια μελέτη. Αυτό συνεπάγεται ότι θα μπορούσε να υπάρχει μια υποκειμενικότητα των προοπτικών και των αντιλήψεων που έχει το άτομο που μπορεί να ενεργεί ως μεροληψία εκ μέρους του όταν απαντά σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, ειδικά σε περιπτώσεις όπου οι ερωτηθέντες στην έρευνα είναι άτομα που μπορεί να έχουν αρνητική προκατάληψη απέναντι στο θέμα (Poncheri et al., 2008).

4.7 Το Δείγμα της Έρευνας

Το δείγμα μιας μελέτης αντιστοιχεί στον όγκο των υποκειμένων/ ατόμων που συμμετέχουν σε μια μελέτη, οι απαντήσεις των οποίων θα χρησιμοποιηθούν για την εξαγωγή συμπερασμάτων στις ερευνητικές υποθέσεις. Ως δείγμα προσδιορίζεται ένα τμήμα ενός

συνόλου, ενός πληθυσμού (Taylor, 2005), είτε πρόκειται για άτομα, περιπτώσεις, αντικείμενα και άλλες μορφές υποκειμένων που απαντώνται σε μια μελέτη (Walliman, 2010). Το δείγμα είναι μια πολύ σημαντική πτυχή οποιασδήποτε έρευνας και καθοριστικός παράγοντας της βιωσιμότητας των αποτελεσμάτων και των διδαχών που εξάγονται αυτή αλλά και της δυνατότητας εφαρμογής τους σε ένα ευρύτερο κοινό (η ικανότητα να γίνονται περαιτέρω γενικεύσεις για τον υπόλοιπο πληθυσμό και να βασίζονται σε ομοιότητες και διακριτές διαφορές με άλλα συγκρίσιμα δείγματα).

Το δείγμα της παρούσης μελέτης αποτελείται από νοικοκυριά, (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 28/2004)) που έχουν μόνιμη κατοικία στην Ελλάδα. Διευκρινίζεται ότι ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να δώσουν τη συγκατάθεσή τους για τη χρήση των πληροφοριών που παρείχαν στο ερωτηματολόγιο, για αυτόν τον σκοπό της μελέτης.

Με τις εξελίξεις στον χώρο των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), είναι πλέον ευκολότερη περισσότερο από ποτέ άλλοτε η πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πιθανών συμμετεχόντων σε μια έρευνα και η λήψη απαντήσεων. Η απόφαση για τη δειγματοληψία για αυτήν τη μελέτη ελήφθη στο αρχικό στάδιο σχεδιασμού και επηρεάστηκε τόσο από τον στόχο της μελέτης όσο και από την προσβασιμότητα σε αυτούς τους συμμετέχοντες. Δεδομένου ότι για αυτήν τη μελέτη, ο συγγραφέας της παρούσας δεν μπορούσε να δώσει σε όλα τα πιθανά υποκείμενα (όλα τα άτομα που κατοικούν μόνιμα στην Ελλάδα τη δεδομένη στιγμή) ίσες πιθανότητες να λάβουν μέρος στη μελέτη, οι συμμετέχοντες αντιπροσωπεύουν ένα τυχαίο και μη πιθανό δείγμα (Battaglia, 2008).

Σε αυτή τη μελέτη, η προσβασιμότητα στο δείγμα ήταν βασικός καθοριστικός παράγοντας (Punch et al., 2013) καθώς θα επηρέασε τις πρακτικές δυνατότητες διεξαγωγής της μελέτης. Έτσι υιοθετήθηκε η προσέγγιση της δειγματοληψίας ευκολίας (γνωστή και ως τυχαία δειγματοληψία), μια μέθοδος για τη συλλογή των απαντήσεων από ένα δείγμα στο οποίο ο ερευνητής έχει αποκτήσει πρόσβαση. Η μέθοδος παρουσιάζει ορισμένα μεγάλα πλεονεκτήματα, όπως χαμηλό/μηδενικό κόστος που σχετίζεται με τη διεξαγωγή της μελέτης, την άμεση πρόσβαση σε ένα μεγαλύτερο πλήθος συμμετεχόντων, την έλλειψη χρονικών περιορισμών όσον αφορά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από κάθε συμμετέχοντα (με μόνο περιορισμό αυτό της τελικής ημερομηνίας υποβολής των απαντήσεων), την έλλειψη διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης με τους συμμετέχοντες (η οποία αναμένεται να μειώσει οποιοδήποτε επίπεδο άγχους για τους συμμετέχοντες που δεν πρόκειται να αναγνωριστούν/ ταυτοποιηθούν μέσω των απαντήσεών τους -αίσθηση ασφάλειας και ανωνυμίας) και τέλος,

αυτού του είδους η συλλογή δεδομένων είναι πάντα προσβάσιμη ακόμη όταν όλες οι άλλες μέθοδοι δεν είναι εφικτές για οποιονδήποτε από τους προαναφερθέντες λόγους (Given, 2008; Lunneborg, 2007; Dornyei, 2007).

4.8 Το Μέγεθος του Δείγματος της Έρευνας

Αδιαμφισβήτητα, όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του δείγματος μιας μελέτης, τόσο μεγαλύτερη είναι η αξιοπιστία των δεδομένων που συλλέγονται και τόσο πλουσιότερη είναι η ανάλυση των δεδομένων. Ωστόσο, οι περιορισμοί που συζητήθηκαν προηγουμένως θα καθιστούσαν την παρούσα μελέτη ως ανέφικτη εάν η ερευνητής επιχειρούσε να στρατολογήσει ένα μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού από ότι αυτό που ήταν ήδη προσβάσιμο σε αυτήν.

Στην παρούσα έρευνα ελήφθησαν 274 ερωτηματολόγια συμπληρωμένα. Θεωρείται ότι το μέγεθος της μελέτης που επιτεύχθηκε είναι ικανοποιητικό όσον αφορά την παραγωγή ορισμένων σημαντικών αποτελεσμάτων που μπορούν να γενικευθούν στον υπόλοιπο πληθυσμό.

4.9 Το Εργαλείο Στατιστικής Ανάλυσης

Για τη στατιστική ανάλυση της έρευνας έγινε χρήση του στατιστικού προγράμματος SPSS. Τα δεδομένα μεταφέρθηκαν αρχικά σε ένα αρχείο Microsoft Excel από όπου δημιουργήθηκαν και οι εικόνες (ιστογράμματα και πίτες) για την παραστατική απεικόνιση των αποτελεσμάτων. Ακολούθησε διαδικασία κωδικοποίησης των απαντήσεων για την εισαγωγή τους στο SPSS, όπου και μεταφέρθηκαν. Τέλος, μέσα από μια σειρά εντολών κατέστη δυνατή η στατιστική επεξεργασία και τα επιμέρους τεστ για την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων.

4.10 Σύνοψη Κεφαλαίου

Συνοψίζοντας, το κεφάλαιο αυτό είχε ως στόχο να εισάγει τον αναγνώστη στη μεθοδολογία για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, να εξηγήσει και να εκλογικεύσει τις αποφάσεις που ελήφθησαν ως προς τις βασικές πτυχές της έρευνας, όπως το δείγμα που συμμετείχε και το μέγεθός του, η απόφαση σχετικά με την τεχνική δειγματοληψίας που χρησιμοποιήθηκε και η επιλογή δειγματοληψίας ευκολίας. Αυτό που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο είναι η συζήτηση των αποτελεσμάτων της ανάλυσης της έρευνας και των ευρημάτων της μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο :

Αποτελέσματα Μελέτης - Ανάλυση & Συζήτηση Αποτελεσμάτων Έρευνας

5.1 Δημογραφικά Στοιχεία

Η διεξαγωγή μιας μελέτης για τον προσδιορισμό αποτελεσμάτων που επιτρέπουν την εξαγωγή χρήσιμων πληροφοριών και γενικεύσεων που μπορούν να εφαρμοστούν στον γενικό πληθυσμό είναι αδιαμφισβήτητα ένα δύσκολο έργο. Ωστόσο, οι μελέτες προσφέρουν μια θεμελιώδη πλατφόρμα που επιτρέπει τον εντοπισμό κοινών χαρακτηριστικών και παρονομαστών ανάμεσα σε άτομα ή ομάδες ατόμων για τις οποίες δεν γνωρίζουμε εκ των προτέρων αν υπάρχουν αυτά (εν προκειμένω ανάμεσα σε νοικοκυριά). Οι δημογραφικές ερωτήσεις σε μια έρευνα μπορεί να διερευνούν την ηλικία, το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, την εκπαίδευση και την απασχόληση των συμμετεχόντων, καθώς και άλλα χαρακτηριστικά που απαιτούνται από το ερευνητικό έργο (Allen, 2017). Επιπροσθέτως, εντοπίζεται στην έρευνα επί των θεμάτων ανακύκλωσης και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, ότι δημογραφικά στοιχεία όπως αυτά του φύλου, της ηλικίας, του επιπέδου εκπαίδευσης, του εισοδήματος, του μεγέθους της οικογένειας και του μεγέθους/τύπου της κατοικίας, έχουν αντίκτυπο στη συμπεριφορά και στις επιλογές του νοικοκυριού σε σχέση με την ανακύκλωση (Oztekin et al., 2017). Έτσι λοιπόν, θα αποτελούσε παράβλεψη και παράλειψη η μη συμπερίληψη των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος που εξετάστηκε.

Μολαταύτα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε παλαιότερες μελέτες δημογραφικοί δείκτες, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας και της εκπαίδευσης, δεν είναι ισχυρά προγνωστικά στοιχεία ώστε να γίνει διάκριση μεταξύ ανακυκλωτών και μη ανακυκλωτών (Oskamp et al. 1991). Το κενό αυτό συχνά συμπληρώνεται με τον έλεγχο και τη σύγκριση με ψυχολογικές μεταβλητές (ηθική, πεποιθήσεις, αντιλαμβανόμενο έλεγχο κ.λπ.), αφού οι δημογραφικές μεταβλητές παίζουν συχνά μικρό ρόλο στην ασφαλή πρόβλεψη της συμπεριφοράς υπέρ ή κατά της ανακύκλωσης (Ebreo and Vining, 2000; Vining and Ebreo, 1992; Vining and Ebreo, 1990). Σε αυτό το πλαίσιο, οι δημογραφικοί δείκτες που καταγράφηκαν σε αυτή την παρούσα έρευνα, θα αναλυθούν σε μεμονωμένο επίπεδο έκαστος και συγκριτικά με τις λοιπές μεταβλητές για την ασφαλέστερη εξαγωγή συμπερασμάτων.

Για την διεκπεραίωση της παρούσης περιγραφικής, ποσοτικής μελέτης χρησιμοποιήθηκε ανώνυμο ερωτηματολόγιο δέκα ερωτήσεων (με υποενότητες μεταξύ ερωτήσεων 7-10), το οποίο παρουσιάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο (4). Εξ αυτών, οι ερωτήσεις ένα έως έξι (1-6) αντλούν πληροφορίες σχετικά με το φύλο, την ηλικία, την κοινωνικό-οικονομική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, τον τόπο διαμονής και τον τύπο κατοικίας των συμμετεχόντων. Στις παρακάτω υποενότητες αναλύονται εν συντομία τα αποτελέσματα αυτών των ερωτήσεων. Ο παρακάτω πίνακας (Table 1) παρουσιάζει συνοπτικά τα δημογραφικά στοιχεία που συνθέτουν το προφίλ των συμμετεχόντων σε αυτή την έρευνα.

Table 1. Demographic Profile of the Respondents

Item	Category	Frequency	Percent
Gender	Male	87	31,8%
	Female	187	68,2%
Age	18-24 year old	10	3,6%
	25-34 year old	65	23,7%
	35-44 year old	145	52,9%
	45-54 year old	47	17,2%
	55-64 year old	6	2,2%
	65+ year old	1	0,4%
Socio-economic status	Unemployed	14	5,1%
	Upper/upper middle class	5	1,8%
	Freelance	26	9,5%
	Working class	30	10,9%
	Middle class	138	50,4%
	Lower Middle Class	57	20,8%
	Farmer	4	1,5%
Education level	Primary school diploma	1	0,4%
	University degree	125	45,6%
	Postgraduate-PhD	81	29,6%
	High school diploma	67	24,5%
Place of residence	Rural area	30	10,9%
	Urban area	244	89,1%
Type of residence	Apartment in an apartment building	182	66,4%
	Detached house	92	33,6%

5.1.1 Το Φύλο των Συμμετεχόντων

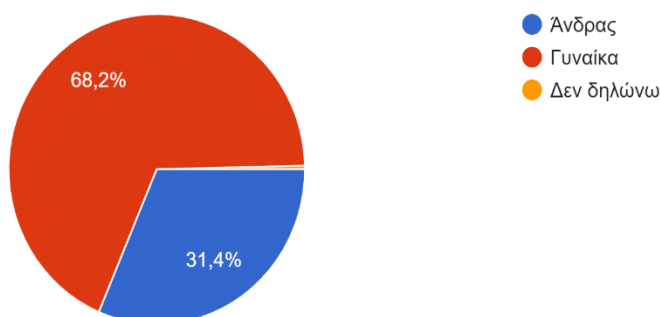
Οι διαφορές μεταξύ των φύλων σε ένα δείγμα που είναι περιορισμένο ως προς το συνολικό μέγεθος μπορεί να επιφέρουν μεροληψία σχετικά με το φύλο (gender related bias) και να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ερμηνευτούν οι παρατηρήσεις και άρα να γενικευθούν για ένα μεγαλύτερο ή το πλήρες μέγεθος ενός δείγματος (Lewis and Willingham, 1995). Ο προσδιορισμός του φύλου για τη διερεύνηση έκφυλων προτύπων συμπεριφοράς αποτελεί παγιωμένη τακτική σε μελέτες που άπτονται περιβαλλοντικών

θεμάτων (Oztekin et al., 2017). Μελέτες έχουν δείξει ότι οι γυναίκες ενδιαφέρονται περισσότερο για το περιβάλλον και επιδεικνύουν φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι οι άντρες, σε σχέση με την οικιακή ανακύκλωση πάντα, κάτι το οποίο στερεοτυπικά μπορεί να αποδοθεί στην συχνότητα ενασχόλησης τους με το νοικοκυριό (Oztekin et al., 2017; Tung et al., 2017; Hunter et al., 2004).

Σε αντίθεση, μελέτες που εξετάζουν την φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά ως προέκταση της δημόσιας συμπεριφοράς του ατόμου, δείχνουν ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων (βλ., Rainisio et al., 2022; Budzanowska-Drzewiecka and Tutko, 2021; Rütgers, 2021; Xiao and Hong, 2010; Oluwole et al., 2016; Xiao and McCright, 2014; Hunter et al., 2004).

Σύμφωνα με τις απαντήσεις στα 274 ερωτηματολόγια όπως αυτές παρουσιάζονται στην πίτα/Εικόνα 1 κάτωθεν, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος αποτελείται από γυναίκες (68,2%) με ένα ελάχιστο ποσοστό κάτω του 1% (0,4%) να αντιστοιχεί σε άτομα που δεν επιθυμούσαν το φύλο τους να ταυτοποιηθεί. Η πληροφορία αυτή σε σχέση με το φύλο και την σύνδεση με την προαναφερθείσα βιβλιογραφία θα ελεγχθεί παρακάτω στα συμπεράσματα της έρευνας. Αυτό που θα λεχθεί είναι το κατά πόσο η συμμετοχή στην οικιακή ανακύκλωση αντικατοπτρίζει τα αναμενόμενα υψηλά ποσοστά βάσει της παραδοχής ότι οι γυναίκες αναμένεται να έχουν μεγαλύτερη ροπή προς την ανακύκλωση (και άρα εφόσον αντανακλούν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, θα πρέπει συνεπώς να λάβουμε ανάλογα συμπεράσματα).

1. Φύλο
274 απαντήσεις

Εικόνα 1: Το Φύλο των Συμμετεχόντων

5.1.2 Η Ηλικία των Συμμετεχόντων

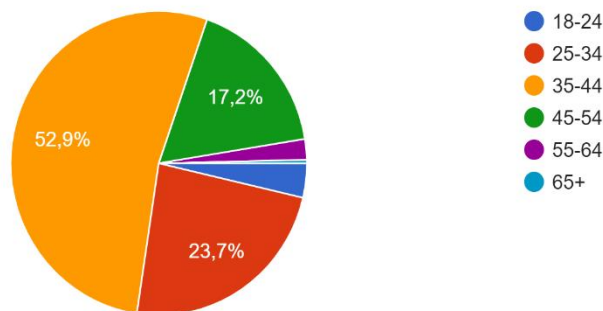
Υπάρχουν ανάμικτες απόψεις σε σχέση με τον αντίκτυπο της ηλικίας στην ανακύκλωση. Παλαιότερες έρευνες δείχνουν ότι οι νεαρότεροι καταναλωτές έχουν λιγότερη ενσυναίσθηση σε περιβαλλοντικά ζητήματα και είναι πιο πιθανό να πετάξουν κάποιο αντικείμενο/προϊόν χωρίς να αναζητήσουν τρόπους πιθανής ανακύκλωσης (Burke et al., 1978) και σε γενικές γραμμές είναι λιγότερο πιθανό να ενδιαφέρονται για την ανακύκλωση (Akil et al., 2015). Σε έρευνα τους οι Akil et al., (2015) αναφέρουν ότι τα άτομα ηλικίας άνω των 55 ετών είναι πιο δραστήρια σε σχέση με την ανακύκλωση. Αυτή η άποψη, ότι δηλαδή τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας είναι πιο δραστήρια υπέρ της ανακύκλωσης και πιο ευαισθητοποιημένα σε φιλοπεριβαλλοντικά ζητήματα αναφέρεται σε πληθώρα ερευνών (βλ., Tabernero et al., 2015; Laitala, 2014; Pinto et al., 2011; Tonglet et al., 2004; Thøgersen, 1994). Θα μπορούσε να λεχθεί ότι είναι και οι ρυθμοί ζωής και οι απαιτήσεις της καθημερινότητας που περιορίζουν ή αντίστοιχα δίνουν χώρο στις παραπάνω ομάδες να ασχοληθούν με την ανακύκλωση. Θα μπορούσε όμως να λεχθεί και ότι οι μεγαλύτερες γενιές έχοντας ζήσει οικονομικές υφέσεις (για παράδειγμα την ύφεση του 1930), κοινωνικές αναταραχές (για παράδειγμα πολέμους από το 1940 και έπειτα) και έχοντας δει τον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής τις τελευταίες δεκαετίες (σε σχέση με το πως έζησαν τις αλλαγές από τα νεαρά τους χρόνια ως και σήμερα) έχουν αναπτύξει μια στάση που αντικατοπτρίζει την ηθική υποχρέωση να μην κατασπαταλούν τους πολύτιμους πόρους του περιβάλλοντος αλλά και του να παραδώσουν ένα κόσμο καλύτερο από αυτόν που παρέλαβαν.

Σύμφωνα με τους Butler και Francis (1997) η ηλικία έχει θετική σχέση με τη συμπεριφορά υπέρ της ανακύκλωσης, ενώ σε αντίθεση, σύμφωνα με τους Derksen και Gartrell (1993) και παλαιότερα τους Mohai και Twight, (1987) η ηλικία έχει αρνητική σχέση με το ενδιαφέρον για το περιβάλλον. Πάραυτα, σύγχρονες έρευνες δείχνουν ότι οι νεαρότερες ηλικίες που φαίνεται να έχουν υψηλότερο ενδιαφέρον για την ανακύκλωση είναι άτομα που κατέχουν ιδιοκτησία (home-owners) και άρα η ανακύκλωση είναι ένας τρόπος για να διατηρήσουν την κτίση τους και το περιβάλλον τους σε καλύτερη κατάσταση (Guerin et al., 2001).

Στην παρούσα έρευνα, όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα (2) οι συμμετέχοντες φαίνεται να ανήκουν ως επί το πλείστο στις ηλικιακές κατηγορίες κάτω των 54 ετών με εξέχουσα την κατηγορία των 35 - 44 σε ποσοστό 52,9%. Είναι λοιπόν ενδιαφέρον να ελεγχθούν οι παραπάνω ισχυρισμοί και κατά πόσο αντικατοπτρίζονται στο παρόν δείγμα.

2. Ηλικία

274 απαντήσεις

Εικόνα 2: Η Ηλικία των Συμμετεχόντων

5.1.3 Η Κοινωνικό-οικονομική Κατάσταση των Συμμετεχόντων

Σύμφωνα με βιβλιογραφικές πηγές, η κοινωνικό-οικονομική θέση των νοικοκυριών είναι σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την συμμετοχή ή μη στην ανακύκλωση και που καθορίζει την επιτυχία των προγραμμάτων ανακύκλωσης (Kurz et al., 2007; Emery et al., 2003; Everett and Peirce, 1992). Οι Everett και Peirce (1992) αναφέρουν ότι παραδοσιακά τα άτομα που προέρχονται από τη μεσαία και την ανώτερη - μεσαία τάξη αποτελούν ένθερμους υποστηρικτές της φιλοπεριβαλλοντικής στάσης και είναι πιο συχνά απαντώμενη η ενασχόληση τους με τα κοινά σε θέματα που άπτονται αυτής της ατζέντας.

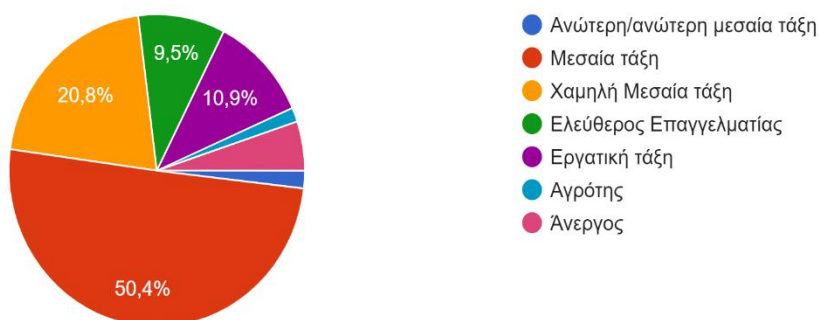
Σε γενικές γραμμές η έρευνα έχει συνδέσει το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο, τις εύπορες γειτονιές και το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο με την αυξημένη συμμετοχή στην ανακύκλωση καθώς και την επιτυχία των προγραμμάτων συλλογής ανακυκλώσιμων ειδών σε επίπεδο γειτονιάς /περιοχής /δήμου (Everett and Peirce, 1992). Οι Huang et al., (2020) αναφέρουν ότι το κατά κεφαλή εισόδημα και οι διαφορές μεταξύ των κοινωνικό-οικονομικών στρωμάτων προοικονομούν την συμμετοχή στην ανακύκλωση και την επιτυχία της ανακύκλωσης στα πλαίσια του σωστού διαχωρισμού και της υιοθέτησης ορθών πρακτικών. Σε αντίθεση, περιοχές με κατοίκους χαμηλότερων οικονομικών και κοινωνικών τάξεων συνδέονται με την παραγωγή μεγαλύτερου όγκου απορριμμάτων ανά κάτοικο και λιγότερο με την ανακύκλωση (Owens et al., 2000).

Στην παρούσα έρευνα όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα (3) πάνω από το 50% των συμμετεχόντων ανήκουν στην μεσαία τάξη, ενώ χαμηλότερα είναι τα ποσοστά χαμηλής και εργατικής τάξης και λιγότερο από 10% το ποσοστό των συμμετεχόντων που

κατηγοριοποιούν εαυτούς ως ανέργους. Και εδώ αναμένεται ότι τα αποτελέσματα θα συνταχθούν με την βιβλιογραφία.

3. Σε ποια κοινωνικό-οικονομική τάξη ανήκετε;

274 απαντήσεις

Εικόνα 3: Η Κοινωνικό-οικονομική Κατάσταση των Συμμετεχόντων

5.1.4 Το Επίπεδο Εκπαίδευσης των Συμμετεχόντων

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω (5.1.3) το επίπεδο εκπαίδευσης έχει θετικό αντίκτυπο στην στάση υπέρ της ανακύκλωσης (Everett and Peirce, 1992). Έρευνες έχουν δείξει ότι το ποσοστό του πληθυσμού που συμμετείχε στην πρωτοβάθμια ή και μέχρι την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επηρεάζει αρνητικά το ποσοστό ανακύκλωσης σε μια οικονομία, ενώ αντίθετα τα άτομα που μετάσχουν τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι υποστηρικτές και συμμετέχουν στην ανακύκλωση απορριμμάτων (βλ., Arbués and Villanúa, 2016; Starr and Nicolson, 2015). Αυτό προκύπτει από την παραδοχή ότι τα άτομα με υψηλότερο εκπαιδευτικό υπόβαθρο έχουν ευρύτερες γνώσεις που απαιτούνται για την κατανόηση της σημασίας της ανακύκλωσης και των διαδικασιών που την συνθέτουν και ως εκ τούτου έχουν ισχυρά κίνητρα για να διευκολύνουν και να συντηρήσουν την όλη διαδικασία (Peláu and Chinie, 2018).

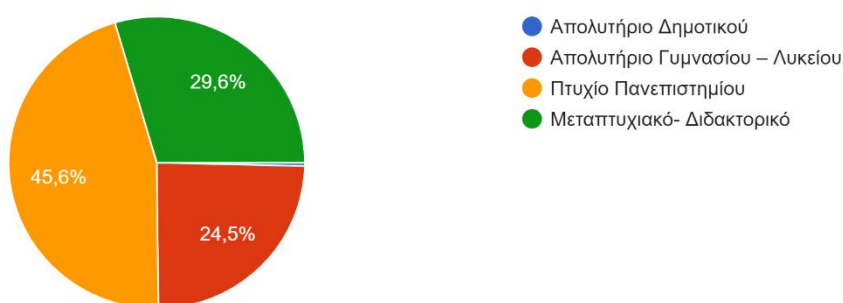
Σε σχέση με τα παραπάνω, σε παλαιότερη έρευνα οι Vining και Ebreo (1990) έδειξαν ότι από σκοπιάς δημογραφικών στοιχείων, ως μεταβλητών που προβλέπουν τη στάση και το διαχωρισμό μεταξύ ατόμων που μετέχουν στην ανακύκλωση και ατόμων που δεν ανακυκλώνουν, η ηλικία και το εισόδημα αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση. Οι επιμέρους όμως διαφορές ως προς το μορφωτικό επίπεδο, το φύλο, το μέγεθος του νοικοκυριού ή το επάγγελμα δεν είναι διακριτές. Με άλλα λόγια, το μορφωτικό επίπεδο του ατόμου δεν θα περιμέναμε να επηρεάζει τη στάση υπέρ της

ανακύκλωσης σε ένα νεαρό άτομο, χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου καθώς οι τελευταίοι δύο παράγοντες είναι πιο ισχυροί προγνωστικοί δείκτες.

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα, φαίνεται (βλ. Εικόνα 4, παρακάτω) να προέρχονται στην συντριπτική τους πλειοψηφία από την τριτοβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης σε ποσοστό 75.2% σωρευτικά (45.6% κάτοχοι πτυχίου Πανεπιστημίου και 29.6% κάτοχοι Μεταπτυχιακού ή/και Διδακτορικού), ενώ το 24.5% έχει μετάσχει τουλάχιστον σε κάποια βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συνεπώς, αναμένεται αντίστοιχα ότι και στην έρευνα αυτή θα διαφανεί ότι στην πλειοψηφία τους τα συμμετέχοντα νοικοκυριά θα έχουν ενεργό και υποστηρικτική στάση απέναντι στην ανακύκλωση ως οικιστική πρακτική αλλά και σε δράσεις και δημόσιο διάλογο υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος.

4. Επίπεδο εκπαίδευσης

274 απαντήσεις

Εικόνα 4: Το Επίπεδο Εκπαίδευσης των Συμμετεχόντων

Αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως έχει υποστηριχθεί στην σχετική βιβλιογραφία (βλ. Ebreo and Vining, 2000; Vining and Ebreo, 1992; Vining and Ebreo, 1990), το μορφωτικό επίπεδο του καταναλωτή/ατόμου μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως πληροφορία που θα διαμορφώσει την στρατηγική που ακολουθείται για την προώθηση προγραμμάτων ανακύκλωσης, αλλά και για την διάδοση πληροφοριών γύρω από θέματα που άπτονται της περιβαλλοντικής ατζέντας. Στην ουσία, λαμβάνοντας το μορφωτικό επίπεδο ως ένδειξη για το πως το άτομο ενημερώνεται και επικοινωνεί, προσαρμόζεται και η πληροφορία ώστε να είναι προσβάσιμη και ελκυστική. Για παράδειγμα, στα άτομα υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου τα έγγραφα μέσα (εφημερίδες, διαδικτυακά ιστολόγια, επιστημονικά περιοδικά κ.λπ.) ενδέχεται να έχουν μεγαλύτερη απήχηση, ενώ σε άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, μέσα όπως η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ. ενδέχεται να έχουν τη δυνατότητα να περάσουν τα προσδοκώμενα μηνύματα. Αυτό βέβαια δεν θα πρέπει να

λαμβάνεται ως κανόνας για τη χάραξη στρατηγικής επικοινωνίας και διάχυσης πληροφοριών με τρόπο που αποκλείει την διάδραση μεταξύ των ατόμων και των μέσων αμοιτέρων ομάδων. Με άλλα λόγια, η πληροφορία θα πρέπει να παραμένει πλήρως επεξηγηματική και η χρήση επαγγελματικής ορολογίας, η οποία είναι άγνωστη στο ευρύ κοινό, θα πρέπει να αποφεύγεται.

5.1.5 Ο Τόπος Διαμονής των Συμμετεχόντων

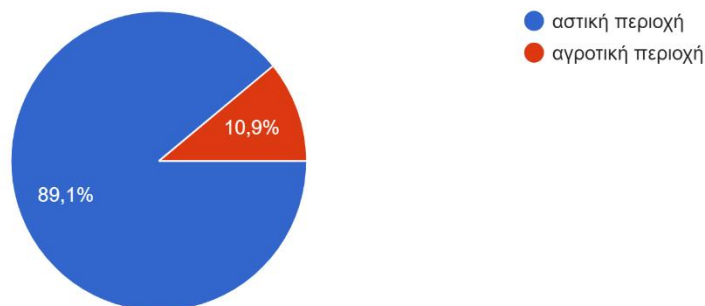
Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσης ο μεγαλύτερος όγκος απορριμμάτων εντοπίζεται στα μεγάλα αστικά κέντρα. Ο συνολικός ρυθμός αύξησης της ποσότητας ΣΑΑ που δημιουργείται σε παγκόσμια κλίμακα ξεπερνά και αυτόν της ταχύτητας αστικοποίησης (Mulat et al., 2019). Ο τόπος διαμονής είναι παράγοντας που συντελεί στο ρυθμό παραγωγής απορριμμάτων, με μελέτες να υποστηρίζουν ότι οι αναπτυσσόμενες κοινωνίες τείνουν να καταναλώνουν αγαθά σε υψηλότερες συχνότητες συμπαρασύροντας τα ποσοστά παραγωγής απορριμμάτων κατά άτομο (Chen et al., 2010). Εδώ έγκειται και η σημαντικότητα της ορθής συμμετοχής στην διαδικασία της ανακύκλωσης, ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι και οι σκοποί της, οι οποίοι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο σωστά ή όχι συμμετέχει το κάθε νοικοκυριό σε αυτή (Knickmeyer, 2020). Στις περισσότερες αστικές περιοχές τα νοικοκυριά φέρουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την διαλογή, το σωστό διαχωρισμό των οικιακών τους απορριμμάτων και την απόρριψη τους στους κάδους ανακύκλωσης από όπου τα παραλαμβάνει ο εκάστοτε δήμος (βάσει του άρθ. 94 παρ. 25 του Ν. 3852/2010). Συχνά οι κάδοι αυτοί βρίσκονται κοντά σε κάδους απόρριψης ΣΑΑ (μη ανακυκλώσιμα) και είναι εξ αδιαίρετου διαθέσιμοι στους κατοίκους της εκάστοτε περιοχής, πολλές φορές να εξυπηρετούν έναν υπέρογκο αριθμό νοικοκυριών. Ο σχεδιασμός και η χωροθέτηση των κάδων και σημείων ανακύκλωσης αποτελούν σημαντικές αποφάσεις που πρέπει να λάβει ο εκάστοτε δήμος ώστε να βελτιστοποιήσει την εμπειρία για τα νοικοκυριά και να τα παρακινήσει να συμμετέχουν ενεργά στην ανακύκλωση. Όσο μεγαλύτερη η απόσταση που το άτομο καλείται να διανύσει για να επισκεφτεί το χώρο εναπόθεσης των ανακυκλώσιμων, τόσο συρρικνώνονται οι πιθανότητες να ανακυκλώσει τα απορρίμματα του (Kao et al., 2013; Zia and Devadas, 2008).

Εάν η εικόνα είναι δυστοπική σε επίπεδο αστικών ιστών, η αντίστοιχη που παρουσιάζουν οι αγροτικές και αποκεντρωμένες, απομονωμένες περιοχές/κοινότητες είναι ακόμα πιο απογοητευτική. Η απόσταση από τα κέντρα συλλογής ανακυκλώσιμων ειδών καθιστά τη συμμετοχή στην ανακύκλωση τόσο μια δύσκολη, χρονοβόρο, όσο και κοστοβόρο

και ενεργειακά αναποτελεσματική πρακτική, αφού σε πολλές περιπτώσεις τα άτομα θα πρέπει να διαθέτουν μεταφορικό μέσο, να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις σπαταλώντας χρόνο και χρήμα και επιβαρύνοντας το περιβάλλον με την παραγωγή ρύπων και εκπομπών καυσίμων τη στιγμή που οι προθέσεις τους είναι στον αντίποδα (Kreiger et al., 2013). Οι Kreiger et al., (2013) προτείνουν ως λύση για τη μείωση κατανάλωσης ενέργειας (καυσίμων), τη μεταφορά μεγαλύτερου όγκου απορριμμάτων σε πιο αραιή συχνότητα (μηνιαία αντί εβδομαδιαία ή διεβδομαδιαία). Αυτό όμως προϋποθέτει την ύπαρξη επαρκούς χώρου προσωρινής εναπόθεσης των ανακυκλώσιμων, ο οποίος να είναι και κατάλληλος για χρήση (να μην συντελείται διάσπαση και αλλοίωση των ανακυκλώσιμων, για παράδειγμα, μέσα σε αποθήκες ή σε κάδους με στεγανό). Έτσι ενδεχομένως να επιφέρει και πάλι επιπρόσθετα κόστη και οικονομικά και χωροθεσιακά στο κάθε νοικοκυριό.

Όπως φαίνεται και παρακάτω, στην εικόνα 5, οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα, στη συντριπτική τους πλειοψηφία διαμένουν σε αστική περιοχή, με μόλις 10,9% να δηλώνουν κάτοικοι αγροτικής περιοχής. Συνεπώς τα συμπεράσματα της παρούσης δεν μπορούν να γενικευθούν σε όλο το πληθυσμό με συνέπεια καθότι οι αγροτικές και αποκεντρωμένες, απομονωμένες περιοχές/κοινότητες δεν αντιπροσωπεύονται επαρκώς και σε ισορροπία με τις αστικές. Εντούτοις τα αποτελέσματα είναι πιο ασφαλώς γενικεύσιμα στα νοικοκυριά αστικών περιοχών. Υπενθυμίζεται σε αυτό το σημείο ότι η μέθοδος συλλογής δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε τυχαίο ευκαιριακό δείγμα με τη μορφή χιονοστιβάδας (από στόμα σε στόμα και μέσω μαζικής έκκλησης σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης) και άρα η ερευνήτρια δεν είχε τον έλεγχο της παραμέτρου αυτής. Μολαταύτα, αναμένεται ότι τα αποτελέσματα συνάδουν με αυτά που εντοπίζονται στη βιβλιογραφία και αφορούν νοικοκυριά που εντάσσονται σε αστικά κέντρα.

5. Ο τόπος διαμονής μου είναι σε:
274 απαντήσεις

Εικόνα 5: Ο Τόπος Διαμονής των Συμμετεχόντων

5.1.6 Ο Τύπος Κατοικίας των Συμμετεχόντων

Στην ερώτηση διευκρίνισης του τόπου κατοικίας των συμμετεχόντων, τα αποτελέσματα της παρούσης δείχνουν ότι στη συντριπτική τους πλειοψηφία διαμένουν σε διαμερίσματα πολυκατοικιών (66,4%) έναντι του 33,6% που διαμένει σε μονοκατοικίες. Στρέφοντας το βλέμμα και πάλι στην υποενότητα 5.1.5 όπου αναφέρθηκε η χωροθέτηση των κάδων ανακύκλωσης στη μεν περίπτωση των πυκνοκατοικημένων αστικών ιστών και οι δυσκολίες στην προσέλευση στους χώρους εναπόθεσης για τους δε κατοίκους αποκεντρωμένων, απομονωμένων περιοχών/κοινοτήτων, γίνεται αντιληπτό ότι τα προβλήματα αυτά έχουν προεκτάσεις και σε αυτή την περίπτωση. Είναι βέβαια και η παραδοχή ότι η σύγκριση μεταξύ των ποσοστών των κατοίκων αστικών ή αγροτικών περιοχών, με τα ποσοστά κατοίκων σε διαμέρισμα ή μονοκατοικία φανερώνει ότι αναμένεται το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων των αστικών περιοχών διαμένουν σε πολυώροφα διαμερίσματα ή κτίρια κατοικιών, ενώ κάποιοι από τους κατοίκους αγροτικών περιοχών διαμένουν και αυτοί σε πολυώροφα διαμερίσματα ή κτίρια κατοικιών.

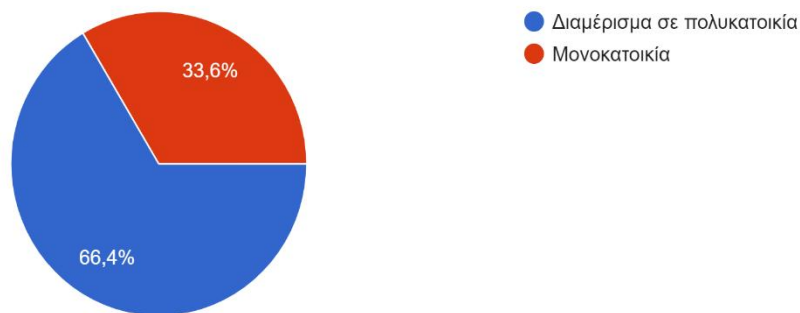
Όπως έχει λεχθεί, ο διαθέσιμος χώρος για την αποθήκευση των ανακυκλώσιμων μετά το διαχωρισμό τους από τα υπόλοιπα απορρίμματα, είτε αυτός είναι μέσα σε ένα διαμέρισμα, είτε σε μια μονοκατοικία, είναι παράγοντας που συνηγορεί στην απόφαση και στη στάση ενός νοικοκυριού (Westergard, 1996). Επίσης, το πόσοι κάδοι αποκομιδής είναι διαθέσιμοι για να εξυπηρετήσουν ανάλογη μερίδα νοικοκυριών είναι και αυτό σημαντικός παράγοντας. Αυτό, υπό την έννοια ότι όσο μικρότερος είναι ο χώρος που αναλογεί στο κάθε νοικοκυριό για την εναπόθεση των ανακυκλώσιμων του, τόσο δυσχεραίνει το έργο του και άρα λειτουργεί αποτρεπτικά στην υιοθέτηση της ανακύκλωσης (Stevens 1999, στους DiGiacomo

et al., 2018). Οι McQuaid και Murdoch (1996) εντόπισαν ακόμη ότι σε περιπτώσεις διαμονής σε διαμέρισμα πολυκατοικίας, η απόφαση και η στάση εξαρτώνται ακόμα από υπό-παράγοντες όπως ο όροφος στον οποίο βρίσκεται το νοικοκυριό και η εγγύτητα του σε ανελκυστήρα ή σε κλιμακοστάσιο (DiGiacomo et al., 2018). Στην πραγματικότητα, μιλώντας για αναλογία χώρου στο διαμέρισμα, για εγγύτητα κάδων ανακύκλωσης στην πολυκατοικία, αλλά και για αυτή σε ανελκυστήρα και θέση στο κτίριο, μιλάμε πάντα για κίνητρα ψυχολογικά και ευκολίας που είτε ενισχύουν την απόφαση είτε αποτρέπουν από την ανακύκλωση (Vining and Ebreo, 1990). Και φυσικά, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η ευκολία δεν είναι μια έννοια στην οποία μπορούμε να δώσουμε έναν ακριβή ορισμό, μιας και για το κάθε άτομο και άρα νοικοκυριό, σύμφωνα με το ατομικό του(ς) προφίλ, τις ανάγκες του(ς) και τον τρόπο ζωής του(ς) το τι μπορεί να χαρακτηριστεί ως εύκολο και δυνητικά εντάξιμο στην καθημερινότητα τους μπορεί να φαντάζει πολύ διαφορετικό.

Όσο πιο άμεση είναι η δυνατότητα της πρόσβασης σε ένα μέσο ανακύκλωσης, για παράδειγμα, ένας κάδος έξω από την οικία, ένας χώρος συλλογής σε μια πλατεία ή κεντρική διαδρομή περιδιάβασης ή σε ένα πολυσύχναστο χώρο (εμπορικό κέντρο) τόσο ενισχύεται η αντιλαμβανόμενη ευκολία για να υιοθετηθεί η συνήθεια της ανακύκλωσης (Wagner, 2011).

Ένας ακόμη υπό-παράγοντας που αναφέρεται στη βιβλιογραφία σε σχέση με τον τύπο κατοικίας και την στάση του νοικοκυριού απέναντι στην ανακύκλωση, είναι και ο αριθμός ατόμων που κατοικούν κάτω από τη ίδια στέγη. Έρευνες έχουν αναφέρει ότι όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός ατόμων που ζουν μαζί, τόσο δυσχεραίνει το έργο της ανακύκλωσης καθώς απαιτεί το συντονισμό περισσότερων ατόμων που είτε ανήκουν στην ίδια οικογένεια, είτε απλώς συγκατοικούν και άρα μειώνονται οι πιθανότητες το νοικοκυριό αυτό (σαν σύνολο) να ανακυκλώνει (Fallde, 2015; Ando and Gosselin 2005).

6. Η κατοικία μου είναι:
274 απαντήσεις

5.2 Απαντήσεις στο Ερωτηματολόγιο

Προχωρώντας στις απαντήσεις μεταξύ των ερωτήσεων 7-10 και των υποκατηγοριών τους υπενθυμίζεται ότι χρησιμοποιήθηκε κλειστός τύπος με κλίμακα Likert (1932) 7 (επτά) σημείων¹.

5.2.1 Ερώτηση 7: Ποια από τα παρακάτω θέματα σας απασχολούν περισσότερο στη καθημερινότητά σας.

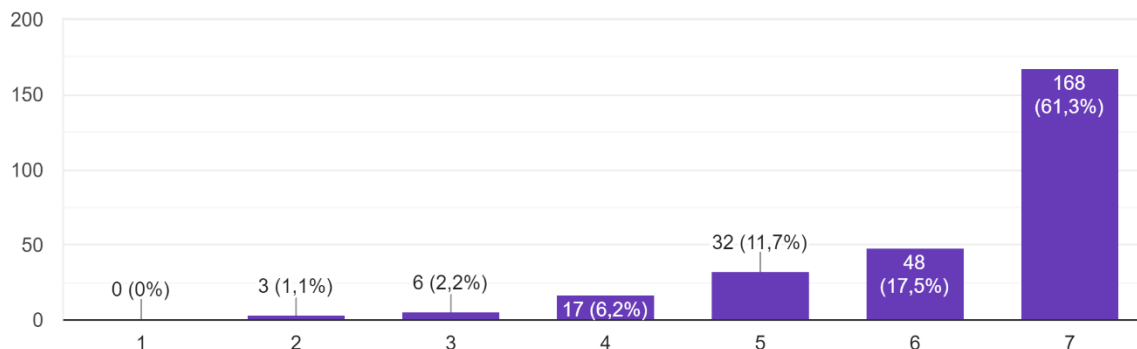
5.2.1.1 (7.1) Βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας

Όπως είναι εμφανές στην εικόνα 6, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί το θέμα του δημόσιου συστήματος υγείας σε ποσοστό που προσεγγίζει το 90% (απαντήσεις από 5 και άνω) με το 61,3% να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα.

¹ Τιμές διαβάθμισης: 1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Διαφωνώ λίγο, 4= Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ, 5= Συμφωνώ λίγο, 6= Συμφωνώ, 7=Συμφωνώ απόλυτα.

7.1 Βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας

274 απαντήσεις

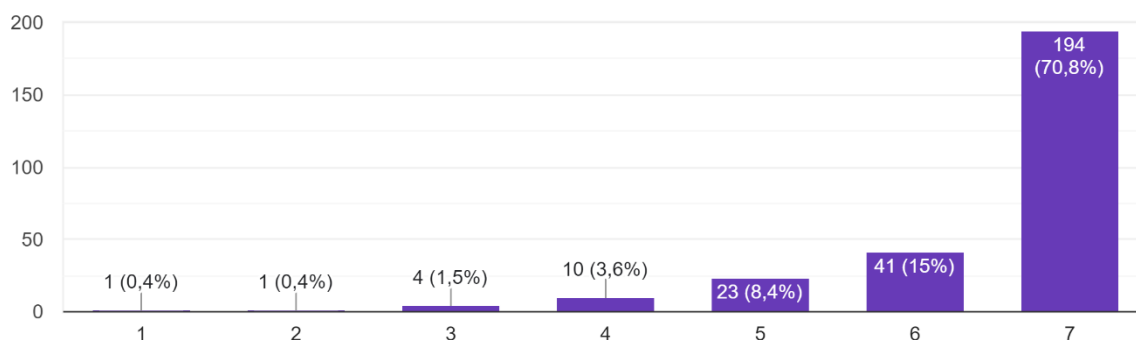
Εικόνα 6: (7.1) Βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας

5.2.1.2 (7.2) Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, όλων των βαθμίδων

Η εικόνα 7 από κάτω, δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί το θέμα του εκπαιδευτικού συστήματος σε ποσοστό που ξεπερνά το 80% (απαντήσεις από 5 και άνω) με το 70,8% να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα.

7.2 Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, όλων των βαθμίδων

274 απαντήσεις

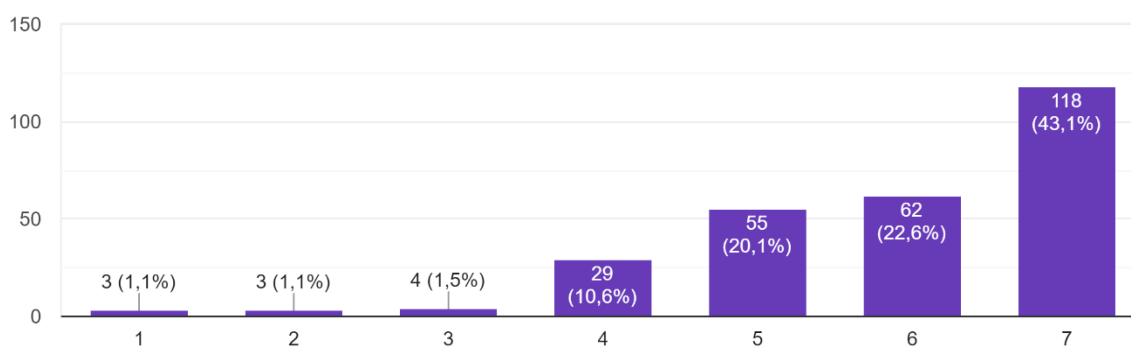

Εικόνα 7: (7.2) Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, όλων των βαθμίδων

5.2.1.3 (7.3) Ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος

Η εικόνα 8, φανερώνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί, σε κάποιο βαθμό το θέμα της ανακύκλωσης οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος σε ποσοστό που ξεπερνά το 85% (απαντήσεις από 5 και άνω) με το 43,1% να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα. Εδώ σε αντίθεση με τις προηγούμενες υποκατηγορίες βλέπουμε τις απαντήσεις ανάμεσα στα σημεία *Συμφωνώ λίγο* και *Συμφωνώ* με περί τα 20% έκαστη, ενώ εμφανίζεται και μια μερίδα μετριοπαθών στο 10,6% με απαντήσεις *Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ*.

7.3 Ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος
274 απαντήσεις

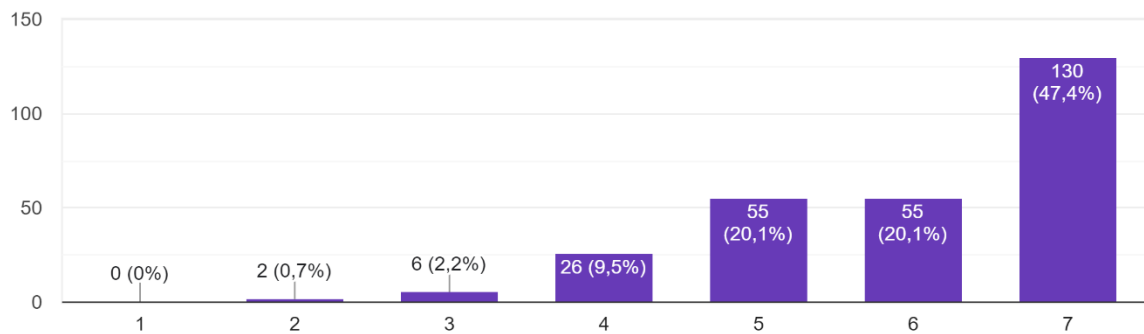
Εικόνα 8: (7.3) Ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος

5.2.1.4 (7.4) Η αντιμετώπιση έκνομων δραστηριοτήτων

Σε παρόμοια θέση, η εικόνα 9, φανερώνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί, σε κάποιο βαθμό το θέμα της αντιμετώπισης έκνομων δραστηριοτήτων σε ποσοστό που φτάνει σχεδόν το 90% (απαντήσεις από 5 και άνω) με το 47,4% να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα. Και εδώ βλέπουμε τις απαντήσεις ανάμεσα στα σημεία *Συμφωνώ λίγο* και *Συμφωνώ* με περί τα 20% έκαστη, ενώ και εδώ εμφανίζεται και μια μερίδα μετριοπαθών κάτω από 10% με απαντήσεις *Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ*.

7.4 Η αντιμετώπιση έκνομων δραστηριοτήτων

274 απαντήσεις

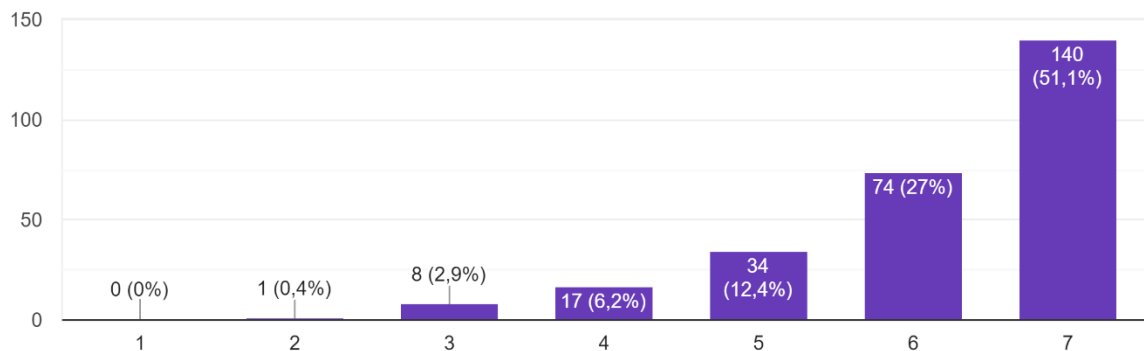
Εικόνα 9: (7.4) Η αντιμετώπιση έκνομων δραστηριοτήτων

5.2.1.5 (7.5) Ορθή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών

Στην ερώτηση αυτή η εικόνα 10, δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί, σε κάποιο βαθμό το θέμα της ορθής διαχείρισης των δημοσίων οικονομικών σε ποσοστό που ξεπερνά το 90% (απαντήσεις από 5 και άνω) με περισσότερους από τους μισούς συμμετέχοντες (51,1%) να έχουν απαντήσει *Συμφωνώ απόλυτα*. Οι απαντήσεις ανάμεσα στα σημεία *Συμφωνώ λίγο* και *Συμφωνώ* έχουν μεγαλύτερη ποσοστιαία διαφορά με τους μεν πιο μετριοπαθείς στο 12,4% και τους δε στο 27% σχεδόν διπλάσιο ποσοστό, ενώ και εδώ εμφανίζεται και μια μερίδα ουδέτερων έως αδιάφορων/ διαφωνούντων πολύ κάτω από 10%.

7.5 Ορθή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών

274 απαντήσεις

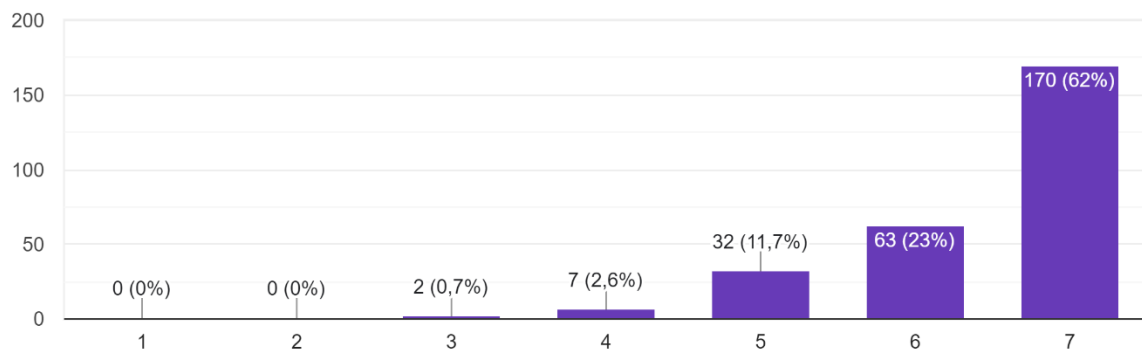
Εικόνα 10: (7.5) Ορθή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών

5.2.1.6 (7.6) Η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα

Όπως ήταν αναμενόμενο για τους κατοίκους μιας χώρας όπως η Ελλάδα που την τελευταία δεκαετία μαστίζεται από μεγάλα κύματα ανεργίας, στην ερώτηση κατά πόσο η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας απασχολούν περισσότερο στη καθημερινότητά των πολιτών, οι απαντήσεις ήταν αρκετά αναμενόμενες. Η εικόνα 11, δείχνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων ενδιαφέρεται και την απασχολεί, σε μεγάλο βαθμό η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας σε ποσοστό που ξεπερνά το 95% (απαντήσεις από 5 και άνω) με το 62% να δηλώνει ότι συμφωνεί απόλυτα, ενώ και εδώ εμφανίζεται και μια μερίδα ουδέτερων έως αδιάφορων/ διαφωνούντων (διακύμανση μεταξύ 1-4) που μόλις ξεπερνούν το 3%.

7.6 Η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα

274 απαντήσεις

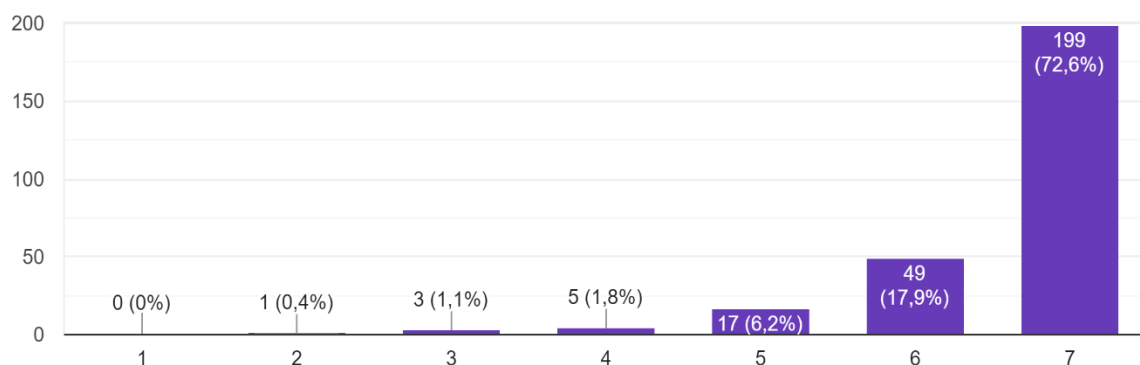
Εικόνα 11: (7.6) Η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα

5.2.1.7 (7.7) Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια στη χώρα

Και σε αυτή την υποκατηγορία τα αποτελέσματα είναι παραπλήσια με τα αυτά της 5.2.1.6 (7.6) για τους ίδιους λόγους όπως εκτιμάται (Εικόνα 12). Το 72,6% ανησυχεί στον υπέρτατο βαθμό για τους χαμηλούς μισθούς και τη φτώχεια στη χώρα, ενώ και πάλι μια μερίδα ουδέτερων έως αδιάφορων/ διαφωνούντων (διακύμανση μεταξύ 1-4) που μόλις ξεπερνούν το 3%. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι τα αποτελέσματα αυτών των δύο υποκατηγοριών μοιάζουν σε αυτό το βαθμό καθότι η ανεργία, η αρνητική πορεία μιας οικονομίας και η φτωχοποίηση των κατοίκων μέσω της πτώσης του κατώτατου μισθού και της μαζικής φτωχοποίησης των χαμηλότερων ταξικών στρωμάτων, είναι περιπτώσεις και καταστάσεις άρρηκτα συνυφασμένες. Έτσι, όπως έχει σχολιαστεί ήδη σε προηγούμενες ενότητες, το γεγονός ότι το δείγμα ανήκει σε μεγάλο ποσοστό σε μεσαία (50,4%), χαμηλή (20,8%) και εργατική τάξη (10,9%) εξηγεί τους λόγους ενδιαφέροντος και ανησυχίας σε σχέση με αυτά τα ζητήματα.

7.7 Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια στη χώρα

274 απαντήσεις

Εικόνα 12: (7.7) Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια στη χώρα

5.2.2 Ερώτηση 8: Σε πιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω παράγοντες σχετικά με την συμπεριφορά σας για την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων.

Σε αυτή την ενότητα και τις υποενότητες ερωτημάτων του ερωτηματολογίου εξετάζεται η πρόθεση και η στάση των συμμετεχόντων απέναντι στην ανακύκλωση. Υπενθυμίζεται ότι οι Τιμές διαβάθμισης των απαντήσεων είναι και πάλι οι εξής επτά (7): 1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= Διαφωνώ, 3= Διαφωνώ λίγο, 4= Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ, 5= Συμφωνώ λίγο, 6= Συμφωνώ, 7=Συμφωνώ απόλυτα.

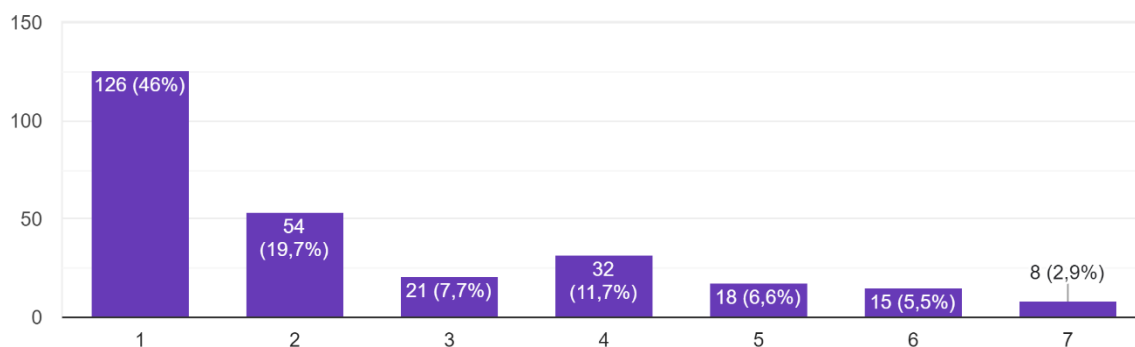
5.2.2.1 (8.1) Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί δεν έχω χρόνο

Στην ερώτηση αυτή η εικόνα 13, δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων διαφωνεί, σε κάποιο βαθμό με τη θέση ότι ο χρόνος αποτελεί περιορισμό και ανασταλτικό παράγοντα για να κάνουν ανακύκλωση των οικιακών τους απορριμμάτων σε ποσοστό που ξεπερνά το 73% (απαντήσεις από 1-3). Σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (46%) έχουν απαντήσει Διαφωνώ απόλυτα. Οι απαντήσεις ανάμεσα στα σημεία Συμφωνώ λίγο και Συμφωνώ απόλυτα παρουσιάζουν μικρή ποσοστιαία διαφορά μεταξύ τους και έχουν διαμορφωθεί στο 6,6% και 5,5% αντιστοίχως. Τέλος η μερίδα ουδέτερων απαντήσεων διαμορφώθηκε στο 11,7%.

Σε παρόμοια έρευνα των Perrin και Barton (2001) έχουμε δει πως ο χρόνος αναφέρθηκε ως ο μεγαλύτερος περιορισμός στην ανακύκλωση όπως επίσης και στους Tonglet et al., (2004) αναφέρεται ότι το τρίπτυχο χρόνου, χώρου και ταλαιπωρίας δρουν ως αποθαρρυντικοί

παράγοντες στην απόφαση υπέρ της ανακύκλωσης. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης δεν συμφωνούν με αυτή την άποψη.

8.1 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί δεν έχω χρόνο 274 απαντήσεις

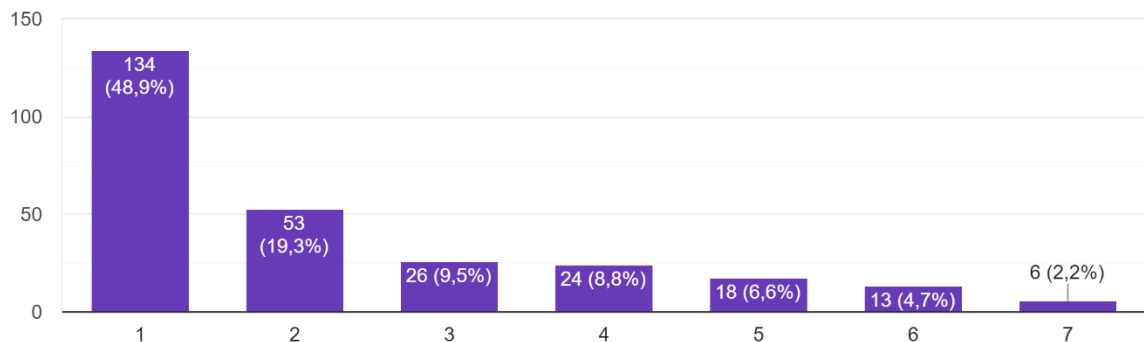
Εικόνα 13: (8.1) Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί δεν έχω χρόνο

5.2.2.2 (8.2) Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί θεωρώ ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες

Στην ερώτηση αυτή η εικόνα 14, δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων διαφωνεί, σε κάποιο βαθμό με τη θέση ότι ο η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες και άρα η συμμετοχή ή μη στην ανακύκλωση δεν είναι δική τους υπόθεση, σε ποσοστό που αγγίζει το 80% (απαντήσεις από 1-3). Σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (48,9%) έχουν απαντήσει *Διαφωνώ απόλυτα*. Οι απαντήσεις ανάμεσα στα σημεία *Συμφωνώ λίγο* και *Συμφωνώ απόλυτα* παρουσιάζουν μικρή ποσοστιαία διαφορά μεταξύ τους και έχουν διαμορφωθεί στο 4,7% και 2,2% αντιστοίχως. Τέλος η μερίδα ουδέτερων απαντήσεων διαμορφώθηκε στο 8,8%.

Μια πιθανή αιτιολόγηση είναι ίσως η ολοένα αυξανόμενη ανάληψη ευθύνης από μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και ανάληψης δράσεων που αντισταθμίζουν την επιβάρυνση που έχουν προκαλέσει και η μετακύλιση τους σε μια πιο πράσινη ατζέντα (Lasrado and Zakaria, 2020). Αυτό ενδέχεται να αντιλαμβάνεται ως κίνηση προς τη σωστή κατεύθυνση από τα νοικοκυριά μεν αλλά μη επαρκές ώστε να αποποιηθούν κάθε ευθύνης και να απομακρυνθούν από τις φιλοπεριβαλλοντικές συνήθειες τους, όπως αυτή της ανακύκλωσης.

8.2 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί θεωρώ ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες
274 απαντήσεις

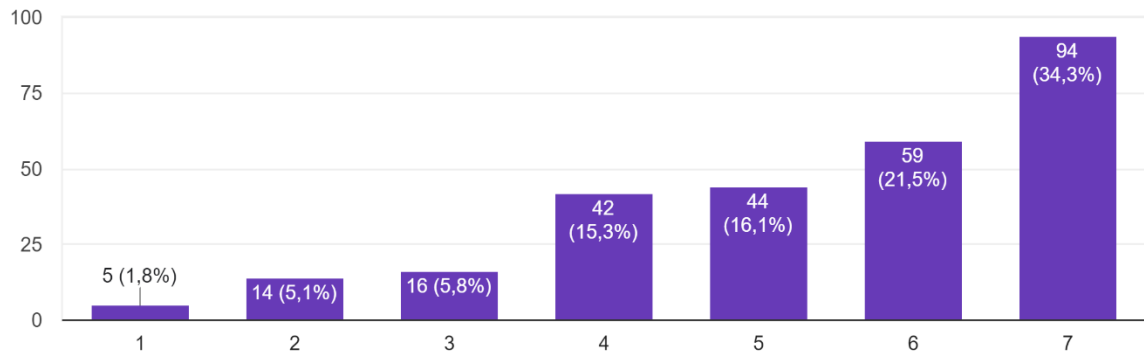

Εικόνα 14: (8.2) Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί θεωρώ ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες

5.2.2.3 (8.3) Συμμετέχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων. Σκοπεύω να συμμετάσχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

Στην ερώτηση αυτή η εικόνα 15, δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμμετέχει ή σκοπεύει να συμμετάσχει σε δράσεις ανακύκλωσης σε ποσοστό που αγγίζει το 72% (απαντήσεις από 5-7). 12,7% των συμμετεχόντων φαίνεται να μη συμμετέχουν ή να μη σκοπεύουν στο μέλλον να συμμετάσχουν στην ανακύκλωση. Τέλος η μερίδα ουδέτερων απαντήσεων διαμορφώθηκε στο 15,3%.

8.3 Συμμετέχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων
 σκοπεύω να συμμετάσχω σε δραστ... την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων
 274 απαντήσεις

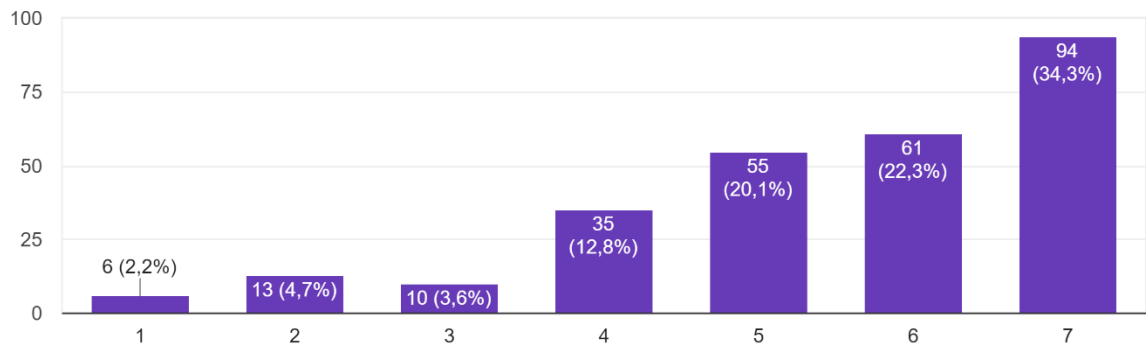
Εικόνα 15: (8.3) Συμμετέχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων. Σκοπεύω να συμμετάσχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

5.2.2.4 (8.4) Σκοπεύω να προωθήσω την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στους φίλους, την οικογένεια και τους συνομήλικούς μου

Αντίστοιχα με την προηγούμενη ερώτηση και αυτή παρουσιάζει σχεδόν ταυτόσημη εικόνα (Εικόνα 16), δείχνοντας ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων σκοπεύει να προωθήσει την ανακύκλωση στο οικείο περιβάλλον τους σε ποσοστό που ξεπερνά το 76% (απαντήσεις από 5-7). 23,3% των συμμετεχόντων φαίνεται να μη ενδιαφέρονται να γίνουν κοινωνοί του μηνύματος της ανακύκλωσης.

8.4 Σκοπεύω να προωθήσω την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στους φίλους, την οικογένεια και τους συνομήλικούς μου

274 απαντήσεις

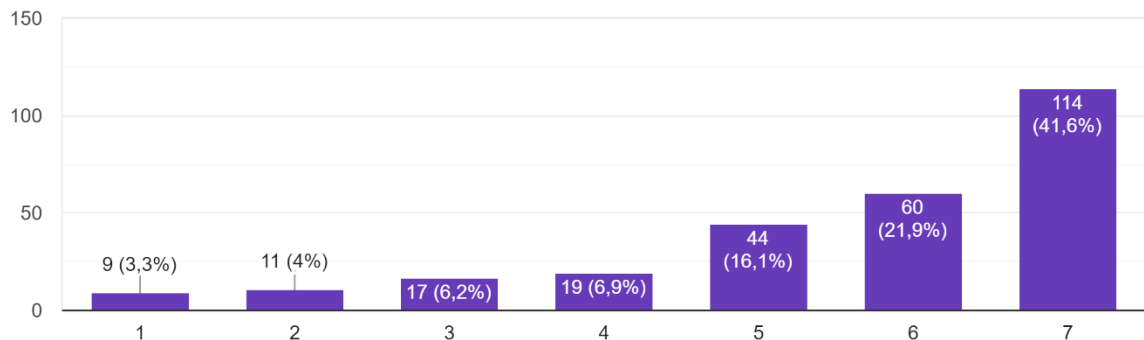
Εικόνα 16: (8.5) Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι

5.2.2.5 (8.5) Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι

Στην ερώτηση αυτή η εικόνα 16, δείχνει ότι σχεδόν το 80% διατηρεί την ίδια στάση απέναντι στην ανακύκλωση τόσο στο σπίτι όσο και στο χώρο της εργασίας (απαντήσεις από 5-7). 20,4% των συμμετεχόντων φαίνεται να μη τηρούν την ίδια στάση ή να μην είναι σίγουροι για το αν θα κρατήσουν την ίδια στάση στο σπίτι και στη δουλειά. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στην μη ευκολία του να ανακυκλώνουν στο χώρο εργασίας (λαμβάνεται ως δεδομένο ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος σύμφωνα με τις προηγούμενες απαντήσεις που έδωσαν θα θελήσουν να ανακυκλώσουν και στο χώρο εργασίας). Όπως έχει λεχθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τα κίνητρα και εμπόδια στην ανακύκλωση στο χώρο εργασίας, όπως επίσης και ότι αναφέρεται σε έρευνες ότι το ποσοστό ανακύκλωσης μειώνεται στο χώρο εργασίας (Whitmarsh et al., 2018; McDonald, 2011). Αυτό ενδέχεται να αντανakλά παράγοντες όπως η ύπαρξη εγκαταστάσεων ανακύκλωσης και η ευκολία στην πρόσβαση σε αυτές στο χώρο εργασίας, αλλά και ο αυτοπροσδιορισμός του ατόμου ως ανακυκλωτή και ως «πρεσβευτή» της ανακύκλωσης διαχέοντας έτσι τις προσωπικές αξίες τους στην προσπάθεια να γίνουν παράδειγμα προς μίμηση για τους συναδέλφους τους.

8.5 Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι

274 απαντήσεις

Εικόνα 17: (8.5) Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι

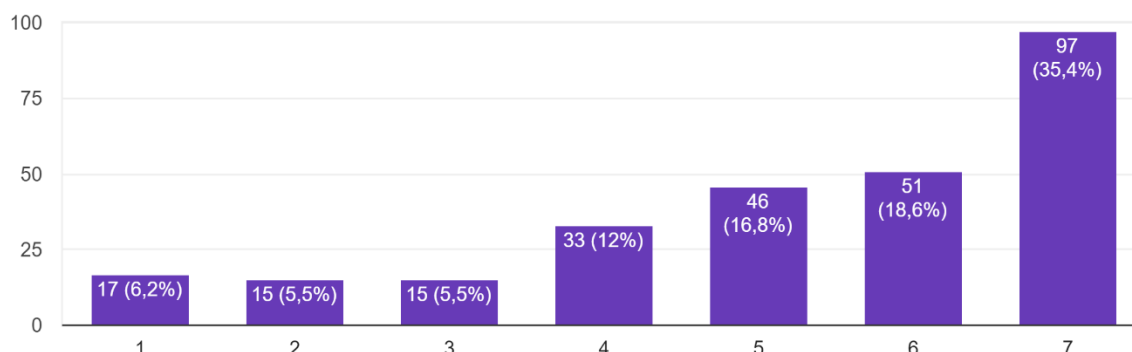
5.2.2.6 (8.6) Συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στις διακοπές μου

Ομοίως με την προηγούμενη, στην ερώτηση αυτή η εικόνα 17, δείχνει ότι σχεδόν το 71% διατηρεί την ίδια στάση απέναντι στην ανακύκλωση τόσο στην καθημερινότητα όσο και στις διακοπές (απαντήσεις από 5-7). 17,2% των συμμετεχόντων φαίνεται να μη τηρούν την ίδια στάση ή να μην είναι σίγουροι για το αν θα κρατήσουν την ίδια στάση σε ποσοστό 12%. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στην μη ευκολία του να ανακυκλώνουν στο στις διακοπές (και εδώ λαμβάνεται ως δεδομένο ότι το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος σύμφωνα με τις προηγούμενες απαντήσεις που έδωσαν θα θελήσουν να ανακυκλώσουν και στις διακοπές). Όσα αναφέρονται στην 5.2.2.5 ισχύουν και εδώ, δηλαδή ότι το ποσοστό ανακύκλωσης μειώνεται στο στις διακοπές (Whitmarsh et al.,2018) και εδώ αναμένεται οι παράγοντες να

είναι κατά κύριο λόγο αυτοί της ευκολίας στην πρόσβαση σε καταστάσεις ανακύκλωσης.

8.6 Συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στις διακοπές μου

274 απαντήσεις

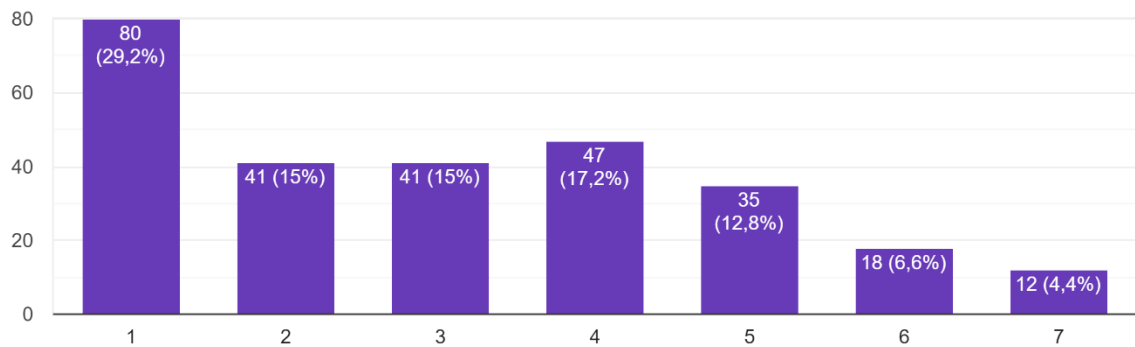
Εικόνα 18: (8.6) Συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στις διακοπές μου

5.2.2.7 (8.7) Κάνω ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί το κάνουν και άλλοι άνθρωποι

Η ερώτηση 8.7 διερευνά το κατά πόσο η παραίνεση από τον κοινωνικό ιστό γύρω από το άτομο/ νοικοκυριό έχει τη δυνατότητα να παροτρύνει προς την κατεύθυνση της ανακύκλωσης. Η ερώτηση θα μπορούσε απλοϊκά να παραφραστεί στην φράση «η γειτονιά μου ανακυκλώνει, επομένως ανακυκλώνω» ή «η γειτονιά μου δεν ανακυκλώνει, επομένως δεν ανακυκλώνω».

Τα αποτελέσματα στο ιστόγραμμα (Εικόνα 19) δείχνουν ότι η πλειοψηφία δεν επηρεάζεται από την στάση των άλλων νοικοκυριών και ίσως αυτό να δείχνει ότι η απόφαση τους να είναι ανακυκλωτές δεν εξαρτάται από το αν είναι και οι άλλοι γύρω τους αλλά πηγάζει από άλλα κίνητρα που επηρεάζουν θετικά τη στάση, όπως το ενδιαφέρον για το περιβάλλον, η φιλοπεριβαλλοντική συνείδηση και η πεποίθηση ότι είναι σε γενικά πλαίσια η σωστή στάση. Το 23,8% (απαντήσεις από 5-7) το οποίο βρίσκεται μεταξύ των απαντήσεων *Συμφωνώ λίγο* και *Συμφωνώ απόλυτα* δείχνει ότι μια μερίδα επηρεάζεται θετικά από τη συμπεριφορά του περίγυρου τους και τείνουν να υιοθετούν τις συνήθειες εκείνες που θεωρούνται ορθές και αποδεκτές από αυτόν (Knickmeyer, 2020; Byrne and O'Regan, 2014).

8.7 Κάνω ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί το κάνουν και άλλοι άνθρωποι
274 απαντήσεις

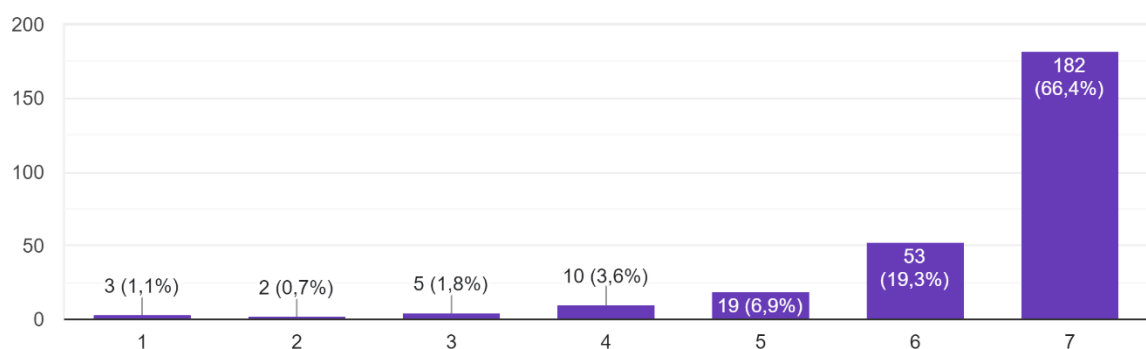

Εικόνα 19: (8.7) Κάνω ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί το κάνουν και άλλοι άνθρωποι

5.2.2.8 (8.8) Κάνω ανακύκλωση γιατί πιστεύω ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον

Όπως ήταν αναμενόμενο από τις προηγούμενες απαντήσεις, στην ερώτηση αν ανακυκλώνουν γιατί πιστεύουν ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον, η συντριπτική πλειοψηφία, σχεδόν το 92% τίθεται υπέρ της θέσης ότι η ενεργός συμμετοχή στην ανακύκλωση, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος.

8.8 Κάνω ανακύκλωση γιατί πιστεύω ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον
274 απαντήσεις

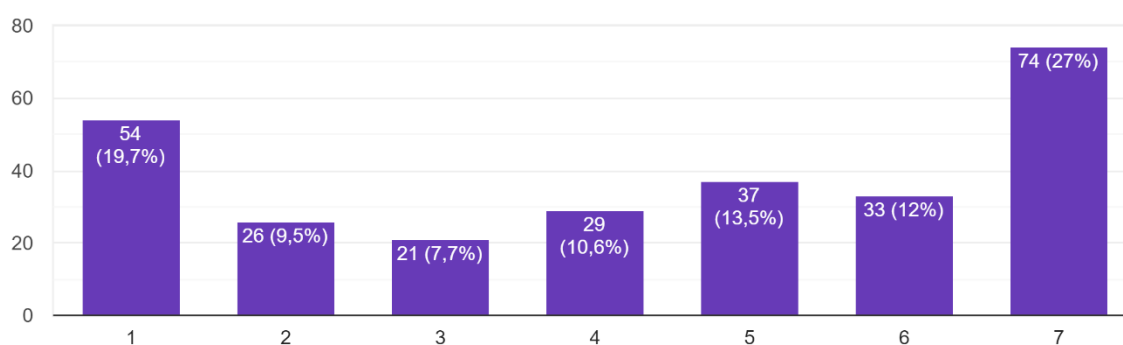

Εικόνα 20: (8.8) Κάνω ανακύκλωση γιατί πιστεύω ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον

5.2.2.9 (8.9) Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα έδειχνα μεγαλύτερο ενδιαφέρον

Η ερώτηση αυτή διερευνά την επιρροή των κινήτρων οικονομικής ανταπόδοσης στο δείγμα. Τα άτομα που είναι ήδη ενεργά ενδεχομένως να δραστηριοποιούνται περαιτέρω (για παράδειγμα ένα νοικοκυριό μπορεί να ανακυκλώνει τα οικιακά του απόβλητα αλλά τα ηλεκτρονικά όχι ή σε μικρότερο βαθμό). Αντίστοιχα, νοικοκυριά που δεν ανακυκλώνουν θα μπορούσαν να παρακινηθούν με αυτό τον τρόπο. Τα αποτελέσματα στην ερώτηση μπορούν να ερμηνευτούν και με τους δύο τρόπους και ενδεχομένως σε μια περαιτέρω έρευνα αυτή η ερώτηση να περιοριζόταν στην μερίδα των συμμετεχόντων που θα απαντούσαν αρνητικά στο αν συμμετέχουν ή σκοπεύουν να συμμετάσχουν σε δράσεις ανακύκλωσης.

8.9 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα έδειχνα μεγαλύτερο ενδιαφέρον
274 απαντήσεις

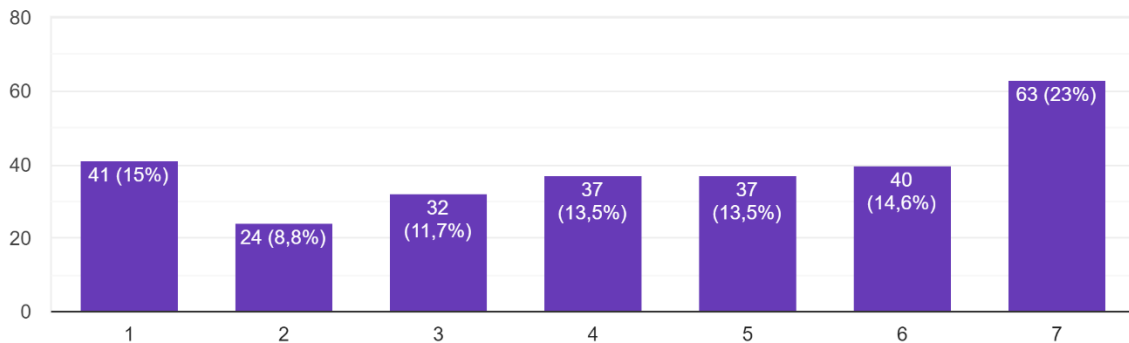
Εικόνα 21: (8.9) Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα έδειχνα μεγαλύτερο ενδιαφέρον

5.2.2.10 (8.10) Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα προσπαθούσα να οργανώσω και άλλους συμπολίτες μου

Ομοίως με την προηγούμενη, στην ερώτηση αυτή η εικόνα 22, παρουσιάζει ελάχιστες ποσοστιαίες διαφορές μεταξύ των τιμών. Και εδώ το 35,5% (σε σχέση με το 36,9% στην προηγούμενη ερώτηση, βλ. Εικόνα 21) διαφωνεί σε κάποιο βαθμό ότι η αποζημίωση θα το ωθούσε στο να οργανώσει άλλα νοικοκυριά στο να συμμετέχουν στην ανακύκλωση και αντίστοιχα το 51,5% (σε σχέση με το 52,5% στην προηγούμενη ερώτηση, βλ. Εικόνα 21) δηλώνει θετική στάση στην αυτό-οργάνωση με κίνητρο την οικονομική ανταπόδοση.

8.10 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα προσπαθούσα να οργανώσω και άλλους συμπολίτες μου

274 απαντήσεις

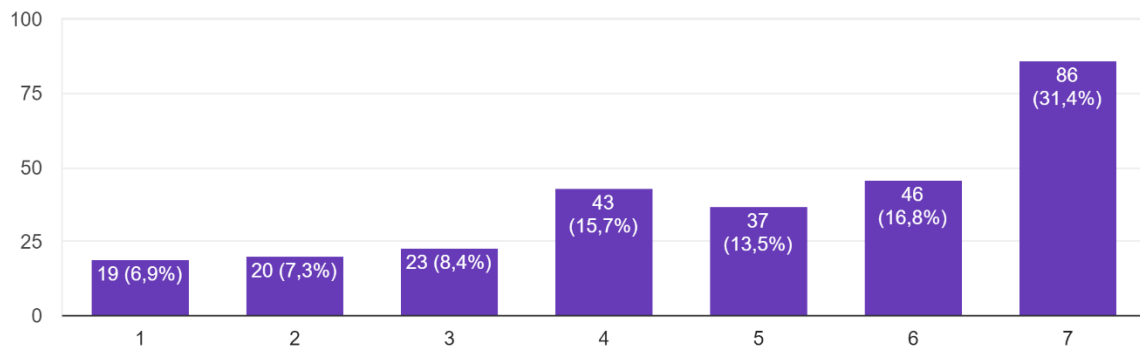
Εικόνα 22: (8.10) Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα προσπαθούσα να οργανώσω και άλλους συμπολίτες μου

5.2.2.11 (8.11) Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων

Προχωρώντας στην υποερώτηση αυτή γίνεται αντιληπτό ότι τα νοικοκυριά αντιλαμβάνονται το ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κυβερνήσεων στη χώρα μας ως σημαντικό στον περιορισμό των απορριμμάτων και στην προστασία του περιβάλλοντος αλλά και στην επαγρύπνηση για τους κινδύνους. Όπως έχει συζητηθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο οι κυβερνήσεις συχνά κατηγορούνται για την αδυναμία ή την ανικανότητα τους στον σχεδιασμό και την εφαρμογή απαραίτητων περιβαλλοντικών πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος (Jackson, 2009). Στην Ελλάδα είναι χαρακτηριστικό ότι οι Κυβερνήσεις από το 2009 και μετά διακηρύσσουν τη συμβολή της «πράσινης» ανάπτυξης (φιλοπεριβαλλοντικής πολιτικής και επενδύσεων) προωθώντας ένα ενεργό και υπεύθυνο προσώπο (Tilikidou and Delistavrou, 2014; Tilikidou, 2013). Έτσι λοιπόν σε ποσοστό 61,7% οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις έχουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων, ενώ το 22,6% διαφωνεί με αυτή την άποψη και το 15,7% εκφράζει ουδέτερη στάση.

8.11 Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων

274 απαντήσεις

Εικόνα 23: (8.11) Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων

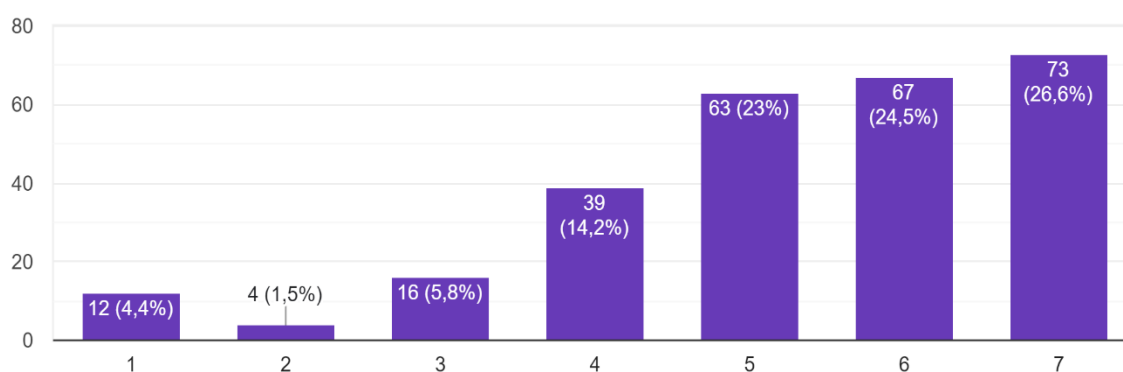
5.2.2.12 (8.12) Εμπιστεύομαι μόνο τους επίσημους φορείς συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων

Στην ερώτηση επί της εμπιστοσύνης των επίσημων φορέων συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησαν ότι συμφωνούν σε κάποιο βαθμό σε συνολικό ποσοστό 74,1%, έναντι του 11,7% το οποίο δυσπιστεί απέναντι στους φορείς (Εικόνα 24). Σε έρευνα του ο Mongkolkehaiaarunya (2005) αναφέρει ότι σε περιπτώσεις ανάληψης κοινοτικών πρωτοβουλιών για τη διαχείρισης ΣΑΑ και ανακυκλώσιμων σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, επιστρατεύεται δημοτικό προσωπικό λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στην ικανότητα της κοινότητας να διεκπεραιώσει τις δράσεις επιτυχώς.

Οι επίσημοι φορείς αναμένεται να έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση και τα κατάλληλα εργαλεία στη διάθεση τους για να διαχειριστούν επιτυχώς την συγκέντρωση και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων. Επιπροσθέτως, τα νοικοκυριά βαρύνονται με δημοτικά τέλη για την διεκπεραίωση εργασιών αποκομιδής, ανακύκλωσης και καθαρισμού δημοσίων χώρων και άρα είναι δεδομένο ότι υποχρεούνται να φέρουν εις πέρας τις διαδικασίες αυτές. Η εμπιστοσύνη στους επίσημους φορείς φορέων συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων είναι συνεπώς ένας θετικός παράγοντας πρόβλεψης της θετικής στάσης των νοικοκυριών απέναντι στην ανακύκλωση ενώ και η αποδοτικότητα τους

επηρεάζει τον ρυθμό συστηματικοποίησης της ανακύκλωσης (Jatau and Binbol, 2020; Tsalis et al., 2018; Timlett and Williams, 2011).

8.12 Εμπιστεύομαι μόνο τους επίσημους φορείς συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων
274 απαντήσεις

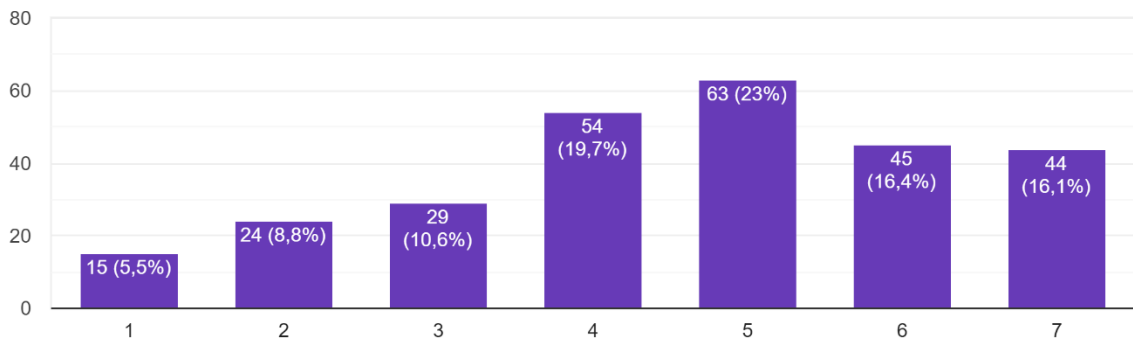

Εικόνα 24: (8.12) Εμπιστεύομαι μόνο τους επίσημους φορείς συγκέντρωσης και διαχείρισης ανακυκλωμένων απορριμμάτων

5.2.2.13 (8.13) Θεωρώ το δίκτυο και τη διαχείριση των σημείων συγκέντρωσης (κάδοι) μη λειτουργικά

Στην ερώτηση επί της αντιλαμβανόμενης αποδοτικότητας του δικτύου και της διαχείρισης των σημείων συγκέντρωσης ανακυκλωμένων υλικών (κάδοι) φαίνεται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων και συγκεκριμένα το 55,5% εκφράζουν δυσπιστία στην λειτουργικότητα τους σε κάποιο βαθμό. Το 24,9% εκφράζει διαφωνία (θεωρώντας επαρκή τα διαθέσιμα μέσα συλλογής) και ενδεχομένως να συμπεριλαμβάνει τόσο νοικοκυριά που δεν κάνουν ανακύκλωση (σύμφωνα με προηγούμενες απαντήσεις) όσο και αυτά τα οποία δηλώνουν ανακυκλωτές. Από αυτή την ερώτηση, βλέπουμε λοιπόν αν η λειτουργικότητα των μέσων συλλογής επηρεάζει αρνητικά την απόφαση για συμμετοχή στην ανακύκλωση (Jatau and Binbol, 2020; Tsalis et al., 2018; Timlett and Williams, 2011). Από αυτά τα αποτελέσματα λαμβάνουμε παρόμοια συμπεράσματα όπως και από την ερώτηση 8.14 (βλ. 5.2.2.12) συμπεραίνοντας ότι η ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας και στην περίπτωση αυτή των κάδων για την συλλογή ανακύκλωσης δεν επηρεάζει την απόφαση εφόσον παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί τους κάδους μη λειτουργικούς όμως παρόλα αυτά συμμετέχει στην ανακύκλωση.

8.13 Θεωρώ το δίκτυο και τη διαχείριση των σημείων συγκέντρωσής (κάδοι) μη λειτουργικά
274 απαντήσεις

Εικόνα 25: (8.13) Θεωρώ το δίκτυο και τη διαχείριση των σημείων συγκέντρωσής (κάδοι) μη λειτουργικά

5.2.3 Ερώτηση 9: Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω απόψεις σχετικά με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

5.2.3.1 (9.1) Οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους

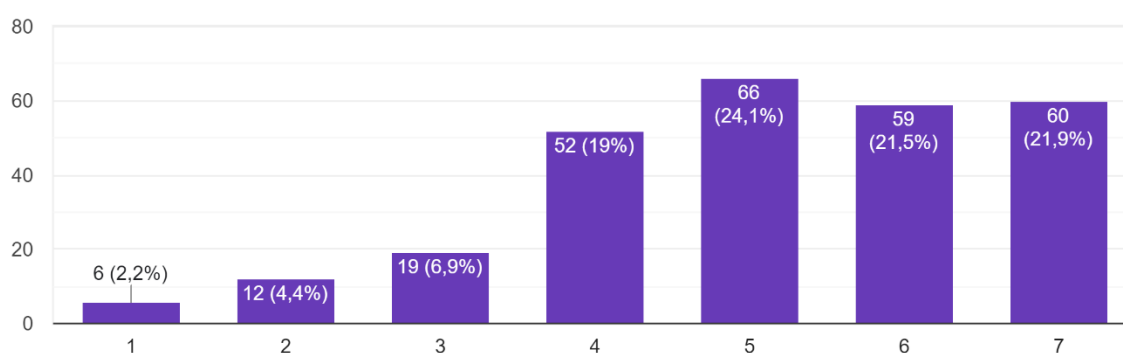
Η ερώτηση αυτή διερευνά τις πεποιθήσεις των νοικοκυριών για το πως δρουν τα υπόλοιπα νοικοκυριά σε σχέση με την ανακύκλωση. Σύμφωνα με αυτή τα άτομα είναι πιο πιθανό να συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους (González-Torre and Adenso-Díaz, 2005; Werner and Makela, 1998) κυρίως όταν τα άτομα θεωρούν ότι μπορούν να κάνουν ασφαλή διαλογή και αποθήκευση των ανακυκλώσιμων στο σπίτι τους τότε είναι και πιο πιθανό να ανακυκλώσουν (βλ. Nixon and Saphores, 2009). Τα αποτελέσματα των απαντήσεων σε αυτή την ερώτηση δείχνουν ότι σε ποσοστό 67,5% οι συμμετέχοντες συμφωνούν σε κάποιο βαθμό ότι η ανακύκλωση στο σπίτι είναι μια διαδικασία στην οποία μπορεί κανείς να βασιστεί στη συνέπεια των ατόμων. Αντίθετα, το 13,5% διαφωνεί σε κάποιο βαθμό ότι τα άτομα επιδεικνύουν συνέπεια στην ανακύκλωση στο σπίτι.

Πέρα από ένα μικρό επίπεδο δυσπιστίας ανάμεσα σε άτομα που έχουν δηλώσει σε προηγούμενη ερώτηση ότι συμμετέχουν ή σκοπεύουν να συμμετάσχουν σε δράσεις ανακύκλωσης [12,7% (βλ. 5.2.2.3)] και εμπεριέχονται στο 13,5% που απάντησαν σε αρνητική διαβάθμιση (1-3) - υποδηλώνοντας ότι διαφωνούν σε κάποιο βαθμό με την πρόταση - οι απαντήσεις αυτές θεωρούνται αναμενόμενες. Είναι λοιπόν εύλογο ένα

νοικοκυριό που δεν ανακυκλώνει να είναι δύσπιστο απέναντι σε άλλα νοικοκυριά που δηλώνουν ότι ανακυκλώνουν κάτι το οποίο αναφέρεται και στην βιβλιογραφία ως κενό στην κοινωνική αποδοχή, όπου τα άτομα αναφέρουν ότι το οικιακό τους περιβάλλον, οι συνήθειες και οι πρακτικές που εφαρμόζουν δεν τυγχάνουν της αποδοχής των ατόμων του κοινωνικού τους περιβάλλοντος κυρίως λόγω της μη εξοικείωσης των τελευταίων με αυτές (Shin et al., 2019).

9.1 Οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους

274 απαντήσεις

Εικόνα 26: (9.1) Οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους

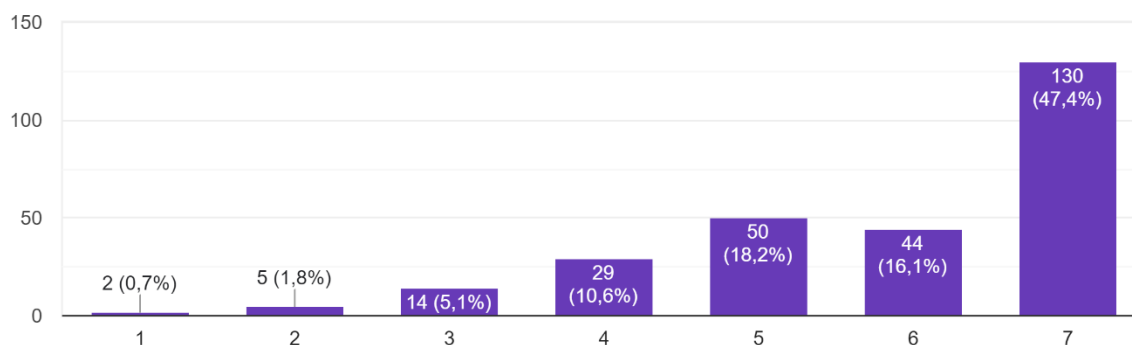
5.2.3.2 (9.2) Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος

Στην ερώτηση αυτή το 81,7% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί σε κάποιο βαθμό (από 5-7) με την παραδοχή ότι η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος (Krechetov et al., 2018; Gandy, 2014; Chan, 1998; Oskamp et al., 1991). Ακόμη, είναι σημαντικό ότι το ποσοστό που διαφωνεί σε κάποιο βαθμό (τιμές 1-3) είναι στο 7,6%, το οποίο είναι χαμηλότερο από το ποσοστό αυτών που δηλώνουν ότι δεν ανακυκλώνουν. Με άλλα λόγια, ακόμη και ανάμεσα στα άτομα που δεν συμμετέχουν σε δράσεις ανακύκλωσης είναι αποδεκτή η θέση ότι η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος. Συνακολούθως μπορεί να λεχθεί ότι η αντιλαμβανόμενη χρησιμότητα και αξία της ανακύκλωσης επιδρά θετικά στη στάση των

νοικοκυριών.

9.2 Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος

274 απαντήσεις

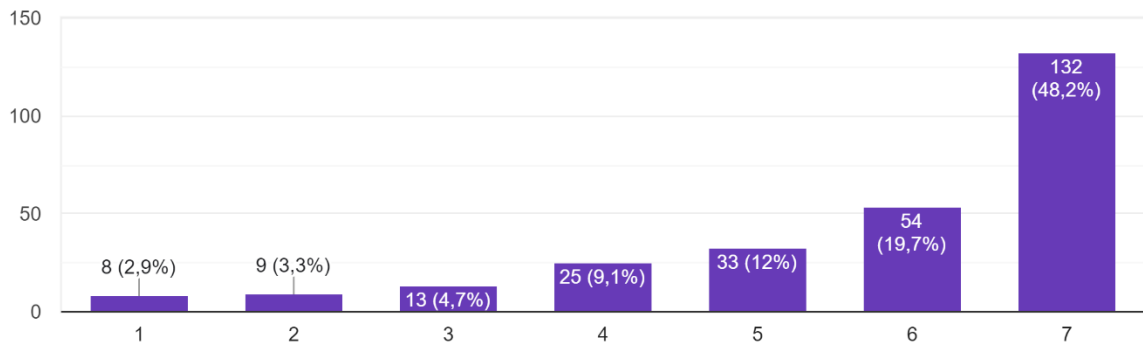

Εικόνα 27: (9.2) Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος

5.2.3.3 (9.3) Η ανακύκλωση είναι μια προσπάθεια που γίνεται από εμένα, χωρίς άμεση αποζημίωση

Σε αυτή την ερώτηση η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί σε κάποιο βαθμό (τιμές 5-7) ότι δεν ανταμείβεται άμεσα για τη συμμετοχή του στην ανακύκλωση. Αυτή η διάσταση της αντιληπτής ωφέλειας (Abd'Razack et al., 2017; Chu and Chiu, 2003; Thøgersen, 1996) από την συμμετοχή στη δράση (79,9%) έρχεται σε αντίθεση με την τελική απόφαση να συμμετέχουν τα νοικοκυριά που πήραν μέρος στην έρευνα. Μολαταύτα, η έλλειψη αντιληπτής ωφέλειας δεν επιδρά αρνητικά στην στάση και στη συμμετοχή των νοικοκυριών στην ανακύκλωση. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι αυτή η δυσπιστία αντανakλά την δυσπιστία απέναντι στην καταλληλότητα των δημοσίων φορέων διαχείρισης παρά το γεγονός ότι ακόμη και αν αυτοί θεωρούνται ανεπαρκείς, είναι εντούτοις αποδεκτοί ως απαραίτητοι και βέλτιστη λύση για την διεκπεραίωση της ανακύκλωσης.

9.3 Η ανακύκλωση είναι μια προσπάθεια που γίνεται από εμένα, χωρίς άμεση αποζημίωση
274 απαντήσεις

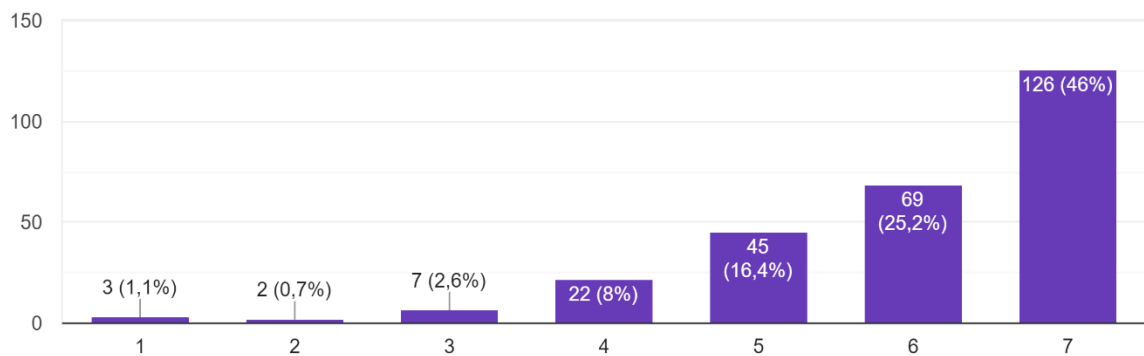

Εικόνα 28: (9.3) Η ανακύκλωση είναι μια προσπάθεια που γίνεται από εμένα, χωρίς άμεση αποζημίωση

5.2.3.4 (9.4) Η «ιεραρχία των αποβλήτων» είναι: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση

Το τρίπτυχο μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση (Reduce, Reuse, Recycle) είναι στη σύγχρονη εποχή η εξέλιξη της ανακύκλωσης για την προστασία του περιβάλλοντος (Abdul-Rahman, and Wright, 2014). Ξεκινώντας από τη μείωση, ο καταναλωτής ενθαρρύνεται να αγοράσει μόνο ότι έχει πραγματικά ανάγκη και δέχεται ότι ο καλύτερος τρόπος για να μειωθούν τα απόβλητα είναι να μην τα δημιουργούμε. Εν συνεχεία έρχεται η επαναχρησιμοποίηση, σύμφωνα με την οποία συστήνεται η αγορά αγαθών από δεύτερο χέρι ή η απόκτηση υποκατάστατων με μικρότερο περιβαλλοντικό αποτύπωμα (για παράδειγμα που να αποτελούνται από ανακυκλωμένα υλικά). Τέλος η ανακύκλωση, υπενθυμίζει την σωστή απόρριψη των υλικών όταν αυτά δεν εξυπηρετούν πια τους σκοπούς τους. Και εδώ η πλειοψηφία των συμμετεχόντων συμφωνεί σε κάποιο βαθμό (τιμές 5-7) σε ποσοστό που υπερβαίνει το 87% (Εικόνα 29).

9.4 Η «ιεραρχία των αποβλήτων» είναι: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση
274 απαντήσεις

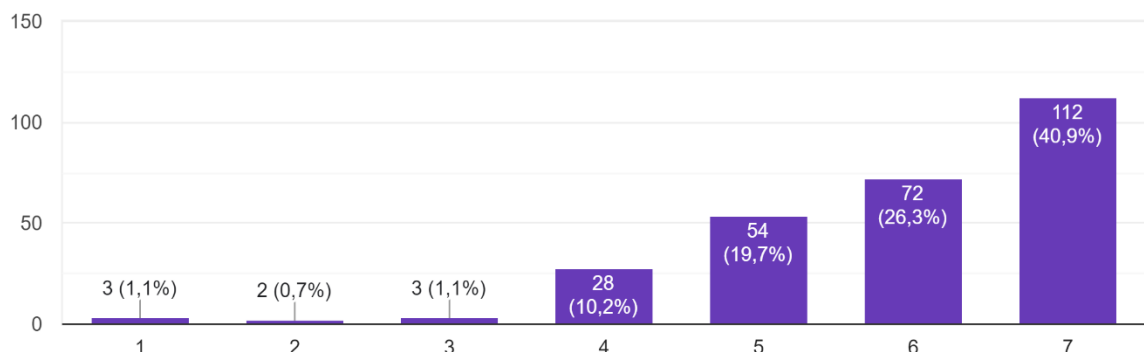

Εικόνα 29: (9.4) Η «ιεραρχία των αποβλήτων» είναι: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση

5.2.3.5 (9.5) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων

Σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης, έρχεται η παραδοχή σε ποσοστό και πάλι σχεδόν 87% (συμφωνεί σε κάποιο βαθμό - τιμές 5-7) ότι η πρόληψη της δημιουργίας απορριμμάτων είναι και ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης και μείωσης των απορριμμάτων (Abdul-Rahman, and Wright, 2014). Ακόμη και οι μη ανακυκλωτές φαίνεται να συμφωνούν με αυτή την παραδοχή (Εικόνα 30).

9.5 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων
274 απαντήσεις

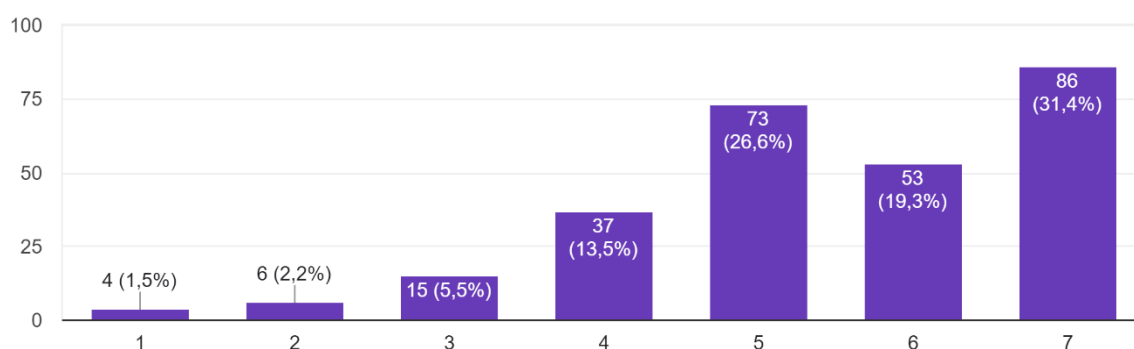
Εικόνα 30: (9.5) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων

5.2.3.6 (9.6) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η αποφυγή προϊόντων με υπερβολική συσκευασία

Στην περίπτωση της 9.6 οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι η αποφυγή των προϊόντων με υπερβολική συσκευασία είναι μια πρακτική που βοηθά στη μείωση των οικιακών απορριμμάτων. Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσης, αυτός ο τρόπος σκέψης απαντάται κυρίως στη μελέτη της απόρριψης τροφής (food waste) και στοχεύει στο να παρακινήσει τα νοικοκυριά να καταναλώνουν όπου είναι εφικτό χύμα τροφές και να επιλέγουν προϊόντα τα οποία είναι σε συσκευασίες φιλικότερες προς το περιβάλλον αποφεύγοντας κυρίως τις πλαστικές συσκευασίες που δεν είναι ανακυκλώσιμες (βλ., Williams et al., 2020; Ten Brink et al., 2018). Το 77,3% των ερωτηθέντων συμφωνούν σε κάποιο βαθμό με αυτή την άποψη/ θέση. Το αντιλαμβανόμενο κέρδος από την μείωση ή και εξάλειψη μιας συνήθειας έχει θετικό αντίκτυπο στην στάση των νοικοκυριών.

9.6 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η αποφυγή προϊόντων με υπερβολική συσκευασία·

274 απαντήσεις

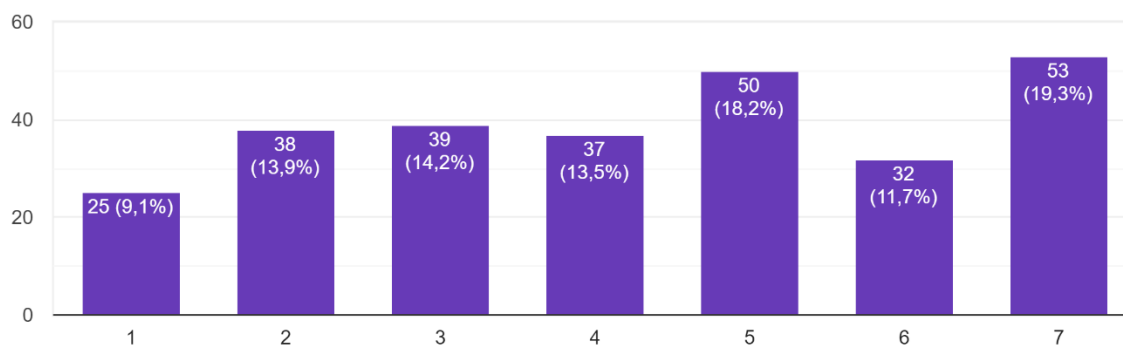
Εικόνα 31: (9.6) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η αποφυγή προϊόντων με υπερβολική συσκευασία

5.2.3.7 (9.7) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: κατανάλωση λιγότερων προϊόντων

Ομοίως και σε αυτή την ερώτηση η κατανάλωση λιγότερων προϊόντων γίνεται αντιληπτή ως ορθή συμπεριφορά για την μείωση των απορριμμάτων (Abdul-Rahman, and Wright, 2014), με τη διαφορά ότι σε αυτή την ερώτηση οι απαντήσεις είναι πιο κοντά στα ποσοστά κατανομής ανάμεσα στις διαφορετικές τιμές διαβάθμισης. Στο δίπολο συμφωνούντων και διαφωνούντων (5-7 και 1-3 αντίστοιχα) τα συνολικά ποσοστά

διαμορφώνονται στο 49,2% και 37,2% αντίστοιχα με ένα 13,5% να μένει ουδέτερο. Αυτό ίσως εξηγείται από την ψυχολογική σχέση του ατόμου με την κατανάλωση ως μια ένδειξη ευρωστίας και μια έκφραση κοινωνικής θέσης. Έτσι τα νοικοκυριά είναι πιο διστακτικά στο να εγκαταλείψουν τις παγιωμένες καταναλωτικές τους συνήθειες αλλά πιο θετικά στο να τις περιορίσουν. Ίσως θα μπορούσε να λεχθεί ότι μέσα από τη συμμετοχή στην ανακύκλωση, τα νοικοκυριά εκλογικεύουν και «συγχωρούν» τις υπερκαταναλωτικές συνήθειες της εποχής που δημιουργούν το πρόβλημα όμως σε πρώτο πλάνο.

9.7 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: κατανάλωση λιγότερων προϊόντων
274 απαντήσεις

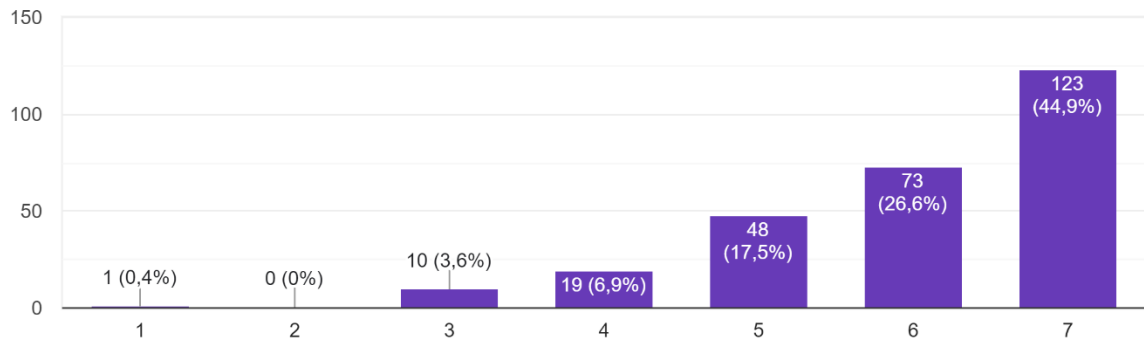

Εικόνα 32: (9.7) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: κατανάλωση λιγότερων προϊόντων

5.2.3.8 (9.8) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων

Στην περίπτωση της 9.8 επανερχόμαστε στο μοτίβο της 9.6 (βλ. 5.2.3.6) όπου και πάλι οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων των προϊόντων μια αποτελεσματική πρακτική που βοηθά στη μείωση των οικιακών απορριμμάτων με το 89% να συμφωνεί με αυτή τη θέση (τιμές μεταξύ 5-7) (Εικόνα 33). Και εδώ μπορεί να λεχθεί ότι η εναλλακτική χρήση αντικειμένων που μπορεί να τους δώσει νέα θέση στο νοικοκυριό και να παρατείνει τη διάρκεια ζωής τους, αποτελεί πρακτική ιδιαίτερα προσφιλή (για παράδειγμα μια παλιά πετσέτα μπορεί να γίνει πανί καθαρισμού, ένα βάζο από τρόφιμο που έχει καταναλωθεί μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί για την αποθήκευση χύμα τροφίμων ή άλλων ειδών κ.λπ.).

9.8 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων
274 απαντήσεις

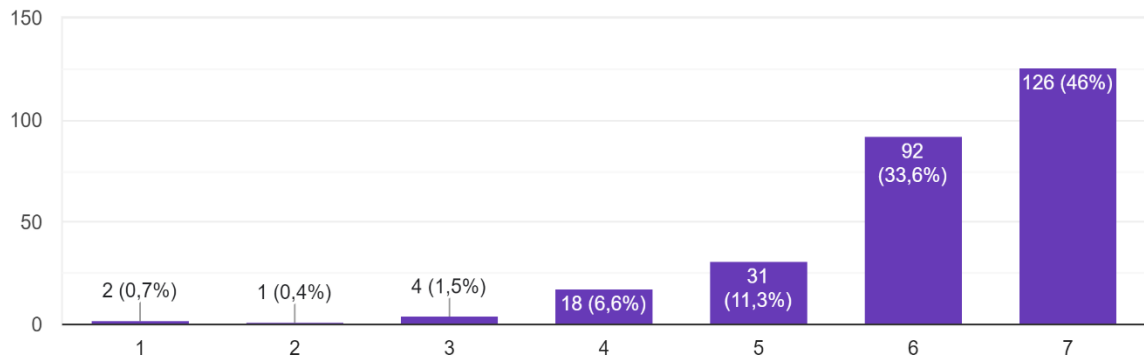
Εικόνα 33: (9.8) Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων

5.2.3.9 (9.9) Η δραστηριότητα της ανακύκλωσης σχετίζεται με το ενδιαφέρον μου για τη δικιά μου ευημερία μου αλλά και των άλλων ανθρώπων

Στην ερώτηση 9.9, όπως φαίνεται και στην εικόνα 34, είναι φανερό και πάλι ότι τα νοικοκυριά αντιλαμβάνονται την ανακύκλωση ως μια πράξη με ηθικές και αλtruιστικές προεκτάσεις, που στοχεύει στην προστασία και στην ευημερία του νοικοκυριού και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου (90,9% συμφωνούν σε κάποιο βαθμό). Οι διαφωνούντες με τη στάση αυτή συγκεντρώνονται στο ποσοστό του 2,6% (τιμές μεταξύ 1-3) το οποίο δείχνει ότι ακόμη και τα άτομα που δεν ανακυκλώνουν και δεν έχουν σκοπό να ανακυκλώσουν, αντιλαμβάνονται το ορθό και ηθικό σκέλος της δράσης (Εικόνα 34).

9.9 Η δραστηριότητα της ανακύκλωσης σχετίζεται με το ενδιαφέρον μου για τη δικιά μου ευημερία μου αλλά και των άλλων ανθρώπων

274 απαντήσεις

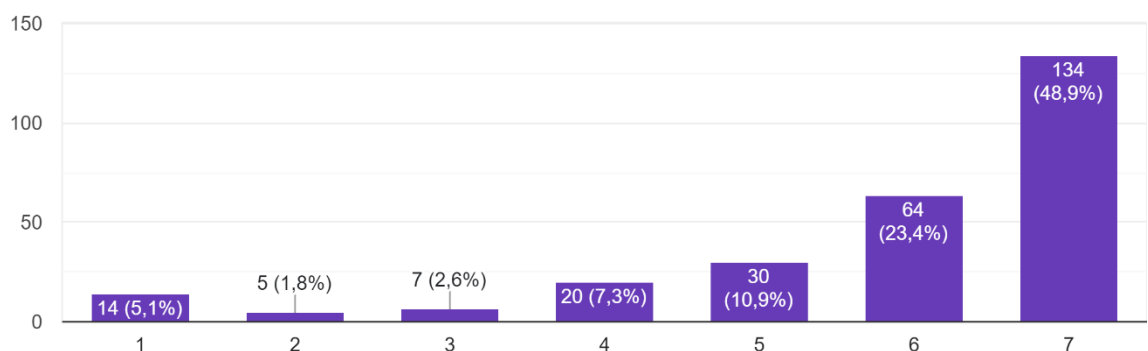
Εικόνα 34: (9.9) Η δραστηριότητα της ανακύκλωσης σχετίζεται με το ενδιαφέρον μου για τη δικιά μου ευημερία μου αλλά και των άλλων ανθρώπων

5.2.3.10 (9.10) Πιστεύω στον κανόνα «κάνε στους άλλους» αυτό που θέλεις να σου κάνουν»

Προχωρώντας ένα βήμα πιο βαθιά στη διερεύνηση των ηθικών και αλτρουιστικών μοτίβων συμπεριφοράς σε ποσοστό 83,2% οι συμμετέχοντες απάντησαν ότι συμφωνούν με τον κανόνα που θέλει τη συμπεριφορά την οποία το άτομο επιδεικνύει στους άλλους να είναι και αυτή την οποία το άτομο θα ήθελε να εισπράξει από αυτούς. Στα πλαίσια της ανταποδοτικότητας, η ανακύκλωση είναι ένας τρόπος καλής συμπεριφοράς προς το περιβάλλον και την κοινωνία.

9.10 Πιστεύω στον κανόνα «κάνε στους άλλους» αυτό που θέλεις να σου κάνουν»

274 απαντήσεις

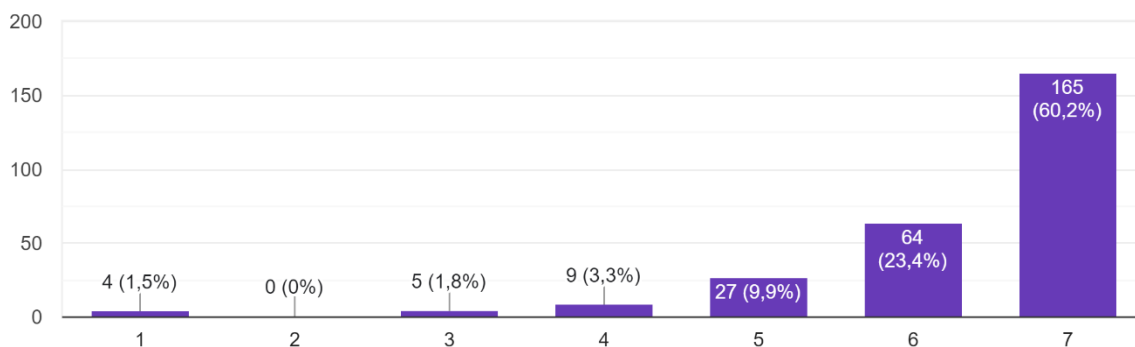

5.2.3.11 (9.11) Τα πανεπιστήμια πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους

Σε αυτή την ερώτηση και δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα, φαίνεται (βλ. Εικόνα 4, 5.1.4) να προέρχονται στην συντριπτική τους πλειοψηφία από την τριτοβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης σε ποσοστό 75.2% σωρευτικά, είναι εύλογο το γεγονός ότι στηρίζουν τη θέση ότι πανεπιστήμια οφείλουν να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους με σκοπό την καλλιέργεια ευσυνειδησίας και φιλοπεριβαλλοντισμού στα άτομα.

Το ποσοστό που συμφωνεί σε κάποιο βαθμό ανέρχεται στο 93,5% επιβεβαιώνοντας την αναφορά σε προηγούμενη ενότητα του κεφαλαίου ότι τα άτομα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο είναι πιο πιθανό να συμμετέχουν στην ανακύκλωση και άρα στην παραδοχή ότι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο είναι θετικός παράγοντας στην στάση υπέρ της δράσης (βλ., Arbués and Villanúa, 2016; Starr and Nicolson, 2015).

9.11 Τα πανεπιστήμια πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους
274 απαντήσεις

Εικόνα 36: (9.11) Τα πανεπιστήμια πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους

5.2.4 Ερώτηση 10: Για ένα σοβαρό κοινωνικό θέμα όπως η ανακύκλωση, ποιους εμπιστεύεσθε για την πληροφόρησή σας;

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 5.1.4 του κεφαλαίου, το μορφωτικό επίπεδο του ατόμου συνδέεται άμεσα με τον τρόπο που επιλέγει να λάβει πληροφορίες και ενημέρωση επί

των θεμάτων που άπτονται περιβαλλοντικής σημασίας και όχι μόνον (βλ. Ebreo and Vining, 2000; Vining and Ebreo, 1992; Vining and Ebreo, 1990). Οι υποερωτήσεις 10.1-10.7 εξετάζουν την εμπιστοσύνη των νοικοκυριών σε μια σειρά μέσων παροχής και διάχυσης πληροφοριών τα οποία περιλαμβάνουν τις εξής κατηγορίες οι οποίες παρατίθενται κατηγοριοποιημένες με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων (Εικόνες 37-43):

- (10.3) Επιστήμονες/ Πανεπιστημιακούς/Ερευνητές (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 93,8%)
- (10.4) Οικογένεια και φίλους (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 61,4%)
- (10.2) Δήμους, Δημόσιους οργανισμούς & Υπουργεία (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 57,6%)
- (10.7) Τοπικές Επιχειρήσεις (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 45,6%)
- (10.1) Δημοσιογράφους- Μέσα μαζικής Ενημέρωσης (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 28,8%)
- (10.6) Πολυεθνικές επιχειρήσεις (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 24,8%)
και
- (10.5) Πολιτικά πρόσωπα (*Συμφωνώ λίγο – Συμφωνώ απόλυτα* – σύνολο: 13,9%)

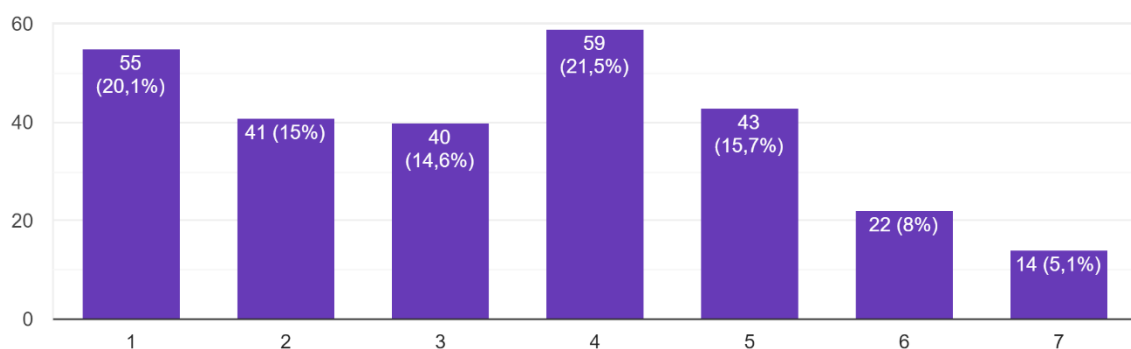
Σύμφωνα με τα παραπάνω αποτελέσματα οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται ως ασφαλείς και έγκυρες τις πληροφορίες που λαμβάνουν από την επιστημονική κοινότητα οι οποίες προέρχονται από στοιχεία και επίσημες στατιστικές και είναι ανοιχτά και διαφανή όσον αφορά την επιστημονική τους εγκυρότητα (Van Der Bles et al., 2020). Ίσως η εμπιστοσύνη αυτή να είναι και απόρροια της σύνδεσης των ατόμων με την επιστημονική κοινότητα κατά την περίοδο της πανδημίας (COVID-19 μεταξύ 2020-2022) η οποία αποτέλεσε έναυσμα για το ευρύ κοινό να αξιοποιήσει τις πληροφορίες που οι επιστήμονες διοχετεύουν. Σε δεύτερη θέση έρχεται η οικογένεια και το οικείο περιβάλλον του ατόμου, το οποίο μπορεί μεν να είναι λιγότερο διαπιστευμένο από τη επιστημονική κοινότητα, είναι όμως μια ισχυρή σφαίρα επιρροής σε θέματα που άπτονται των συνηθειών κατανάλωσης (Tu and Yang, 2019) και μοιράζονται κοινές εμπειρίες που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις τους (Goldberg et al., 2020).

Στην τρίτη θέση έρχονται οι μονάδες τοπικής, περιφερειακής και κρατικής διοίκησης. Απορρέουσες από την δημοκρατική διαδικασία, οι μονάδες αυτές αναμένεται να παρέχουν στους κατοίκους μιας πόλης/χώρας ορθές και ακριβείς πληροφορίες για όλους τους τομείς

που αφορούν τη ζωή στην πόλη (Ismagilova et al., 2019). Στην αμέσως επόμενη θέση έρχονται οι τοπικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το περιοδικό Forbes² σε μελέτη που διεξήχθη το 2017 με θέμα την εταιρική κοινωνική ευθύνη το 92% των συμμετεχόντων ήταν πιο πιθανό να εμπιστευτεί μια εταιρεία που υποστηρίζει κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα. Δεδομένου ότι οι πολυεθνικές έχουν ιστορικό παραποίησης της εικόνας με τη μέθοδο greenwashing είναι εύλογο το ότι οι μικρότερες τοπικές επιχειρήσεις βρίσκονται σε υψηλότερη θέση στην εμπιστοσύνη του δείγματος της παρούσης. Η μέθοδος greenwashing στοχεύει στην χρήση παραπλανητικού μάρκετινγκ για να πείσει το καταναλωτικό κοινό ότι τα προϊόντα της και οι στόχοι της είναι εναρμονισμένα με φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές (κάτι το οποίο δεν ισχύει, τουλάχιστον όχι στο βαθμό που υποστηρίζουν) (Tarabieh, 2021; Torelli et al., 2020; Guo et al., 2018).

10.1 Δημοσιογράφους- Μέσα μαζικής Ενημέρωσης

274 απαντήσεις

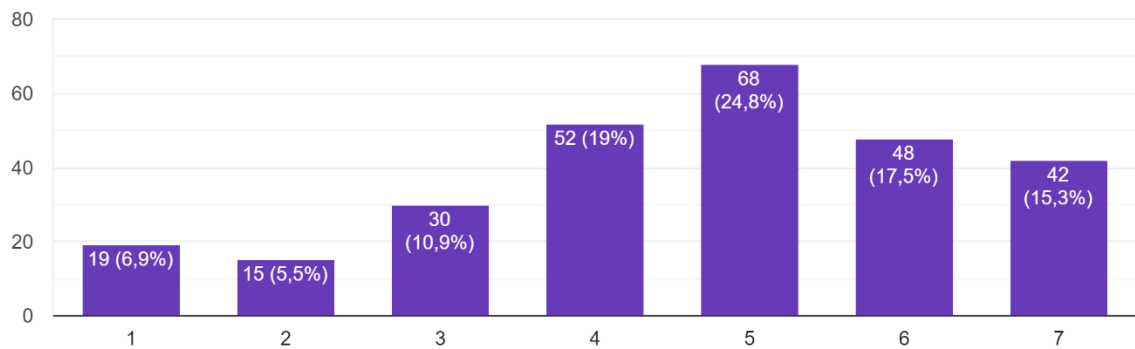

Εικόνα 37 (10.1) Δημοσιογράφους- Μέσα μαζικής Ενημέρωσης

² <https://www.forbes.com/sites/forbesnycouncil/2018/11/21/do-customers-really-care-about-your-environmental-impact/>

10.2 Δήμους, Δημόσιους οργανισμούς & Υπουργεία

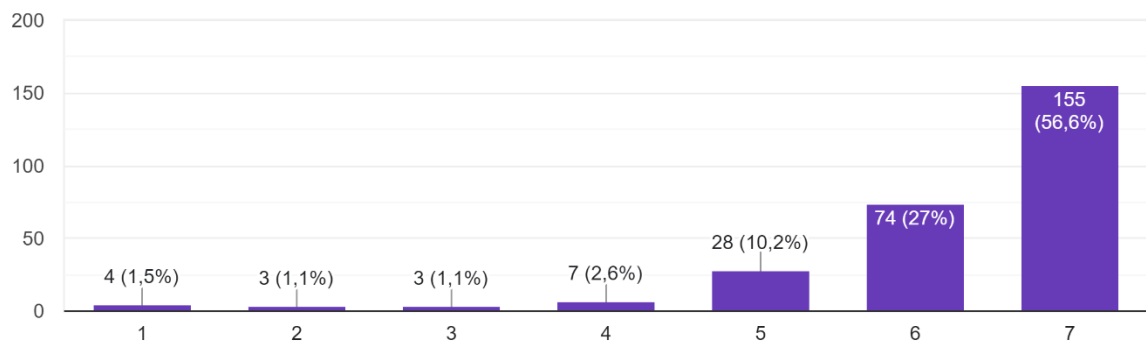
274 απαντήσεις

Εικόνα 38: (10.2) Δήμους, Δημόσιους οργανισμούς & Υπουργεία

10.3 Επιστήμονες/ Πανεπιστημιακούς/Ερευνητές

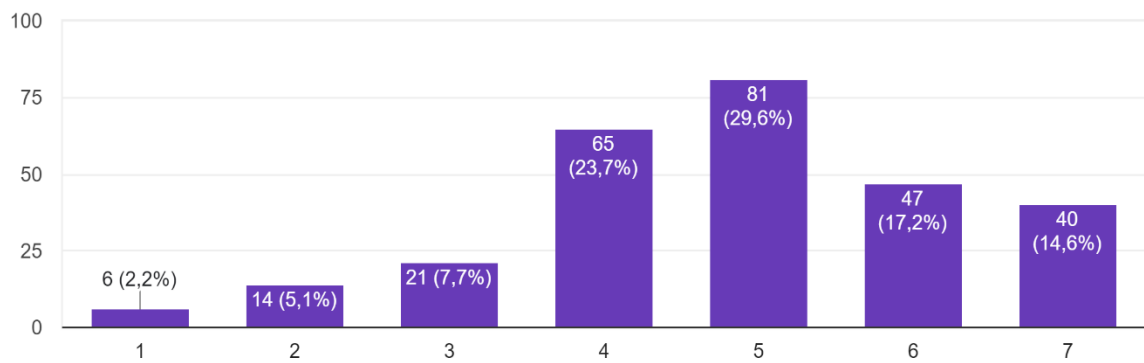
274 απαντήσεις

Εικόνα 39: (10.3) Επιστήμονες/ Πανεπιστημιακούς/Ερευνητές

10.4 Οικογένεια και φίλους

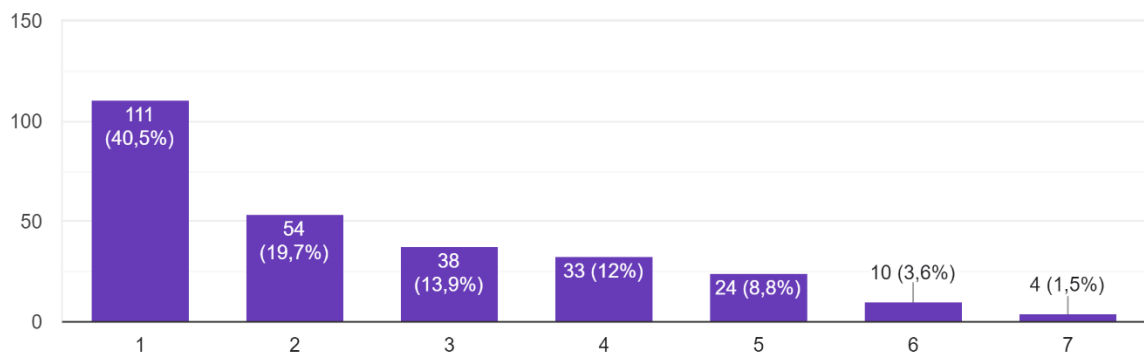
274 απαντήσεις

Εικόνα 40: (10.4) Οικογένεια και φίλους

10.5 Πολιτικούς

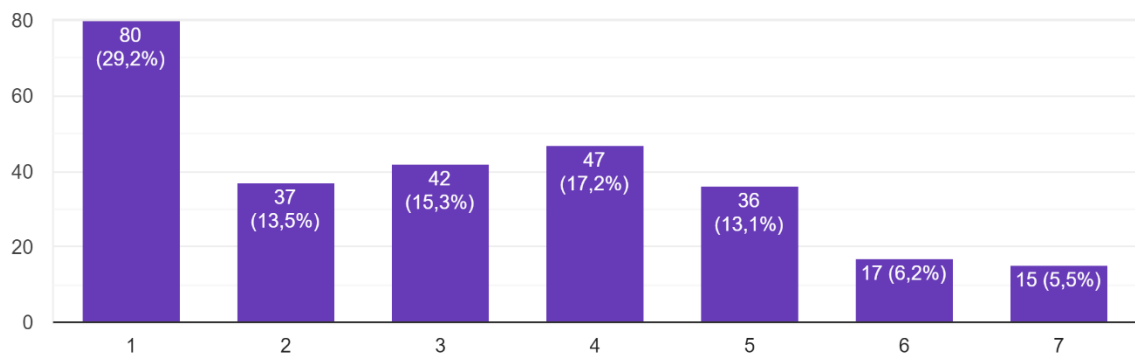
274 απαντήσεις

Εικόνα 41: (10.5) Πολιτικούς

10.6 Πολυεθνικές επιχειρήσεις

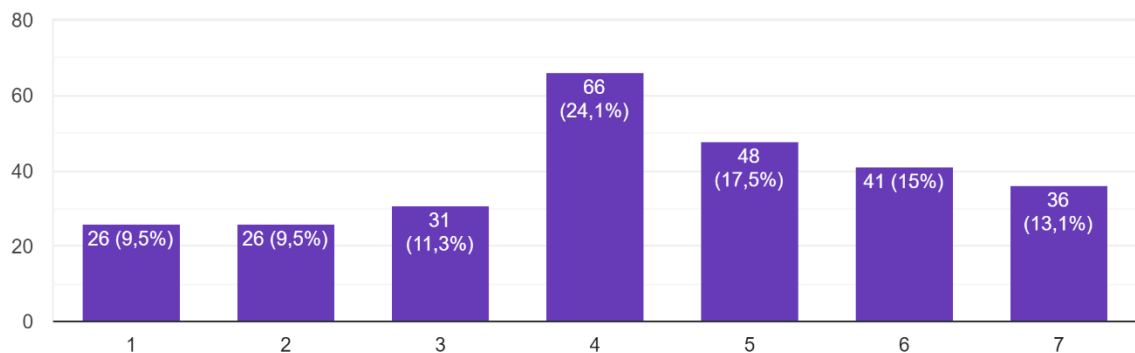
274 απαντήσεις

Εικόνα 42: (10.6) Πολυεθνικές επιχειρήσεις

10.7 Τοπικές Επιχειρήσεις

274 απαντήσεις

Εικόνα 43: (10.7) Τοπικές Επιχειρήσεις

5.3 Αποτελέσματα διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης

Σκοπός αυτού του τύπου ανάλυσης (exploratory factor analysis) είναι να βοηθήσει τον ερευνητή, μέσα σε ένα σύνολο μεταβλητών οι οποίες δεν συσχετίζονται κατά βάση, να αναδείξει συσχετισμούς ώστε να οδηγηθεί σε πληρέστερη κατανόηση των αποτελεσμάτων της έρευνας (Goretzko et al., 2021). Η τεχνική αυτή βοήθησε να μειωθούν τα δεδομένα που ελήφθησαν από το σύνολο των συμμετεχόντων (N= 274) σε ένα πίνακα που παρουσιάζει τις μεταβλητές συνοπτικά (Table 2). Στον πίνακα 2 φαίνεται το σύνολο των μεταβλητών

κωδικοποιημένες σε κατηγορίες F1-F11 οι οποίες εκφράζουν ομαδοποιημένες τις θεματικές/ παράγοντες (factor) στις οποίες εμπίπτουν οι επιμέρους ερωτήσεις (construct-items). Ο δείκτης Factorloading δείχνει πόσο ένας παράγοντας εξηγεί μια μεταβλητή και εξετάζεται για να αποφανθεί ο ερευνητής ποιοι παράγοντες έχουν μεγαλύτερη επιρροή στη κάθε μεταβλητή με τις τιμές από -1 έως 1 να δείχνουν ότι ο παράγοντας επηρεάζει έντονα τη μεταβλητή. Τιμές κοντά στο 0 φανερώνουν ασθενή επιρροή του παράγοντα στη μεταβλητή. Όπως φαίνεται στον πίνακα 2 όλες οι τιμές είναι κοντά στο 1 και άρα επηρεάζουν τους παράγοντες.

5.3.1 Factorloading

- F1: Προστασία του Περιβάλλοντος → το δημόσιο σύστημα υγείας (0,744), η ανακύκλωση στο σπίτι (0,722), η εκπαίδευση (0,693), η αντιμετώπιση της παρανομίας (0,683) και τα οικονομικά (0,673) παρουσιάζουν ισχυρή θετική σχέση με τον F1, επομένως αυτοί ο παράγοντες περιγράφουν την στάση τους προς τον παράγοντα με ακρίβεια.
- F2: Η οικονομία της χώρας → οι χαμηλοί μισθοί (0,862) και η ανεργία (0,920) παρουσιάζουν ισχυρή θετική σχέση με τον F2, επομένως αυτοί ο παράγοντες περιγράφουν την στάση τους προς τον παράγοντα με ακρίβεια.
- F3: Συμπεριφορά του νοικοκυριού → ο χρόνος (0,711), η συμμετοχή στην ανακύκλωση (0,727), η παραίνεση στον περίγυρο (0,732), η κοινή στάση στο σπίτι και στις διακοπές (0,704), και η ανακύκλωση με στόχο την προστασία (0,739) παρουσιάζουν ισχυρή θετική σχέση με τον F3, επομένως αυτοί ο παράγοντες περιγράφουν την στάση τους προς τον παράγοντα με ακρίβεια. Η κοινή στάση στο σπίτι και στη δουλειά (0,569) και η αποποίηση της ευθύνης για τη ρύπανση (0,62) παρουσιάζουν λιγότερο ισχυρή θέση μολαταύτα, και αυτοί οι παράγοντες περιγράφουν την στάση τους προς τον παράγοντα με ακρίβεια.
- F4: Ανταμοιβή → τα οικονομικά κίνητρα (0,714) και η προτροπή μέσω οικονομικών κινήτρων αποτελούν ισχυρούς παράγοντες διαμόρφωσης στάσης υπέρ της ανακύκλωσης. Η μίμηση (0,593) είναι λιγότερο ισχυρό κίνητρο για την ανακύκλωση.
- F5: Πολιτικές → ο ρόλος των επιχειρήσεων, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κυβέρνησης (0,69) είναι ισχυρός παράγοντας προτροπής υιοθέτησης θετικής στάσης υπέρ της ανακύκλωσης.

- F6: Διαχείριση → οι κακή κατάσταση των κάδων (0,525) δεν αποτελεί ισχυρό κίνητρο αποτροπής από την ανακύκλωση.

5.3.2 Μέση τιμή και τυπική απόκλιση

Η τυπική απόκλιση (Standard Deviation) (σ ή SD) είναι ένα μέτρο του πόσο διασκορπισμένα είναι τα δεδομένα σε σχέση με τον μέσο όρο (Mean) τους (Hinton et al., 2014; Field, 2013). Χαμηλή τυπική απόκλιση σημαίνει ότι τα δεδομένα συγκεντρώνονται γύρω από τη μέση τιμή ενώ υψηλή τυπική απόκλιση υποδηλώνει ότι τα δεδομένα είναι πιο διασκορπισμένα γύρω από τη μέση τιμή. Εδώ (Table 2, Table 5) η SD δεν κυμαίνεται σε περιοχές $\pm 2SD$ και άρα αντιπροσωπεύει μετρήσεις που είναι πιο κοντά στην πραγματική τιμή.

5.3.3 Ποσοστό Διακύμανσης Variance

Το ποσοστό διακύμανσης (% Variance) εκφράζει τη μεταβλητότητα στα δεδομένα που εξηγείται από κάθε παράγοντα και μπορεί να κυμαίνονται από 0 (0%) έως 1 (100%). Όσο πιο μεγάλη η τιμή, τόσο ο παράγοντας εξηγεί περισσότερο τη μεταβλητότητα και άρα τόσο πιο σημαντικός (Hinton et al., 2014; Field, 2013).

Οι σημαντικότεροι παράγοντες είναι οι F1 και F3, ακολουθούνται από τους F4, F2, F5 και ο λιγότερο σημαντικός είναι ο F6 (Table 2).

5.3.4 Cronbach's Alpha

Ο δείκτης αυτός είναι μέτρο εσωτερικής μεταξύ των στοιχείων της κάθε ομάδας (F) και είναι μέτρο αξιοπιστίας. Χρησιμοποιείται σε έρευνες Likert για να ελεγχθεί αν οι πολλαπλές ερωτήσεις αυτές είναι αξιόπιστες. Οι μεταβλητές που ελέγχονται είναι συνήθως αυτές που είναι δύσκολα ποσοτικοποιήσιμες στην πραγματικότητα (Lavrakas et al., 2019; Tavakol and Dennick, 2011). Στην παρούσα οι F1, F7 και F10 έχουν μεγαλύτερη αξιοπιστία από τις υπόλοιπες (Table 2).

Cronbach's alpha	Internal consistency
$\alpha \geq 0.9$	Excellent
$0.9 > \alpha \geq 0.8$	Good
$0.8 > \alpha \geq 0.7$	Acceptable
$0.7 > \alpha \geq 0.6$	Questionable
$0.6 > \alpha \geq 0.5$	Poor
$0.5 > \alpha$	Unacceptable

Εικόνα 44: Τιμές Cronbach's Alpha

Table 2. Results of exploratory factor analysis (N = 274).

Code	Name of factor	Name of construct-items	Factorloading	Mean	SD	Eigenvalue	Variance (%)	Goodness-of-fitmeasures			Cronbach's alpha
F1	Environmental protection	A1 Improving the public health system	0,744	6,263	1,134	3,374	48,205	χ^2 :658,098	df:21	p:0,000	0,818
		A2 Improvement of the educational system	0,693	6,475	0,999						
		A3 Household waste recycling and environmental protection	0,722	5,876	1,275						
		A4 Dealing with illegal activities	0,683	5,989	1,172						
		A5 Proper management of public finances	0,673	6,161	1,088						
F2	Country economy	A7 Low wages	0,862	6,580	0,827	1,093	15,617				
		A6 Unemployment and the development of the economy in the country	0,920	6,431	0,850						
F3	Behaviour	B1 I do not have time	0,711	2,412	1,744	3,526	27,122	χ^2 :1120,174	df:78	p:0,000	0,560
		B2 I believe that the pollution of the environment is mainly caused by the big multinational companies	0,620	2,277	1,663						
		B3 I participate in activities related to recycling	0,727	5,405	1,604						
		B4 I promote household waste recycling to my friends, family and peers	0,732	5,478	1,558						
		B5 My behaviour is the same as at home	0,569	5,606	1,652						
		B6 I participate in recycling on my vacation	0,704	5,252	1,837						
		B8 I believe that this way the environment will be protected	0,739	6,383	1,137						
F4	Compensation	B7 I recycle because other people do	0,593	3,066	1,817	2,201	16,928				
		B9 I would be more interested if I received a compensation	0,714	4,329	2,278						
		B10 I would try to organize other fellow citizens if I received a compensation	0,742	4,376	2,116						
F5	Policies	B11 Businesses, local government and governments in Greece,	0,690	4,975	1,922	1,271	9,780				
F6	Network management	B13 The network and management of collection points (bins) non-functional	0,525	4,595	1,714	1,150	8,845				
F7	Prevention	C2 One way to protect the environment	0,569	5,818	1,410	3,577	32,514	χ^2 :592,285	df:55	p:0,000	0,747
		C4 The "waste hierarchy" is: reduce, reuse, recycle	0,715	5,975	1,253						
		C5 Prevention of waste generation	0,668	5,891	1,224						

		C6	Avoid over-packaged products;	0,616	5,453	1,427					
		C8	Reuse or find new uses	0,679	6,007	1,152					
		C9	My interest in my own well-being and that of other people	0,731	6,120	1,094					
		C11	Environmental issues in their curricula	0,563	6,310	1,127					
F8	Consumption of fewer products	C7	Consumption of fewer products	0,635	4,303	1,957	1,211	11,012			
		C1	Greater consistency in recycling household waste at home	0,580	5,106	1,517	1,029	9,359			
F9	Consistency	C10	I believe in the rule "do unto others" as you would have them do unto you	0,685	5,829	1,634					
		D1	Journalists - Mass Media Municipalities,	0,763	3,423	1,780	3,267	46,672	χ^2 :618,526	df:21	p:0,000
		D2	Public organizations & Ministries	0,693	4,631	1,701					0,807
F10	Firms	D4	Family and friends	0,569	4,832	1,445					
		D5	Politicians	0,789	2,456	1,601					
		D6	Multinational firms	0,796	3,120	1,853					
		D7	Local firms	0,705	4,281	1,799					
F11	Scientists	D3	Scientists/Academics/Researchers	0,832	6,263	1,160	1,051	51,11			

5.3.5 Pearson Correlations Between the Constructs – Επαλήθευση των ερευνητικών υποθέσεων

Η συσχέτιση Pearson υπολογίζει τη συνάφεια μεταξύ αριθμητικών διμεταβλητών χρησιμοποιώντας τον τύπο του δείκτη συνάφειας Pearson r ως προεπιλογή ο οποίος μετρά την ισχύ και την κατεύθυνση των γραμμικών σχέσεων μεταξύ ζευγών συνεχών μεταβλητών. Η συσχέτιση λοιπόν, αξιολογεί εάν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για μια γραμμική σχέση μεταξύ των ίδιων ζευγών μεταβλητών στον πληθυσμό, που αντιπροσωπεύεται από έναν συντελεστή συσχέτισης πληθυσμού, ρ (Deng et al., 2021). Όσο πιο κοντά στο $p < 0,05$ τόσο πιο ισχυρή η στατιστική σημαντικότητα της σχέσης μεταξύ των μεταβλητών. Επομένως σύμφωνα με τις τιμές του πίνακα από κάτω (Table 3) θα εξεταστεί πώς απαντώνται οι αρχικές ερευνητικές υποθέσεις.

Table 3. Pearson Correlations Between the Constructs

	Code	F1	F2	F4	F5	F6	F7	F8	F9	F10	F11	F3
Environmental protection	F1	1										
Country economy	F2	0,482**	1									
Compensation	F4	0,008	-0,078	1								
Policies	F5	0,019	0,031	0,135*	1							
Network management	F6	0,021	-0,056	0,246**	-0,092	1						
Prevention	F7	0,388**	0,142*	0,09	0,103	0,125*	1					
Consumption of fewer products	F8	0,098	0,003	0,136*	0,142*	0,184**	0,332**	1				
Consistency	F9	0,206**	0,173**	0,157**	0,071	0,026	0,307**	0,075	1			
Firms	F10	0,096	0,006	0,173**	0,187**	0,022	0,224**	0,151*	0,185**	1		
Scientists	F11	0,269**	0,117	0,009	0,016	-0,077	0,388**	0,012	0,166**	0,263**	1	
Behaviour	F3	0,288**	0,078	0,105	0,120*	0,140*	0,478**	0,191**	0,168**	0,224**	0,250**	1

**Correlation is significant at 0,01, *Correlation is significant at 0,05

Υπόθεση 1'': Η ανακύκλωση ως συνήθεια των νοικοκυριών παραμένει σταθερή ανεξάρτητα από το χώρο δράσης (σπίτι, εργασία, διακοπές).

Αποτέλεσμα Y1: Η υπόθεση δεν εκτιμάται μέσω της σύγκρισης μεταβλητών καθότι όλες οι τιμές (σπίτι, εργασία, διακοπές) ανήκουν στην κατηγορία F3 (behaviour). **Μηδενική υπόθεση.**

Μολαταύτα, συγκρίνοντας τις απαντήσεις των απόλυτων απαντήσεων στις ερωτήσεις 8.3, 8.5 και 8.6 το 34,3% κάνουν ανακύκλωση ή σκοπεύουν να κάνουν ανακύκλωση στο μέλλον, το 41,6% ανακυκλώνει στο χώρο εργασίας και το 35,4% ανακυκλώνει στις διακοπές. Από αυτά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η στάση των νοικοκυριών είναι σταθερή με αποκλίσεις που μπορεί να εξηγούνται από την ευκολία και την προσβασιμότητα σε μεθόδους και χώρους ανακύκλωσης.

Υπόθεση 2'': Τα νοικοκυριά που έχουν λάβει γνώση/εκπαίδευση γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος αναλαμβάνουν δράση(εις) που ενισχύουν την προστασία του.

Αποτέλεσμα Y2: Δεν εντοπίζεται στατιστική σημαντικότητα στη συσχέτιση μεταξύ F7-F3- η γνώση/εκπαίδευση γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος ενισχύει τη στάση απέναντι στις δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. **Απορρίπτεται.**

Μολαταύτα, κοιτάζοντας τα αποτελέσματα στην ερώτηση αν η εκπαίδευση επί των περιβαλλοντικών θεμάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επιτακτική ανάγκη, βλέπουμε ότι αυτό ισχύει για το 60,2%. Άρα ενώ από την στατιστική σύγκριση δεν προκύπτει ισχυρή σχέση, εντούτοις μπορεί να λεχθεί ότι (σε συνδυασμό με το υψηλό μορφωτικό επίπεδο που παρουσιάζει το δείγμα - 75,2% κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών) η γνώση/εκπαίδευση είναι αυτά τα εφόδια που συμβαδίζουν με τη στάση των συμμετεχόντων που συμμετέχουν στην ανακύκλωση σε κάποιο βαθμό (71,9% συμμετέχουν ή σκοπεύουν να συμμετάσχουν – τιμές μεταξύ 5-7).

Υπόθεση 3'': Η μείωση της κατανάλωσης είναι αντιληπτή ως μέθοδος συμβολής στην προστασία του περιβάλλοντος.

Αποτέλεσμα Υ3: Δεν εντοπίζεται στατιστική σημαντικότητα στη συσχέτιση μεταξύ F8-F3- η μείωση της κατανάλωσης είναι αντιληπτή ως μέθοδος συμβολής στην προστασία του περιβάλλοντος. **Απορρίπτεται.**

Μολαταύτα, κοιτάζοντας τα αποτελέσματα, το 40,9% θεωρεί την πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων αποτελεσματική, το 44,9% συμφωνούν ότι η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων των προϊόντων μια αποτελεσματική πρακτική που βοηθά στη μείωση των οικιακών απορριμμάτων, ενώ το 19,3% θεωρεί ότι η μείωση της κατανάλωσης είναι το πιο αποτελεσματικό μέσο για την μείωση των απορριμμάτων (απαντήσεις 7= συμφωνώ απόλυτα). Αυτό δείχνει ότι οι διάφορες μορφές περιορισμού της κατανάλωσης γίνονται αντιληπτές ως επικουρικές στην προστασία του περιβάλλοντος. Δεν ήτο δυνατόν παρόλα ταύτα να προσδιοριστεί αν η αντίληψη αυτή επηρεάζει την πρόθεση ή τη στάση.

Υπόθεση 4^η: Η αντίληψη ότι η ανακύκλωση είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος επηρεάζει τη στάση των νοικοκυριών.

Αποτέλεσμα Υ4: Δεν εντοπίζεται στατιστική σημαντικότητα στη συσχέτιση μεταξύ F3-F1- Η στάση απέναντι στην ανακύκλωση επηρεάζεται θετικά από την αντιλαμβανόμενη ηθική υποχρέωση για την προστασία του περιβάλλοντος από τα νοικοκυριά. **Απορρίπτεται.**

Και σε αυτή την υπόθεση πρέπει να αναφερθεί ότι ενώ δεν εντοπίζεται στατιστική σημαντικότητα στη συσχέτιση μεταξύ της ομάδας Prevention και του Behaviour, εντούτοις, σε ότι αφορά τα ηθικά και αλτρουιστικά κίνητρα, η ευημερία σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο παρακινεί το 46% να ανακυκλώνει (ερώτηση 9.9) και η ορθολογική συμπεριφορά το 48,9% (ερώτηση 9.10).

Υπόθεση 5^η: Τα ανταποδοτικά οικονομικά κίνητρα επηρεάζουν θετικά τη στάση υπέρ της ανακύκλωσης.

Αποτέλεσμα Υ5: Δεν εντοπίζεται στατιστική σημαντικότητα στη συσχέτιση μεταξύ F3-F4 - τα ανταποδοτικά οικονομικά κίνητρα επηρεάζουν θετικά τη στάση υπέρ της ανακύκλωσης. **Απορρίπτεται.**

Όπως έδειξαν και οι απαντήσεις στις ερωτήσεις 8.9 και 8.10 τα οικονομικά ανταποδοτικά κίνητρα δεν είναι κίνητρο για τη συμμετοχή στην ανακύκλωση για το 19,7%,

ενώ το 27% θα συμμετείχε (ή θα συνέχιζε τη συμμετοχή) αν αυτά υπήρχαν. Σε γενικές γραμμές μπορεί να λεχθεί ότι τα νοικοκυριά που έλαβαν μέρος στη μελέτη δεν περιμένουν οικονομικό όφελος από την ανακύκλωση σαν κίνητρο και ίσως αυτό να εξηγείται από την κοινωνικό οικονομική τους θέση (η πλειοψηφία ανήκει στη μεσαία τάξη) .

5.3.6 Πολλαπλή παλινδρόμηση (Multiple Regression)

Η πολλαπλή παλινδρόμηση χρησιμοποιείται στην πρόβλεψη της σύνδεσης μιας εξαρτημένης μεταβλητής με δύο ή παραπάνω ανεξάρτητες μεταβλητές. Παρακάτω στον πίνακα Table 4 βλέπουμε το δείκτη πολλαπλής συνάφειας («R»), τον συντελεστή προσδιορισμού R^2 για το δείγμα («R Square», δηλ. το ποσοστό της διασποράς των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής που εξηγείται από την επίδραση των ανεξάρτητων), την εκτίμηση του συντελεστή R^2 για τον πληθυσμό («Adjusted R Square») και το τυπικό σφάλμα της εκτίμησης αυτής («Std. Error of the Estimate») (Κοντουδάκης και λοιποί, 2015).

Table 4. Model showing multiple regression

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0,519a	0,269	0,247	0,65667

Notes: A Predictors: (Constant), F11, F8, F5, F9, F6, F1, F10, F7

Στην έρευνα αυτή το $R= 0,519$ υποδεικνύει ένα καλό επίπεδο πρόβλεψης. Το R^2 έχει τιμή 0.269 δηλαδή οι ανεξάρτητες μεταβλητές εξηγούν το 24,7% της μεταβλητότητας της εξαρτημένης μας μεταβλητής.

5.3.7 Ανάλυση Διακύμανσης (Analysis of Variance, ANOVA)

Χρησιμοποιούμε ANOVA για να ελέγξουμε τη στατιστικής σημαντικότητα μεταξύ των διαφορών των μέσων όρων (means) μεταξύ περισσότερων από δύο ομάδων αλλά και την αλληλεπίδραση δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων μεταβλητών (κατηγοριών F) πάνω στην εξαρτημένη (αριθμητική) μεταβλητή (Ντέκας, 2018). Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας (Sig.) όταν λαμβάνει τιμές ίσες ή μικρότερες από 0,05 τότε τα αποτελέσματα θεωρούνται στατιστικώς σημαντικά ($p < 0,05$). Με άλλα λόγια οι διαφορές μεταξύ των συχνοτήτων των παραγόντων είναι συστηματικές και άρα δεν είναι απόρροια της διακύμανσης τυχαίων δειγμάτων.

Εδώ το $p = 0,00$ και άρα τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά. Ακόμη, όπως φαίνεται και στον πίνακα από κάτω (Table 5) η SD δεν κυμαίνεται σε περιοχές $\pm 2SD$ και άρα αντιπροσωπεύει μετρήσεις που είναι πιο κοντά στην πραγματική τιμή.

Table 5. One-Way Analysis of Variance (ANOVA)

		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.
F3	Behaviour	274	4,6861	0,75667	12,2	,000b
F1	Environmental protection	274	6,1526	0,83157		
F5	Policies	274	4,9745	1,92232		
F6	Network management	274	4,5949	1,71402		
F7	Prevention	274	5,9405	0,8232		
F8	Consumption of fewer products	274	4,3029	1,95729		
F9	Consistency	274	5,4672	1,13906		
F10	Firms	274	3,792	1,23277		
F11	Scientists	274	6,2628	1,15958		

a Dependent Variable: F3

b Predictors: (Constant), F11, F8, F5, F9, F6, F1, F10, F7

5.3.8 Coefficients

Ο παρακάτω πίνακας (Table 6) παρουσιάζει τους συντελεστές παλινδρόμησης διαχωρισμένους σε μη προσαρμοσμένους (B) και σε προσαρμοσμένους (Beta) για την κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή. Σύμφωνα με τη στήλη Sig. μπορούμε να εντοπίσουμε ποιοι συντελεστές είναι στατιστικώς σημαντικοί, δηλαδή ποιες ανεξάρτητες μεταβλητές συμβάλλουν σημαντικά στην πρόβλεψη της εξαρτημένης. Υπενθυμίζεται ότι όταν λαμβάνει τιμές ίσες ή μικρότερες από 0,05 τότε τα αποτελέσματα θεωρούνται στατιστικώς σημαντικά ($p < 0,05$), με τις F1 και F7 να είναι υψηλής στατιστικής σημαντικότητας.

Table 6. Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,229	0,392		3,133	0,002
	F1	0,106	0,053	0,117	2,022	0,044
	F5	0,027	0,021	0,068	1,253	0,211
	F6	0,043	0,024	0,098	1,799	0,073
	F7	0,335	0,061	0,365	5,503	0,000
	F8	0,006	0,022	0,016	0,27	0,787
	F9	-0,003	0,037	-0,005	0,081	0,935
	F10	0,061	0,035	0,099	1,756	0,080
	F11	0,038	0,039	0,059	0,977	0,329

Notes: A Dependent Variable: F3

5.4 Σύνοψη Κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρατέθηκαν τα αποτελέσματα της μελέτης και αναλύθηκαν με σκοπό να εξαχθούν πληροφορίες για τους συμμετέχοντες σε αυτή.

Αυτό που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο (6ο) είναι τα συμπεράσματα επί των αποτελεσμάτων οι περιορισμοί στην έρευνα και η συμβολή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο :

Συμπεράσματα

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσης Μεταπτυχιακής Διατριβής, είχε ως στόχο να διερευνήσει την σύγχρονη στάση των νοικοκυριών στην Ελλάδα σε σχέση με την ανακύκλωση. Παρά το γεγονός ότι μια πληθώρα ερευνών διεθνούς βιβλιογραφίας μελετά το ζήτημα συστηματικά εντούτοις στη χώρα μας, η συγκεκριμένη θεματική χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, καθότι το ζήτημα του περιβάλλοντος είναι πάντα καίριο και αφορά το ευρύ κοινό.

Στα πλαίσια της παρούσης, εξετάστηκαν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση και την πρόθεση για τη συμμετοχή στην ανακύκλωση. Η έρευνα τελέστηκε υπό το πρίσμα της Θεωρίας της Προγραμματισμένης Συμπεριφοράς (ΘΠΣ) (Ajzen, 2011), σύμφωνα με την οποία τα άτομα και εδώ τα νοικοκυριά, επηρεάζονται από μια σειρά παραγόντων στην απόφαση τους να συμμετέχουν στην ανακύκλωση. Η συμπεριφορά λοιπόν του ατόμου ορμάται της προθέσεως του προς την συμπεριφορά αυτή, ενώ η πρόθεση αποτελεί συνισταμένη της στάσης του απέναντι στη συμπεριφορά (όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του και οι αντιλήψεις του αλλά και οι διαθέσεις του). Η πρόθεση, αλληλοεξαρτάται με υποκειμενικούς κανόνες και με γενικευμένα αποδεκτές συμπεριφορές από το κοινωνικό σύνολο ή από υπο-ομάδες αυτού με τις οποίες το άτομο ταυτίζεται. Τέλος η πρόθεση αλληλοεξαρτάται και με τον αντιληπτό έλεγχο του ίδιου του ατόμου επί της συμπεριφοράς του. Η αντιληπτή συνήθεια, ο αντιληπτός έλεγχος επί της συμπεριφοράς, οι κανονιστικοί παράγοντες (νόρμες), έννοιες της ταυτότητας, και του αυτοπροσδιορισμού ως ανακυκλωτή προβλέπουν την πρόθεση για ανακύκλωση (Whitmarsh et al., 2018; Nigbur, Lyons & Uzzell, 2010; Knusse et al., 2004). Συλλογικά, αυτοί οι παράγοντες αντιπροσωπεύουν τον πραγματικό έλεγχο των ατόμων επί της συμπεριφοράς τους. Αν λοιπόν στο άτομο δοθεί το κατάλληλο έναυσμα τότε δεν έχει περιθώρια να παρεκκλίνει από την αναμενόμενη συμπεριφορά. Σε αυτό το θεωρητικό σχήμα προστέθηκαν και τα στοιχεία Πρότυπο Ενεργοποίησης Μοντέλου Αλτρουιστικής Συμπεριφοράς σύμφωνα με το οποίο αντιληπτή ηθική υποχρέωση και οι προσωπικοί κανόνες έχουν σημαντική και άμεση επίδραση στη συμπεριφορά της ανακύκλωσης (Bezzina & Dimech, 2011; Davies, Foxall και Pallister, 2002). Επιπροσθέτως, εξετάστηκε το κατά πόσο πιθανότητα για την εισαγωγή συστημάτων

επιβράβευσης συνδέεται με ισχυρότερη πρόθεση για ανακύκλωση (i Puigvert et al., 2020; Yau, 2010).

Σχετικά με το προφίλ των συμμετεχόντων στην έρευνα αξίζει να υπενθυμιστούν οι εξής πληροφορίες: το δείγμα αποτελείτο από γυναίκες κατά 68,2% , το 52,9% (πάνω από τους μισούς συμμετέχοντες) ανήκουν στο ηλικιακό εύρος μεταξύ 35-44 ετών, η κοινωνικό οικονομική θέση της πλειοψηφίας ήταν η μεσαία τάξη, το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων ήταν σε ποσοστό 75,2% κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών, το 89,1% ζουν σε αστικό κέντρο και το 66,4% ζουν σε διαμέρισμα πολυκατοικίας.

Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν ενδιαφέρον για:

- τη βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας (90,5%),
- τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος (94,2%),
- την ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και για τη διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος (85,8%),
- την αντιμετώπιση της παράνομης δραστηριότητας (87,6%)
- την σωστή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών (90.5%)
- την ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα (96.7%)
- τους χαμηλούς μισθούς και τη φτώχεια στη χώρα (96.7%)

(τιμές μεταξύ 5-7 συνολικά)

Τα παραπάνω δεν εκπλήσσουν καθότι η Ελλάδα είναι μια χώρα με πολλές και πολλαπλές παθογένειες σε αυτούς τους τομείς, ενώ η οικονομική κρίση και η ύφεση της περασμένης δεκαετίας σε συνδυασμό με την τρέχουσα εικόνα γύρω από την ενεργειακή κρίση και την κρίση αύξησης κόστους διαβίωσης σε παγκόσμια κλίμακα, εξηγούν αρκούντως την ανησυχία για το μέλλον.

Ορισμένοι παράγοντες συμπεριφοράς, που βρέθηκαν να επηρεάζουν την πρόθεση και τη στάση στην έρευνα είναι το περιβάλλον μέσα στο οποίο τα άτομα δρουν και το κατά πόσο αυτό τους παρέχει τα κατάλληλα εφόδια για να ευημερούν (παράδειγμα, βελτίωση στο εκπαιδευτικό σύστημα και στο σύστημα υγείας), της ανταποδοτικότητας (τα οποία μπορούν να επηρεάσουν την απόφαση τόσο για συμμετοχή όσο και για οργάνωση σε κοινωνικό επίπεδο) και η αντιλαμβανόμενη υποχρέωση του νοικοκυριού να ανακυκλώνει προστατεύοντας έτσι το περιβάλλον στο οποίο ζει με το 92% να τίθεται υπέρ της θέσης ότι η

ενεργός συμμετοχή στην ανακύκλωση, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος (βλ. 5.2.2.8) και είναι μονόδρομος για την προστασία του [81,7% των συμμετεχόντων απάντησε ότι συμφωνεί σε κάποιο βαθμό (βλ. 5.2.3.2) ενώ το 72% (τιμές μεταξύ 5-7) συμμετείχε ή σκόπευε να συμμετάσχει σε δράσεις ανακύκλωσης (βλ. 5.2.2.3), το 80% (τιμές μεταξύ 5-7) διατηρεί την ίδια στάση απέναντι στην ανακύκλωση τόσο στο σπίτι όσο και στο χώρο της εργασίας (βλ. 5.2.2.5) (το ποσοστό περιλαμβάνει και τα άτομα που δεν ανακυκλώνουν ούτε στο σπίτι ούτε στο χώρο εργασίας) και το 71% διατηρεί την ίδια στάση απέναντι στην ανακύκλωση τόσο στην καθημερινότητα όσο και στις διακοπές (βλ. 5.2.2.5)].

Στο μεγαλύτερο μέρος τους οι συμμετέχοντες στην έρευνα συμμετείχαν ενεργά στην ανακύκλωση όχι όμως επηρεασμένοι από τον κοινωνικό τους περίγυρο αλλά γιατί έχουν ενδιαφέρον για το περιβάλλον, φιλοπεριβαλλοντική συνείδηση και την πεποίθηση ότι είναι σε γενικά πλαίσια η σωστή στάση ανεξάρτητα από την διευκόλυνση για τη συμμετοχή (κάδοι) (βλ. 5.2.2.13) ή την ύπαρξη ανταποδοτικών ευκαιριών (βλ. 5.2.2.9).

Στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες σκόπευαν να προωθήσουν την ανακύκλωση στο οικείο περιβάλλον τους σε ποσοστό που ξεπερνά το 76% (τιμές μεταξύ 5-7) (βλ. 5.2.2.4).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι η αποφυγή των προϊόντων με υπερβολική συσκευασία είναι μια πρακτική που βοηθά στη μείωση των οικιακών απορριμμάτων (βλ. 5.2.3.6) και με το ότι η πρόληψη της δημιουργίας απορριμμάτων είναι και ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης και μείωσης των απορριμμάτων (βλ. 5.2.3.5) και με το τρίπτυχο μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση (βλ. 5.2.3.4) εντούτοις, δεν προτίθενται στον ίδιο βαθμό να περιορίσουν την κατανάλωση τους (με το δίπολο συμφωνούντων και διαφωνούντων να διαμορφώνονται στο 49,2% και 37,2% αντίστοιχα). Αυτό ίσως εξηγείται από την ψυχολογική σχέση του ατόμου με την κατανάλωση ως μια ένδειξη ευρωστίας και μια έκφραση κοινωνικής θέσης από την οποία η μετακίνηση είναι δύσκολη απόφαση (Bargain-Darrigues 2022). Ίσως θα μπορούσε να λεχθεί ότι μέσα από τη συμμετοχή στην ανακύκλωση, τα νοικοκυριά εκλογικεύουν και «συγχωρούν» τις υπερκαταναλωτικές συνήθειες της εποχής που δημιουργούν το πρόβλημα.

Τέλος, μέσα από την έρευνα αυτή αναδύεται ένα ηχηρό μήνυμα σε σχέση με την εμπιστοσύνη των νοικοκυριών σε μια σειρά μέσων παροχής και διάχυσης πληροφοριών. Στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες εμπιστεύονται για την ενημέρωσή τους τον επιστημονικό κλάδο, τον οικογενειακό τους περίγυρο και τους δημόσιους φορείς, ενώ σε

φθίνουσα σειρά τις τοπικές επιχειρήσεις, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα πολιτικά πρόσωπα. Μπορεί να λεχθεί ότι η αρνητική αυτή στάση σε ότι αφορά τα πολιτικά πρόσωπα και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πηγάζει από τα συνεχή σκάνδαλα στο πολιτικό σκηνικό της χώρας τα τελευταία 15 και πλέον χρόνια.

Αδιαμφισβήτητα, η Ελλάδα έχει πολύ δρόμο ακόμα να καλύψει για να φτάσει το επίπεδο άλλων Ευρωπαϊκών χωρών στον τομέα της ανακύκλωσης και για να βελτιστοποιήσει την απόδοση της στη διαχείριση των αστικών στερεών αποβλήτων. Η χώρα πάσχει από ελλείψεις επίπεδο οργάνωσης, ανεξέλεγκτες χωματερές που δεν πληρούν τις προδιαγραφές του αιώνα μας και πασχίζει να βελτιώσει τη θέση της με απαρχαιωμένα όπλα. Πάραυτα, η διάδοση από το 2015 και έπειτα της ανακύκλωσης η οποία όπως φαίνεται και από την παρούσα έρευνα, αποτελεί πρακτική στην οποία συμμετέχει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, φαίνεται να βοηθά στην πιο αποτελεσματική διαχείριση των αστικών στερεών αποβλήτων και στη μείωση των απορριμμάτων ανά νοικοκυριό (Sakalis, 2021). Μέλει λοιπόν, να δούμε αν το νεοεισαχθέν Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων το οποίο και θεσπίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2020 (ΦΕΚ 185/Α/29-09-2020) με περίοδο εφαρμογής μεταξύ 2020 και 2030 βοηθήσει τη χώρα να αναπτύξει στρατηγικές διαχείρισης των απορριμμάτων της και να ενισχύσει τις δράσεις υπέρ του περιβάλλοντος για να επιτευχθούν οι προκαθορισμένοι στόχοι ως το 2030. Η έρευνα δείχνει ότι τα Ελληνικά νοικοκυριά είναι έτοιμα για την νέα «πράσινη» εποχή.

Περιορισμοί στην Έρευνα

Η εν λόγω έρευνα υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς που θα πρέπει να αναφερθούν συνοπτικά:

- Χρόνος: Η έρευνα διεξήχθη μεταξύ Ιουλίου και Αυγούστου του έτους (2022) και παρά το γεγονός ότι το πλήθος του δείγματος ήταν ικανοποιητικό (N=274) η περίοδος αυτή ενδεχομένως να μην ήταν η καταλληλότερη για να τραβήξει το ενδιαφέρον για συμμετοχή από μεγαλύτερη μερίδα του γενικού συνόλου.
- Η διάρκεια συμμετοχής: ο χρόνος που χρειάστηκε για να συμπληρωθεί ένα ερωτηματολόγιο υπολογίζεται στα περίπου 15'. Ενδεχομένως αυτό να αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για άτομα τα οποία έλαβαν το σύνδεσμο αλλά στη συνέχεια δεν ολοκλήρωσαν την υποβολή.
- Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου: κάποιες εκ των οποίων θα μπορούσαν να γίνονται διαθέσιμες βάση των προηγούμενων απαντήσεων, για παράδειγμα οι μη συμμετέχοντες στην ανακύκλωση να μην ερωτούνται αν ανακυκλώνουν στο χώρο εργασίας μιας και οι απαντήσεις θα είναι κοινές και ίσως δεν επέτρεψαν μια πιο καθαρή εικόνα ανάμεσα στους ανακυκλωτές και στο κατά πόσο ανακυκλώνουν και στο χώρο εργασίας.
- Οι τιμές διαβάθμισης των απαντήσεων. Ενδεχομένως μια πιο περιορισμένη τιμολόγηση (παράδειγμα 1=Διαφωνώ απόλυτα, 2= Ουδέτερη στάση, 3=Συμφωνώ απόλυτα) να περιόριζαν τις αποχρώσεις ανάμεσα στα άκρα και να έδιναν μια πιο σαφή εικόνα κυρίως σε ερωτήσεις όπως αυτή της ανακύκλωσης στο σπίτι, στη δουλειά και στις διακοπές.

Μελλοντική Έρευνα

Σε προτάσεις για μελλοντική έρευνα θα μπορούσαν μετά την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου να οργανωθούν κάποιες συνεντεύξεις ή ομάδες (focus group) μέσω των οποίων να μπορούν τα άτομα να επεκταθούν σε σχέση με τη συμπεριφορά τους και τις αντιλήψεις τους γύρω από την ανακύκλωση ως στάση.

Βιβλιογραφία

Εφημερίδα Της Κυβερνήσεως Της Ελληνικής Δημοκρατίας (29 Σεπ 2020). ΦΕΚ 185/Α/29-09-2020. Διαθέσιμο στο <https://greenagenda.gr/wp-content/uploads/2020/10/%CE%95%CE%94%CE%A9.-1.pdf> [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 30/11/2022]

Εφημερίδα Της Κυβερνήσεως Της Ελληνικής Δημοκρατίας (7 Ιουνίου 2010). ΝΟΜΟΣ
ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3852 Διαθέσιμο στο [ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ](#)
([ypes.gr](#)) [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 13/08/2022]

Κοντουδάκης, Ζ. Α., Μαρτζακλής, Κ. Α., & Χορτάτος, Κ. Α. (2015). *Πολλαπλή παλινδρόμηση με έμφαση στο πρόβλημα της ετεροσκεδαστικότητας*. Διαθέσιμο στο <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2350/LOG%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20-%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20-%20%20%20%20%20%20%20.pdf?sequence=1> [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]

Κοψιδάς, Ο., (2021). *Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων*, ΘΕΜΑ 1^ο Διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/349537643_Organose_kai_Dioikese_Epicheireseon_Dr_Odysseas_Kopsidas_THEMA_1_O [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 02/08/2022]

Νόμος 4042/2012 - ΦΕΚ 24/Α/13-2-2012 (Κωδικοποιημένος). Διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/apobleta/n-4042-2012.html> [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 07/09/2022]

Ντέκας, Α. (2018). *Εκτίμηση ασφαλιστρών με μοντέλα αξιοπιστίας σταυρωτής ταξινόμησης* (Master's thesis, Πανεπιστήμιο Πειραιώς). Διαθέσιμο στο https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/11258/Ntekas_15006.pdf?sequence=1
[ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]

Παυλάκη, Σ. (2016). *Η συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος*. Διαθέσιμο στο https://dasarxeio.com/wp-content/uploads/2017/02/pavlaki_simmetoxi_politon_stin_prostasia_perivallontos.pdf
[ΠΡΟΣΒΑΣΗ 02/08/2022]

Abd’Razack, N. T., Medayese, S. O., Shaibu, S. I., & Adeleye, B. M. (2017). Habits and benefits of recycling solid waste among households in Kaduna, NorthWest Nigeria. *Sustainable cities and society*, 28, 297-306.

- Abdul-Rahman, F., & Wright, S. E. (2014). *Reduce, reuse, recycle: alternatives for waste management*. Διαθέσιμο στο https://pubs.nmsu.edu/_g/G314.pdf [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 01/12/2022]
- Aboelmaged, M. (2021). E-waste recycling behaviour: An integration of recycling habits into the theory of planned behaviour. *Journal of Cleaner Production*, 278, 124182.
- Adu-Gyamfi, G., Song, H., Obuobi, B., Nketiah, E., Wang, H., & Cudjoe, D. (2022). Who will adopt? Investigating the adoption intention for battery swap technology for electric vehicles. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 156, 111979.
- Aguiar Castillo, L., Rufo Torres, J., De Saa Pérez, P., & Pérez Jiménez, R. (2018). How to encourage recycling behaviour? The case of WasteApp: a gamified mobile application. *Sustainability (Switzerland)* 10, 1544.
- Ajzen, I. (1987). Attitudes, traits, and actions: Dispositional prediction of behavior in personality and social psychology. *Advances in experimental social psychology* (Vol. 20, 1-63). Academic Press.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (2011). *Theory of planned behavior*. Handbook Theory Social Psychology Volume One.
- Akil, A. M., Foziah, J., & Ho, C. S. (2015). The effects of socio-economic influences on households recycling behaviour in Iskandar Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 202, 124-134.
- Ando, A.W., and A.Y. Gosselin. 2005. "Recycling in Multifamily Dwellings: Does Convenience Matter?" *Economic Inquiry* 43(2), 426–438.
- Arbués, F., & Villanúa, I. (2016). Determinants of behavior toward selective collection of batteries in Spain. A bivariate probit model. *Resources, Conservation and Recycling*, 106, 1-8.
- Awan, U., Kraslawski, A., & Huiskonen, J. (2018). Governing interfirm relationships for social sustainability: the relationship between governance mechanisms, sustainable collaboration, and cultural intelligence. *Sustainability*, 10(12), 4473.
- Babbie, E. (2011). *The Basics of Social Research*, (5th Edition). Wadsworth Cengage Learning. ISBN 978-960-218-750-0

- Bargain-Darrigues, G. (2022). Practices of thrift among high cultural capital consumers. When economic status gets in the way of ethics. *Journal of Consumer Culture*, 14695405221140544.
- Barr, S. (2007). Factors influencing environmental attitudes and behaviors: A UK case study of household waste management. *Environment and behavior*, 39(4), 435-473.
- Battaglia, M. P. (2008). Nonprobability sampling. *Encyclopedia of survey research methods*, 1, 523-526.
- Bezzina, F. H., & Dimech, S. (2011). Investigating the determinants of recycling behaviour in Malta. *Management of Environmental Quality: An International Journal*. 22(4), 463-485.
- Boldero, J. (1995). The prediction of household recycling of newspapers: The role of attitudes, intentions, and situational factors 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 25(5), 440-462.
- Botetzagias, I., Dima, A. F., & Malesios, C. (2015). Extending the theory of planned behavior in the context of recycling: The role of moral norms and of demographic predictors. *Resources, conservation and recycling*, 95, 58-67.
- Bowyer, J., Bratkovich, S., Fernholz, K., Frank, M., Groot, H., Howe, J., & Pepke, E. (2015). *Understanding Steel Recovery and Recycling Rates and Limitations To Recycling*. Dovetail and Partners
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022, August 22). *Fukushima accident*. *Encyclopedia Britannica*. Διαθέσιμο στο <https://www.britannica.com/event/Fukushima-accident> [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 07/09/2022]
- Bruvoll, A., Halvorsen, B., & Nyborg, K. (2002). Households' recycling efforts. *Resources, Conservation and recycling*, 36(4), 337-354.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press. ISBN 978-0-19-968945-3
- Budzanowska-Drzewiecka, M., & Tutko, M. (2021). The impact of individual motivation on employee voluntary pro-environmental behaviours: the motivation towards the environment of Polish employees. *Management of Environmental Quality: An International Journal*. 32(5), 929-948.

- Burke, M., Conn, W. D., & Lutz, R. J. (1978). Using psychographic variables to investigate product disposition behaviors. *Research frontiers in marketing: Dialogues and directions*, 321-326. In Bianchi, C., & Birtwistle, G. (2012). Consumer clothing disposal behaviour: A comparative study. *International journal of consumer studies*, 36(3), 335-341.
- Butler, S. M., & Francis, S. (1997). The effects of environmental attitudes on apparel purchasing behavior. *Clothing and Textiles Research Journal*, 15(2), 76-85.
- Byrne, S., & O'Regan, B. (2014). Attitudes and actions towards recycling behaviours in the Limerick, Ireland region. *Resources, Conservation and Recycling*, 87, 89-96.
- Chan, K. (1998). Mass communication and pro-environmental behaviour: waste recycling in Hong Kong. *Journal of environmental management*, 52(4), 317-325.
- Chan, L., & Bishop, B. (2013). A moral basis for recycling: Extending the theory of planned behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 36, 96-102.
- Chen, H., Chen, A., Xu, L., Xie, H., Qiao, H., Lin, Q., & Cai, K. (2020). A deep learning CNN architecture applied in smart near-infrared analysis of water pollution for agricultural irrigation resources. *Agricultural Water Management*, 240, 106303.
- Chen, L., & Gao, M. (2020). A new learning interaction rule for municipal household waste classification behavior based on multi-agent-based simulation. *Journal of Cleaner Production*, 271, 122654.
- Chen, X., Geng, Y., & Fujita, T. (2010). An overview of municipal solid waste management in China. *Waste management*, 30(4), 716-724.
- Cheung, S. F., Chan, D. K. S., & Wong, Z. S. Y. (1999). Reexamining the theory of planned behavior in understanding wastepaper recycling. *Environment and behavior*, 31(5), 587-612.
- Chu, P. Y., & Chiu, J. F. (2003). Factors influencing household waste recycling behavior: Test of an integrated model 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(3), 604-626.
- Cialdini, R. B. (2003). Crafting normative messages to protect the environment. *Current directions in psychological science*, 12(4), 105-109.
- Cialdini, R. B. (2009). *Influence: Science and Practice* (5th Edn). Boston, Pearson Education.
- Στούς Jacobson, R. P., Mortensen, C. R., & Cialdini, R. B. (2011). Bodies obliged and unbound: differentiated response tendencies for injunctive and descriptive social norms. *Journal of personality and social psychology*, 100(3), 433.

Cialdini, R. B., & Trost, M. R. (1998). Social influence: Social norms, conformity and compliance. Διαθέσιμο στο

[http://www.mapageweb.umontreal.ca/delasabr/PSY2007/Axe1_PSY2007/Cialdini\(98\)_SocialNorms%20copy.pdf](http://www.mapageweb.umontreal.ca/delasabr/PSY2007/Axe1_PSY2007/Cialdini(98)_SocialNorms%20copy.pdf) [ΠΙΠΟΣΒΑΣΗ 08/08/2022]

Cialdini, R. B., Demaine, L. J., Sagarin, B. J., Barrett, D. W., Rhoads, K., & Winter, P. L. (2006). Managing social norms for persuasive impact. *Social influence*, 1(1), 3-15.

Cialdini, R. B., Kallgren, C. A., & Reno, R. R. (1991). A focus theory of normative conduct: A theoretical refinement and reevaluation of the role of norms in human behavior. *Advances in experimental social psychology*, 24, 201-234. Academic Press.

Cialdini, R. B., Reno, R. R., & Kallgren, C. A. (1990). A focus theory of normative conduct: Recycling the concept of norms to reduce littering in public places. *Journal of personality and social psychology*, 58(6), 1015.

Clay, S. (2005). Increasing university recycling: Factors influencing recycling behaviour among students at Leeds University. *Earth and Environment*, 1, 186-228.

Coleman, J. (2017). *The mathematics of collective action*. Routledge.

Collado, S., Staats, H., & Sancho, P. (2019). Normative influences on adolescents' self-reported pro-environmental behaviors: The role of parents and friends. *Environment and Behavior*, 51(3), 288-314.

Connor Desai, S., & Reimers, S. (2019). Comparing the use of open and closed questions for Web-based measures of the continued-influence effect. *Behavior research methods*, 51(3), 1426-1440.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research – Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Czajkowski, M., Hanley, N., & Nyborg, K. (2017). Social norms, morals and self-interest as determinants of pro-environment behaviours: the case of household recycling. *Environmental and Resource Economics*, 66(4), 647-670.

Davies, J., Foxall, G. R., & Pallister, J. (2002). Beyond the intention-behaviour mythology: an integrated model of recycling. *Marketing theory*, 2(1), 29-113.

- De Feo, G., & De Gisi, S. (2010). Public opinion and awareness towards MSW and separate collection programmes: A sociological procedure for selecting areas and citizens with a low level of knowledge. *Waste Management*, 30(6), 958-976.
- Deng, J., Deng, Y., & Cheong, K. H. (2021). Combining conflicting evidence based on Pearson correlation coefficient and weighted graph. *International Journal of Intelligent Systems*, 36(12), 7443-7460.
- Derksen, L., & Gartrell, J. (1993). The social context of recycling. *American sociological review*, 434-442.
- Donnini Mancini, S., Rodrigues Nogueira, A., Akira Kagohara, D., Saide Schwartzman, J. A., & de Mattos, T. (2007). Recycling potential of urban solid waste destined for sanitary landfills: the case of Indaiatuba, SP, Brazil. *Waste Management & Research*, 25(6), 517-523.
- Dornyei, Z. (2007). *Research Methods in Applied Linguistics* Oxford University Press. New York, 748.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *Psychology of Attitudes*, Thomson Wadsworth. In Strydom, W. F. (2018). Applying the theory of planned behavior to recycling behavior in South Africa. *Recycling*, 3(3), 43.
- Easterby-Smith, M., Thorpe, R., Jackson, P., & Lowe, A. (2008). *Management research*, 3rd edn London. In Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. Pearson education. ISBN: 978-0-273-71686-0
- Ebreo, A., & Vining, J. (2000). Motives as Predictors of the Public's Attitudes Toward Solid Waste Issues. *Environmental management*, 25(2), 153–168.
- ELEGBA, Emmanuel. O. Folorunso and ADAH, Paul D., (2015). SATISFACTION. Διαθέσιμό στο [\(PDF\) SATISFACTION | ResearchGate](#) [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 17/10/2022]
- Emery, A. D., Griffiths, A. J., & Williams, K. P. (2003). An in depth study of the effects of socio-economic conditions on household waste recycling practices. *Waste Management & Research*, 21(3), 180-190.
- Engelke, K. M., Hase, V., & Wintterlin, F. (2019). On measuring trust and distrust in journalism: Reflection of the status quo and suggestions for the road ahead. *Journal of Trust Research*, 9(1), 66-86.

Epstein, S. (1983). Aggregation and beyond: Some basic issues on the prediction of behavior. *Journal of personality*, 51(3), 360-392.

Eurobarometer, S. (2008). *Attitudes of European citizens towards the environment*. European Commission, 295. Διαθέσιμό στο <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c138fd8e-d160-4218-bbd5-ecd2e0305d29/language-en> [ΠΠΟΣΒΑΣΗ 07/09/2022]

Eurostat (2014). *Sustainable development in the European Union. Executive Summary* Διαθέσιμό στο <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5759629/237EN-EN.PDF.pdf/216b628c-5899-4e33-a781-0bc25c54610a> [ΠΠΟΣΒΑΣΗ 07/09/2022]

Everett, J. W., & Peirce, J. J. (1992). Social networks, socioeconomic status, and environmental collective action: Residential curbside block leader recycling. *Journal of Environmental systems*, 21(1), 65-84.

Fairbrother, M., Sevä, I. J., & Kulin, J. (2019). Political trust and the relationship between climate change beliefs and support for fossil fuel taxes: Evidence from a survey of 23 European countries. *Global Environmental Change*, 59, 102003.

Fallde, M. (2015). Can area managers connect policy and tenants? Implementation and diffusion of a new waste management system in Linköping, Sweden. *Journal of Environmental Planning and Management*, 58(5), 932-947.

Farrelly, T., & Tucker, C. (2014). Action research and residential waste minimisation in Palmerston North, New Zealand. *Resources, Conservation and Recycling*, 91, 11-26.

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.

Gandy, M. (2014). *Recycling and the politics of urban waste*. Routledge.

Ghauri, P., Grønhaug, K., & Strange, R. (2020). *Research methods in business studies*. Cambridge University Press

Gibovic, D., & Bikfalvi, A. (2021). Incentives for plastic recycling: How to engage citizens in active collection. Empirical evidence from Spain. *Recycling*, 6(2), 29.

Gilli, M., Nicolli, F., & Farinelli, P. (2018). Behavioural attitudes towards waste prevention and recycling. *Ecological economics*, 154, 294-305.

Given, L. M. (Ed.). (2008). *The Sage encyclopedia of qualitative research methods*. Sage publications.

- Godfrey, L., Scott, D., & Trois, C. (2013). Caught between the global economy and local bureaucracy: the barriers to good waste management practice in South Africa. *Waste Management & Research*, 31(3), 295-305.
- Goldberg, M. H., van der Linden, S., Leiserowitz, A., & Maibach, E. (2020). Perceived social consensus can reduce ideological biases on climate change. *Environment and Behavior*, 52(5), 495-517.
- González-Torre, P. L., & Adenso-Díaz, B. (2005). Influence of distance on the motivation and frequency of household recycling. *Waste management*, 25(1), 15-23.
- Goretzko, D., Pham, T. T. H., & Bühner, M. (2021). Exploratory factor analysis: Current use, methodological developments and recommendations for good practice. *Current Psychology*, 40(7), 3510-3521.
- Guerin, D., Crete, J., & Mercier, J. (2001). A multilevel analysis of the determinants of recycling behavior in the European countries. *Social science research*, 30(2), 195-218.
- Guo, R., Zhang, W., Wang, T., Li, C. B., & Tao, L. (2018). Timely or considered? Brand trust repair strategies and mechanism after greenwashing in China—from a legitimacy perspective. *Industrial Marketing Management*, 72, 127-137.
- Hinton, P., McMurray, I., & Brownlow, C. (2014). *SPSS explained*. Routledge.
- Ho, Y. Y. (2002). Recycling as a sustainable waste management strategy for Singapore: an investigation to find ways to promote Singaporean's household waste recycling behaviour. *Environmental Psychology Unit*. Διαθέσιμο στο https://www.lumes.lu.se/sites/lumes.lu.se/files/ho_yanyin.pdf [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 08/08/2022]
- Hole, G., & Hole, A. S. (2020). Improving recycling of textiles based on lessons from policies for other recyclable materials: A minireview. *Sustainable Production and Consumption*, 23, 42-51.
- Hopper, J. R., & Nielsen, J. M. (1991). Recycling as altruistic behavior: Normative and behavioral strategies to expand participation in a community recycling program. *Environment and behavior*, 23(2), 195-220.
- Huang, Q., Chen, G., Wang, Y., Xu, L., & Chen, W. Q. (2020). Identifying the socioeconomic drivers of solid waste recycling in China for the period 2005–2017. *Science of the total environment*, 725, 138137.

- Huber, J., Viscusi, W. K., & Bell, J. (2020). Dynamic relationships between social norms and pro-environmental behavior: Evidence from household recycling. *Behavioural Public Policy*, 4(1), 1-25.
- Huber, R. A. (2020). The role of populist attitudes in explaining climate change skepticism and support for environmental protection. *Environmental Politics*, 29(6), 959-982.
- Hui Cao, Fan Li, Kai Zhao, Chen Qian, Tao Xiang (2022). From value perception to behavioural intention: Study of Chinese smallholders' pro-environmental agricultural practices. *Journal of Environmental Management* 315, 115-179.
- Hunter, L. M., Hatch, A., & Johnson, A. (2004). Cross-national gender variation in environmental behaviors. *Social science quarterly*, 85(3), 677-694.
- i Puigvert, M. R., Ayuso, S., Bala, A., & Fullana-i-Palmer, P. (2020). What factors determine attitudes towards the implementation of a packaging deposit and refund system? A qualitative study of the perception of Spanish consumers. *Journal of Environmental Management*, 270, 110891.
- Ioannou, T., Zampetakis, L. A., & Lasaridi, K. (2013). Psychological determinants of household recycling intention in the context of the Theory of Planned Behaviour. *Fresenius Environmental Bulletin*, 22(7), 2035-2041.
- Ismagilova, E., Hughes, L., Dwivedi, Y. K., & Raman, K. R. (2019). Smart cities: Advances in research—An information systems perspective. *International Journal of Information Management*, 47, 88-100.
- Iyer, E. S., & Kashyap, R. K. (2007). Consumer recycling: Role of incentives, information, and social class. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 6(1), 32-47.
- Jackson, T. (2009). *Prosperity without growth: Economics for a finite planet*. Routledge.
- Jatau, S., & Binbol, N. L. (2020). Assessing barriers to household waste recycling: A case study of Coventry University postgraduate students. *International Journal of Scientific and Research Publications (IJSRP)*, 10, 542-549.
- Jia, F., & Yu, H. (2021). Action, communication, and engagement: how parents “ACE” children's pro-environmental behaviors. *Journal of Environmental Psychology*, 74, 101575.

- Johnson, P., & Clark, M. (2006). Mapping the terrain: an overview of business and management research methodologies. *Business and management research methodologies*. London: Sage.
- Juliana, N., Lada, S., Chekima, B., & Abdul Adis, A. A. (2022). Exploring Determinants Shaping Recycling Behavior Using an Extended Theory of Planned Behavior Model: An Empirical Study of Households in Sabah, Malaysia. *Sustainability*, 14(8), 4628.
- Juliana, N., Lada, S., Chekima, B., & Abdul Adis, A. A. (2022). Exploring Determinants Shaping Recycling Behavior Using an Extended Theory of Planned Behavior Model: An Empirical Study of Households in Sabah, Malaysia. *Sustainability*, 14(8), 4628.
- Kao, J. J., Tsai, Y. T., & Huang, Y. T. (2013). Spatial service location-allocation analysis for siting recycling depots. *Journal of Environmental Engineering*, 139(8), 1035-1041.
- Kaplan, A. (1973). *The Conduct of inquiry*. Aylesbury: Intertext Books.
- Keramitsoglou, K. M., & Tsagarakis, K. P. (2013). Public participation in designing a recycling scheme towards maximum public acceptance. *Resources, Conservation and Recycling*, 70, 55-67.
- Kirakozian, A. (2016). The determinants of household recycling: social influence, public policies and environmental preferences. *Applied Economics*, 48(16), 1481-1503.
- Knickmeyer, D. (2020). Social factors influencing household waste separation: A literature review on good practices to improve the recycling performance of urban areas. *Journal of cleaner production*, 245, 118605.
- Knussen, C., Yule, F., MacKenzie, J., & Wells, M. (2004). An analysis of intentions to recycle household waste: The roles of past behaviour, perceived habit, and perceived lack of facilities. *Journal of environmental psychology*, 24(2), 237-246.
- Krechetov, I. V., Skvortsov, A. A., Poselsky, I. A., Paltsev, S. A., Lavrikov, P. S., & Korotkovs, V. (2018). Implementation of automated lines for sorting and recycling household waste as an important goal of environmental protection. *Journal of Environmental Management & Tourism*, 9(8 (32)), 1805-1812.
- Kreiger, M. G. M. A., Anzalone, G. C., Mulder, M. L., Glover, A., & Pearce, J. M. (2013). Distributed recycling of post-consumer plastic waste in rural areas. *MRS Online Proceedings Library (OPL)*, 1492, 91-96.

- Kurz, T., Linden, M., & Sheehy, N. (2007). Attitudinal and community influences on participation in new curbside recycling initiatives in Northern Ireland. *Environment and Behavior*, 39(3), 367-391.
- Laitala, K. (2014). Consumers' clothing disposal behaviour—a synthesis of research results. *International Journal of Consumer Studies*, 38(5), 444-457.
- Lasrado, F., & Zakaria, N. (2020). Go green! Exploring the organizational factors that influence self-initiated green behavior in the United Arab Emirates. *Asia Pacific Journal of Management*, 37(3), 823-850.
- Lave, L. B., Hendrickson, C. T., Conway-Schempf, N. M., & McMichael, F. C. (1999). Municipal solid waste recycling issues. *Journal of Environmental Engineering*, 125(10), 944-949.
- Lavrakas, P. J., Traugott, M. W., Kennedy, C., Holbrook, A. L., de Leeuw, E. D., & West, B. T. (Eds.). (2019). *Experimental methods in survey research: Techniques that combine random sampling with random assignment*. John Wiley & Sons.
- Levi, S. (2021). Why hate carbon taxes? Machine learning evidence on the roles of personal responsibility, trust, revenue recycling, and other factors across 23 European countries. *Energy Research & Social Science*, 73, 101883.
- Lewis, C., & Willingham, W. W. (1995). *The effects of sample restriction on gender differences*. *ETS Research Report Series*, 1995(1), i-57.
- Lewis, M. A., & Neighbors, C. (2006). Social norms approaches using descriptive drinking norms education: A review of the research on personalized normative feedback. *Journal of American college health*, 54(4), 213-218.
- Li, Y., Yang, D., Sun, Y., & Wang, Y. (2021). Motivating recycling behavior—Which incentives work, and why?. *Psychology & Marketing*, 38(9), 1525-1537.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1–55.
- Liu, L., & Hsu, Y. (2022). Motivators factors behind the public's use of smart recycling systems: perceived playfulness and environmental concern. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), 1-13.

- Liu, Q., Xu, Q., Shen, X., Chen, B., & Esfahani, S. S. (2022). The mechanism of household waste sorting behaviour—A study of Jiaxing, China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2447.
- Loebach, J., & Cox, A. (2022). Playing in ‘The Backyard’: Environmental Features and Conditions of a Natural Playspace Which Support Diverse Outdoor Play Activities among Younger Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12661.
- Lunneborg, C. E. (2007). *Convenience sample*. The Blackwell encyclopedia of sociology.
- Mahler, C. F., Araujo, F., & Paranhos, R. (2002). Solid waste management and composting. *Pollution: Aquatic Pollution and Solid Waste*. Aquarius Publication, Editorial group/Bio-Rio Foundation (in Portuguese). In Schott, A. B. S., & Andersson, T. (2015). Food waste minimization from a life-cycle perspective. *Journal of Environmental Management*, 147, 219-226.
- Mainieri, T., Barnett, E. G., Valdero, T. R., Unipan, J. B., & Oskamp, S. (1997). Green buying: The influence of environmental concern on consumer behavior. *The Journal of social psychology*, 137(2), 189-204.
- Manikandan, S., Subbaiya, R., Saravanan, M., Ponraj, M., Selvam, M., & Pugazhendhi, A. (2022). A critical review of advanced nanotechnology and hybrid membrane based water recycling, reuse, and wastewater treatment processes. *Chemosphere*, 289, 132867.
- Manstead, A. S. R. (2000). The role of moral norm in the attitude–behavior relation. In Terry, D. J., & Hogg, M. A. (Eds.). (1999). *Attitudes, behavior, and social context: The role of norms and group membership*. Psychology Press.
- Matthies, E., Selge, S., & Klöckner, C. A. (2012). The role of parental behaviour for the development of behaviour specific environmental norms—The example of recycling and reuse behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 32(3), 277-284.
- McDonald, S. (2011, February). *Green behaviour: difference in recycling behaviour between the home and the workplace*. British Psychological Society. Διαθέσιμό στο <https://rgu-repository.worktribe.com/preview/296661/MCDONALD%202011%20Green%20behaviour%20-%20difference%20in%20recycling.pdf> [ΠΙΠΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]
- McEachern, M. G., & McClean, P. (2002). Organic purchasing motivations and attitudes: are they ethical?. *International journal of consumer studies*, 26(2), 85-92.

- McLeod, S. A. (2019). *Qualitative vs. quantitative research*. Simply Psychology. Διαθέσιμο στο www.simplypsychology.org/qualitative-quantitative.html [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 02/08/2022]
- McQuaid, R. W., & Murdoch, A. R. (1996). Recycling policy in areas of low income and multi-storey housing. *Journal of Environmental Planning and Management*, 39(4), 545-562.
- Mead, E. L., Rimal, R. N., Ferrence, R., & Cohen, J. E. (2014). Understanding the sources of normative influence on behavior: The example of tobacco. *Social Science & Medicine*, 115, 139-143.
- Menges, R., Cloos, J., Greiff, M., Wehrle, J., Goldmann, D., & Rabe, L. (2021). Recycling behavior of private households: an empirical investigation of individual preferences in a club good experiment. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 23(3), 843-856.
- Mercado-Sáez, M. T., & Koop, F. (2018). Environmental journalism in Argentina. In *News media coverage of environmental challenges in Latin America and the Caribbean* (pp. 159-176). Palgrave Macmillan, Cham. Διαθέσιμο στο https://www.academia.edu/78689162/Environmental_Journalism_in_Argentina?auto=citation&from=cover_page [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]
- Miafodzyeva, S., & Brandt, N. (2013). Recycling behaviour among householders: Synthesizing determinants via a meta-analysis. *Waste and Biomass Valorization*, 4(2), 221-235.
- Mohai, P., & Twight, B. W. (1987). Age and environmentalism: An elaboration of the Buttel model using national survey evidence. *Social Science Quarterly*, 68(4), 798.
- Mongkolnchaiarunya, J. (2005). Promoting a community-based solid-waste management initiative in local government: Yala municipality, Thailand. *Habitat International*, 29(1), 27-40.
- Mulat, S., Worku, W., & Minyihun, A. (2019). Willingness to pay for improved solid waste management and associated factors among households in Injibara town, Northwest Ethiopia. *BMC research notes*, 12(1), 1-6.
- Nigbur, D., Lyons, E., & Uzzell, D. (2010). Attitudes, norms, identity and environmental behaviour: Using an expanded theory of planned behaviour to predict participation in a kerbside recycling programme. *British journal of social psychology*, 49(2), 259-284.

- Nixon, H., & Saphores, J. D. M. (2009). Information and the decision to recycle: results from a survey of US households. *Journal of Environmental Planning and Management*, 52(2), 257-277.
- Noehammer, H. C., & Byer, P. H. (1997). Effect of design variables on participation in residential curbside recycling programs. *Waste Management & Research*, 15(4), 407-427.
- Olson, M. (1971). *Logic of collective action: Public Goods and the Theory of Groups*. Harvard University Press.
- Στον Yau, Y. (2010). Domestic waste recycling, collective action and economic incentive: The case in Hong Kong. *Waste management*, 30(12), 2440-2447.
- Oluwole, D.A., Ajitoni, S.O., & Omotosho, O.T. (2016). Psychodemographic profiles of Ibadan residents and their environmental behaviour. *Asian Journal of Computer Science And Information Technology*, 6(3), 17-26.
- Omotayo, A. O., Omotoso, A. B., Daud, A. S., Ogunniyi, A. I., & Olagunju, K. O. (2020). What drives households' payment for waste disposal and recycling behaviours? Empirical evidence from South Africa's General Household Survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 7188.
- Oskamp, S., Harrington, M. J., Edwards, T. C., Sherwood, D. L., Okuda, S. M., & Swanson, D. C. (1991). Factors influencing household recycling behavior. *Environment and behavior*, 23(4), 494-519.
- Owens, J., Dickerson, S., & Macintosh, D. L. (2000). Demographic covariates of residential recycling efficiency. *Environment and behavior*, 32(5), 637-650.
- Pallardy, R. (2022, August 23). *Deepwater Horizon oil spill*. *Encyclopedia Britannica*. Διαθέσιμο στο <https://www.britannica.com/event/Deepwater-Horizon-oil-spill> [ΠΠΟΣΒΑΣΗ 07/09/2022]
- Park, J., & Ha, S. (2014). Understanding consumer recycling behavior: Combining the theory of planned behavior and the norm activation model. *Family and consumer sciences research journal*, 42(3), 278-291.
- Pegels, A., Castañeda, J. L., Humphreys, C., Kötter, C., Negre, M., Weidner, C., & Kutzner, F. (2022). Aligning recycling behaviors and the recycling system—Towards a full cycle of materials and behavioral methods. *Waste Management*, 138, 1-7.

- Pelău, C., & Chinie, A. C. (2018). Econometric model for measuring the impact of the education level of the population on the recycling rate in a circular economy. *Amfiteatru Economic Journal*, 20(48), 340-355.
- Perrin, D., & Barton, J. (2001). Issues associated with transforming household attitudes and opinions into materials recovery: a review of two kerbside recycling schemes. *Resources, Conservation and Recycling*, 33(1), 61-74.
- Pinto, D. C., Herter, M. M., Rossi, P., Nique, W. M., & Borges, A. (2019). Recycling cooperation and buying status: Effects of pure and competitive altruism on sustainable behaviors. *European Journal of Marketing*.
- Pinto, D. C., Nique, W. M., Añaña, E. D. S., & Herter, M. M. (2011). Green consumer values: how do personal values influence environmentally responsible water consumption?. *International Journal of Consumer Studies*, 35(2), 122-131.
- Poncheri, R. M., Lindberg, J. T., Thompson, L. F., & Surface, E. A. (2008). A comment on employee surveys: Negativity bias in open-ended responses. *Organizational Research Methods*, 11(3), 614-630.
- Popping, R. (2015). Analyzing open-ended questions by means of text analysis procedures. *Bulletin of Sociological Methodology/Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 128(1), 23-39.
- Pratarelli, M. E. (2010). Social pressure and recycling: A brief review, commentary and extensions. *SAPI EN. S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 3(1).
- Punch, S., Harden, J., Marsh, I., & Keating, M. (2013). *Sociology: Making sense of society*. Pearson Education UK.
- Rafaty, R. (2018). Perceptions of corruption, political distrust, and the weakening of climate policy. *Global Environmental Politics*, 18(3), 106-129.
- Rainisio, N., Boffi, M., Pola, L., Inghilleri, P., Sergi, I., & Liberatori, M. (2022). The role of gender and self-efficacy in domestic energy saving behaviors: A case study in Lombardy, Italy. *Energy Policy*, 160, 112696.
- Riber, C., Rodushkin, I., Spliid, H., & Christensen, T. H. (2007). Method for fractional solid-waste sampling and chemical analysis. *International Journal of Environmental and Analytical Chemistry*, 87(5), 321-335.

Rütgers, L. R. (2021). *Is compassion the key? Gender differences in pro-environmental behaviour* (Bachelor's thesis, University of Twente). Διαθέσιμό στο http://essay.utwente.nl/86579/1/R%C3%BCtgers_BA-Psychology.pdf [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]

Sakalis A.G. (2021). Waste Management in Greece: A Herculean Task. *Waste Management World by WEKA Industrie Medien*. Διαθέσιμό στο <https://waste-management-world.com/artikel/waste-management-in-greece-a-herculean-task/> [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 30/11/2022]

Sarkis, J., Zhu, Q., & Lai, K. H. (2011). An organizational theoretic review of green supply chain management literature. *International journal of production economics*, 130(1), 1-15.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. Pearson education. ISBN: 978-0-273-71686-0

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students*. Pearson education.

Scapens, R. W. (2008). Seeking the relevance of interpretive research: A contribution to the polyphonic debate. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(6), 915-919.

Schober, P., Boer, C., & Schwarte, L. A. (2018). Correlation coefficients: appropriate use and interpretation. *Anesthesia & Analgesia*, 126(5), 1763-1768.

Schott, A. B. S., & Andersson, T. (2015). Food waste minimization from a life-cycle perspective. *Journal of Environmental Management*, 147, 219-226

Schultz, P. W., Oskamp, S., & Mainieri, T. (1995). Who recycles and when? A review of personal and situational factors. *Journal of environmental psychology*, 15(2), 105-121.

Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 10, pp. 221-279). New York: Academic Press.

Scott, J. (2000). Rational choice theory. *Understanding contemporary society: Theories of the present*, 129, 126-138.

Seik, F. T. (1997). Recycling of domestic waste: early experiences in Singapore. *Habitat International*, 21(3), 277-289.

Setiawan, R. P. (2020). Factors determining the public receptivity regarding waste sorting: a case study in Surabaya city, Indonesia. *Sustainable Environment Research*, 30(1), 1-8.

- Shin, J., Aceves Sepúlveda, G., & Odom, W. (2019, May). " Collective Wisdom" Inquiring into Collective Homes as a Site for HCI Design. In *Proceedings of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing systems* (pp. 1-14).
- Shirokova, G., Osiyevskyy, O., & Bogatyreva, K. (2016). Exploring the intention–behavior link in student entrepreneurship: Moderating effects of individual and environmental characteristics. *European Management Journal*, 34(4), 386-399.
- Sidique, S. F., Joshi, S. V., & Lupi, F. (2010). Factors influencing the rate of recycling: An analysis of Minnesota counties. *Resources, Conservation and Recycling*, 54(4), 242-249.
- Stainton-Rogers, W. (2006). Logics of enquiry. *Doing Postgraduate Research, London: Sage Publications*, 73-92.
- Starr, J., & Nicolson, C. (2015). Patterns in trash: Factors driving municipal recycling in Massachusetts. *Resources, Conservation and Recycling*, 99, 7-18.
- Stevens, B. J. (1999). *Multi-family recycling: costs, diversion, and program characteristics*. United States Conference of Mayors. In DiGiacomo, A., Wu, D. W. L., Lenkic, P., Fraser, B., Zhao, J., & Kingstone, A. (2018). Convenience improves composting and recycling rates in high-density residential buildings. *Journal of environmental planning and management*, 61(2), 309-331.
- Stok, F. M., & de Ridder, D. T. (2019). The focus theory of normative conduct. In *Social psychology in action* (pp. 95-110). Springer, Cham.
- Struwig, J. (2010). South Africans' attitudes towards the environment. *South African social attitudes 2nd report: Reflections on the age of hope*, 198-219.
- Strydom, W. F. (2018). Barriers to household waste recycling: Empirical evidence from South Africa. *Recycling*, 3(3), 41.
- Tabernero, C., Hernández, B., Cuadrado, E., Luque, B., & Pereira, C. R. (2015). A multilevel perspective to explain recycling behaviour in communities. *Journal of environmental management*, 159, 192-201.
- Takács-Sánta, A. (2007). Barriers to environmental concern. *Human Ecology Review*, 26-38.
- Tarabieh, S. M. Z. A. (2021). The impact of greenwash practices over green purchase intention: The mediating effects of green confusion, Green perceived risk, and green trust. *Management Science Letters*, 11(2), 451-464.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, 2, 53.

Taylor, G. R. (Ed.). (2005). *Integrating quantitative and qualitative methods in research*. University press of America.

Ten Brink, P., Schweitzer, J. P., Watkins, E., Janssens, C., De Smet, M., Leslie, H., & Galgani, F. (2018). *Circular economy measures to keep plastics and their value in the economy, avoid waste and reduce marine litter* (No. 2018-3). Economics Discussion Papers.

Διαθέσιμο στο <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/173128/1/1011145367.pdf>
[ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]

Thøgersen, J. (1994). A model of recycling behaviour, with evidence from Danish source separation programmes. *International Journal of Research in Marketing*, 11(2), 145-163.

Thøgersen, J. (1996). Recycling and morality: A critical review of the literature. *Environment and behavior*, 28(4), 536-558.

Thøgersen, J. (2003). Monetary incentives and recycling: Behavioural and psychological reactions to a performance-dependent garbage fee. *Journal of Consumer Policy*, 26(2), 197-228.

Thøgersen, J., (2009). The motivational roots of norms for environmentally responsible behavior. *Basic and Applied Social Psychology*, 31, 348 – 362.

Thomas, C., & Sharp, V. (2013). Understanding the normalisation of recycling behaviour and its implications for other pro-environmental behaviours: A review of social norms and recycling. *Resources, Conservation and Recycling*, 79, 11-20.

Tilikidou, I. (2013). Evolutions in the ecologically conscious consumer behaviour in Greece. *EuroMed Journal of Business*, 8(1), 17-35.

Tilikidou, I., & Delistavrou, A. (2014). Pro-environmental purchasing behaviour during the economic crisis. *Marketing Intelligence & Planning*, 32(2), 160-173.

Timlett, R., & Williams, I. D. (2011). The ISB model (infrastructure, service, behaviour): A tool for waste practitioners. *Waste Management*, 31(6), 1381-1392.

Tonglet, M., Phillips, P. S., & Read, A. D. (2004). Using the Theory of Planned Behaviour to investigate the determinants of recycling behaviour: a case study from Brixworth, UK. *Resources, conservation and recycling*, 41(3), 191-214.

- Torelli, R., Balluchi, F., & Lazzini, A. (2020). Greenwashing and environmental communication: Effects on stakeholders' perceptions. *Business Strategy and the Environment*, 29(2), 407-421.
- Tsalis, T., Amarantidou, S., Calabró, P., Nikolaou, I., & Komilis, D. (2018). Door-to-door recyclables collection programmes: Willingness to participate and influential factors with a case study in the city of Xanthi (Greece). *Waste Management & Research*, 36(9), 760-766.
- Tu, J. C., & Yang, C. (2019). Key factors influencing consumers' purchase of electric vehicles. *Sustainability*, 11(14), 3863.
- Tung, T., Koenig, H. F., & Chen, H. L. (2017). *Effects of green self-identity and cognitive and affective involvement on patronage intention in eco-friendly apparel consumption: A gender comparison*. *Sustainability*, 9(11), 1977.
- US Environmental Protection. Recycling Basics. Διαθέσιμο στο [Recycling Basics | US EPA](#) [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 17/10/2022]
- Valle, P. O. D., Rebelo, E., Reis, E., & Menezes, J. (2005). Combining behavioral theories to predict recycling involvement. *Environment and behavior*, 37(3), 364-396.
- Valle, P. O. D., Rebelo, E., Reis, E., & Menezes, J. (2005). Combining behavioral theories to predict recycling involvement. *Environment and behavior*, 37(3), 364-396.
- Van Der Bles, A. M., van der Linden, S., Freeman, A. L., & Spiegelhalter, D. J. (2020). The effects of communicating uncertainty on public trust in facts and numbers. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(14), 7672-7683.
- Varotto, A., & Spagnoli, A. (2017). Psychological strategies to promote household recycling. A systematic review with meta-analysis of validated field interventions. *Journal of Environmental Psychology*, 51, 168-188.
- Vining, J., & Ebreo, A. (1990). What makes a recycler? A comparison of recyclers and nonrecyclers. *Environment and behavior*, 22(1), 55-73.
- Vining, J., & Ebreo, A. (1992). Predicting recycling behavior from global and specific environmental attitudes and changes in recycling opportunities 1. *Journal of applied social psychology*, 22(20), 1580-1607.
- Viscusi, W. K., Huber, J., & Bell, J. (2011). Promoting recycling: private values, social norms, and economic incentives. *American Economic Review*, 101(3), 65-70.

- Vlek, C., & Steg, L. (2007). Human Behavior and Environmental Sustainability: Problems, Driving Forces, and Research Topics. *Journal of social issues*, 63(1), 1-19.
- Wagner, T. P. (2011). Compact fluorescent lights and the impact of convenience and knowledge on household recycling rates. *Waste management*, 31(6), 1300-1306.
- Walliman, N. (2010). *Research methods: The basics*. Routledge.
- Wang, B., Ren, C., Dong, X., Zhang, B., & Wang, Z. (2019). Determinants shaping willingness towards on-line recycling behaviour: An empirical study of household e-waste recycling in China. *Resources, Conservation and Recycling*, 143, 218-225.
- Wang, Y., Long, X., Li, L., Wang, Q., Ding, X., & Cai, S. (2021). Extending theory of planned behavior in household waste sorting in China: The moderating effect of knowledge, personal involvement, and moral responsibility. *Environment, Development and Sustainability*, 23(5), 7230-7250.
- Werner, C. M., & Makela, E. (1998). Motivations and behaviors that support recycling. *Journal of environmental psychology*, 18(4), 373-386.
- Westergård, R. (1996). Digestion by WAASA Process of Optically Separated Waste. In *The Science of Composting* (pp. 758-763). Springer, Dordrecht. In DiGiacomo, A., Wu, D. W. L., Lenkic, P., Fraser, B., Zhao, J., & Kingstone, A. (2018). Convenience improves composting and recycling rates in high-density residential buildings. *Journal of environmental planning and management*, 61(2), 309-331.
- Whitmarsh, L. E., Haggard, P., & Thomas, M. (2018). Waste reduction behaviors at home, at work, and on holiday: What influences behavioral consistency across contexts?. *Frontiers in Psychology*, 9, 2447.
- Williams, H., Lindström, A., Trischler, J., Wikström, F., & Rowe, Z. (2020). Avoiding food becoming waste in households—The role of packaging in consumers' practices across different food categories. *Journal of Cleaner Production*, 265, 121775.
- World Bank. (2016). *Trends in Solid Waste Management*. Διαθέσιμο στο https://datatopics.worldbank.org/whatawaste/trends_in_solid_waste_management.html [ΠΡΟΣΒΑΣΗ 6/10/2022]
- Xiao, C., & Hong, D. (2010). Gender differences in environmental behaviors in China. *Population and Environment*, 32(1), 88-104.

- Xiao, C., & McCright, A. M. (2014). *A test of the biographical availability argument for gender differences in environmental behaviors. Environment and Behavior, 46*(2), 241-263.
- Yau, Y. (2010). Domestic waste recycling, collective action and economic incentive: The case in Hong Kong. *Waste management, 30*(12), 2440-2447.
- Yin, Z., & Ma, J. (2022). Rational Choice or Altruism Factor: Determinants of Residents' Behavior toward Household Waste Separation in Xi'an, China. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(19), 11887.
- Zhang, B., Lai, K. H., Wang, B., & Wang, Z. (2019). From intention to action: How do personal attitudes, facilities accessibility, and government stimulus matter for household waste sorting?. *Journal of environmental management, 233*, 447-458.
- Zhang, Y., Wang, G., Zhang, Q., Ji, Y., & Xu, H. (2022). What determines urban household intention and behavior of solid waste separation? A case study in China. *Environmental Impact Assessment Review, 93*, 106728.
- Zia, H., & Devadas, V. (2008). Urban solid waste management in Kanpur: Opportunities and perspectives. *Habitat international, 32*(1), 58-73.

Παράρτημα Α

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας.

Η συμπεριφορά των νοικοκυριών απέναντι στη διαδικασία της ανακύκλωσης των οικιακών απορριμμάτων

Στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Ευέλικτες Μέθοδοι Διοίκησης» (MSc in Agile Management Methods) του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, εκπονώ τη Διπλωματική μου εργασία με θέμα: "Η συμπεριφορά των νοικοκυριών απέναντι στη διαδικασία της ανακύκλωσης των οικιακών απορριμμάτων".

Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων αποτελεί σημαντική πρόκληση για την κοινωνία. Οι πόλεις σε όλο τον κόσμο παράγουν πολύ περισσότερα απόβλητα από όσα μπορούν να χειριστούν και γι' αυτό το λόγο καθίσταται επιτακτική η ανάγκη διερεύνησης του τρόπου μείωσης των αποβλήτων μέσω της ανακύκλωσης.

Σύμφωνα με τον Ν.4042/2012, ανακύκλωση είναι οποιαδήποτε εργασία ανάκτησης με την οποία τα απόβλητα μετατρέπονται εκ νέου σε προϊόντα, υλικά ή ουσίες που προορίζονται είτε να εξυπηρετήσουν και πάλι τον αρχικό τους σκοπό είτε άλλους σκοπούς.

Για την επίτευξη του στόχου μου, θα σας παρακαλούσα να συμπληρώσετε το σχετικό ερωτηματολόγιο που θα βρείτε στον παρακάτω σύνδεσμο.

Ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου δεν ξεπερνά τα 7 λεπτά. Το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δεσμεύεται σύμφωνα με τον Κανονισμό 2016/679 Ε.Ε. για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Γενικού Κανονισμού Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων/ GDPR). Τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν είναι απολύτως εμπιστευτικά και ανωνυμοποιημένα, και δε θα χρησιμοποιηθούν για σκοπό άλλο από την πραγματοποίηση της τρέχουσας ακαδημαϊκής έρευνας.

Η συμβολή σας στην ερευνητική μου προσπάθεια είναι πολύ σημαντική. Είμαι στη διάθεσή σας για διευκρινίσεις σχετικά με την πορεία της έρευνας μέσω e-mail: [<ggianna.di29@yahoo.com>](mailto:ggianna.di29@yahoo.com)

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο σας.
Με εκτίμηση,

ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ ΔΙΑΜΑΝΤΗ
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

1. Φύλο *

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα
- ☐ Δεν δηλώνω
-

2. Ηλικία *

- ☐ 18-24
- ☐ 25-34
- ☐ 35-44
- ☐ 45-54
- ☐ 55-64
- ☐ 65+
-

3. Σε ποια κοινωνικό-οικονομική τάξη ανήκετε; *

- ☐ Ανώτερη/ανώτερη μεσαία τάξη
- ☐ Μεσαία τάξη
- ☐ Χαμηλή Μεσαία τάξη
- ☐ Ελεύθερος Επαγγελματίας
- ☐ Εργατική τάξη
- ☐ Αγρότης
- ☐ Άνεργος
-

4. Επίπεδο εκπαίδευσης *

- ☐ Απολυτήριο Δημοτικού
- ☐ Απολυτήριο Γυμνασίου – Λυκείου
- ☐ Πτυχίο Πανεπιστημίου
- ☐ Μεταπτυχιακό- Διδακτορικό

5. Ο τόπος διαμονής μου είναι σε: *

- ☐ αστική περιοχή
- ☐ αγροτική περιοχή

6. Η κατοικία μου είναι: *

- ☐ Διαμέρισμα σε πολυκατοικία
- ☐ Μονοκατοικία

Next

Clear form

7. Ποια από τα παρακάτω θέματα σας απασχολούν περισσότερο στη καθημερινότητά σας;

7.1 Βελτίωση του δημόσιου συστήματος υγείας *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

7.2 Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, όλων των βαθμίδων *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

7.3 Ανακύκλωση οικιακών απορριμμάτων και η διαχείρισή τους για την προστασία του περιβάλλοντος *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

7.4 Η αντιμετώπιση έκνομων δραστηριοτήτων *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

7.5 Ορθή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

7.6 Η ανεργία και η εξέλιξη της οικονομίας στη χώρα *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

7.7 Οι χαμηλοί μισθοί και η φτώχεια στη χώρα *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8. Σε πιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω παράγοντες σχετικά με την συμπεριφορά σας για την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

8.1 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί δεν έχω χρόνο *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.2 Δεν συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί θεωρώ ότι η μόλυνση του περιβάλλοντος προκαλείται κυρίως από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρίες *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.3 Συμμετέχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων Σκοπεύω να συμμετάσχω σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.4 Σκοπεύω να προωθήσω την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στους φίλους, την οικογένεια και τους συνομήλικούς μου *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.5 Η συμπεριφορά μου στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο χώρο εργασίας είναι ίδια με αυτή στο σπίτι *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.6 Συμμετέχω στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στις διακοπές μου *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.7 Κάνω ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων γιατί το κάνουν και άλλοι άνθρωποι *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.8 Κάνω ανακύκλωση γιατί πιστεύω ότι έτσι θα προστατευθεί το περιβάλλον *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

8.9 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα έδειχνα μεγαλύτερο ενδιαφέρον *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

8.10 Αν εισέπραττα μια αποζημίωση για τα απόβλητα που ανακυκλώνω, θα προσπαθούσα να οργανώσω και άλλους συμπολίτες μου *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

8.11 Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

8.11 Οι επιχειρήσεις, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι κυβερνήσεις στην Ελλάδα, *
διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση των απορριμμάτων

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.12 Εμπιστεύομαι μόνο τους επίσημους φορείς συγκέντρωσης και διαχείρισης *
ανακυκλωμένων απορριμμάτων

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

8.13 Θεωρώ το δίκτυο και τη διαχείριση των σημείων συγκέντρωσής (κάδοι) *
μη λειτουργικά

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Back

Next

Clear form

9. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τους παρακάτω απόψεις σχετικά με την ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων

9.1 Οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με μεγαλύτερη συνέπεια στην ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων στο σπίτι τους *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.2 Η ανακύκλωση των οικιακών απορριμμάτων είναι μονόδρομος για την προστασία του περιβάλλοντος *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.3 Η ανακύκλωση είναι μια προσπάθεια που γίνεται από εμένα, χωρίς άμεση αποζημίωση *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.4 Η «ιεραρχία των αποβλήτων» είναι: μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ Συμφωνώ απόλυτα

9.5 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

9.6 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η αποφυγή προϊόντων με υπερβολική συσκευασία *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

9.7 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: κατανάλωση λιγότερων προϊόντων *

1 2 3 4 5 6 7

Διαφωνώ απόλυτα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Συμφωνώ απόλυτα

9.8 Το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη μείωση των απορριμμάτων είναι: η επαναχρησιμοποίηση ή εύρεση νέων χρήσεων *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.9 Η δραστηριότητα της ανακύκλωσης σχετίζεται με το ενδιαφέρον μου για τη δικιά μου ευημερία μου αλλά και των άλλων ανθρώπων *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.10 Πιστεύω στον κανόνα «κάνε στους άλλους» αυτό που θέλεις να σου κάνουν» *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

9.11 Τα πανεπιστήμια πρέπει να συμπεριλάβουν περισσότερα περιβαλλοντικά θέματα στα προγράμματα σπουδών τους *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10. Για ένα σοβαρό κοινωνικό θέμα όπως η ανακύκλωση, ποιους εμπιστεύεσθε για την πληροφόρησή σας;

10.1 Δημοσιογράφους- Μέσα μαζικής Ενημέρωσης *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.2 Δήμους, Δημόσιους οργανισμούς & Υπουργεία *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.3 Επιστήμονες/ Πανεπιστημιακούς/Ερευνητές *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.4 Οικογένεια και φίλους *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.5 Πολιτικούς *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.6 Πολυεθνικές επιχειρήσεις *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

10.7 Τοπικές Επιχειρήσεις *

	1	2	3	4	5	6	7	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Back

Submit

Clear form